

 DRUŠTVO
DEFEKTOLOGOV
SLOVENIJE

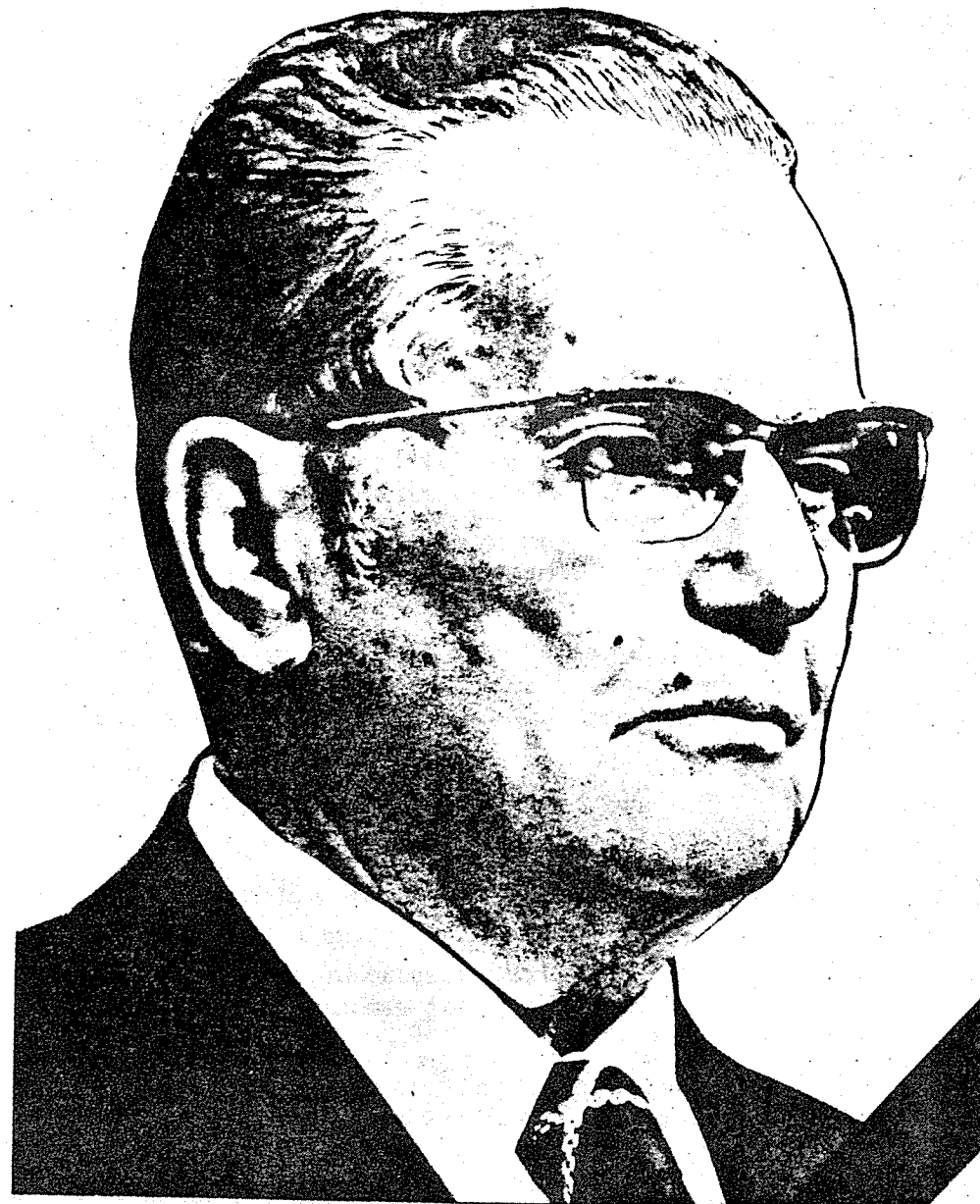
SEKCIJA
MVO

ptički brez gnezda

15

DREVO JE PADLO, KORENINE SO OSTALE

V S E B I N A :

stran

1. Potrebe združenega dela kot vidik usposabljanja vzgojiteljev za otroke z motnjami vedenja in osebnosti 1
2. Položaj otrok in mladostnikov z motnjami vedenja in osebnosti v procesu vzgojno-izobraževalne integracije 12
3. Skupinsko terapevtsko delo z vedenjsko in čustveno motenimi otroki v vzgojnem zavodu "Frana Milčinskega" v Smledniku 25
4. Občni zbor sekcije 34
5. Zapisnik skupščine Društva defektologov Slovenije 55
6. Šolska glasila slušno in govorno prizadetih otrok 83
7. Raba in pomen nekaterih izrazov v obravnavanju slušne in govorne prizadetosti 86
8. Seznam monografij in člankov s področja pedagoško - psiholoških problemov vzgoje 93

POTREBE ZDRUŽENEGA DELA KOT VIDIK USPOSABLJANJA
VZGOJITELJEV ZA OTROKE Z MOTNJAMI VEDENJA IN
OSEBNOSTI 1)

Medtem ko so današnja družbeno-politična in strokovna prizadevanja na področju specialno-pedagoškega dela z duševno manj razvitimi, slušno in govorno prizadetimi, slepimi in slabovidnimi ter s telesno invalidnimi otroki in mladino usmerjena predvsem v iskanje integracijskih oblik usposabljanja prizadetih skupaj z neprizadetimi, kaže proces nadaljnjega razvoja specialno-pedagoških prizadevanj oziroma dela z otroki z motnjami vedenja in osebnosti tri med seboj povezana področja delovanja:

- 1/ Široko družbeno, primarno preventivno delovanje v nadaljnji demokratizaciji in humanizaciji družinske vzgoje in občega vzgojnoizobraževalnega procesa
- 2/ Iskanje in razvijanje oblik in metod specialno-pedagoške pomoči oziroma vodenja otrok v njihovem prirodnem življenjskem okolju - v družini, krajevni skupnosti, šoli, če bi njihove vedenjske posebnosti oziroma učne težave začele neugodno vplivati na njihov razvoj
- 3/ Intenziviranje institucionalnega tretmana z otroki oziroma mladostniki, pri katerih se ne-institucionalne oblike in metode specialno-pedagoškega delovanja ne bi obnesle.

Zlasti primarno in sekundarno preventivno delovanje bo velik doprinos k nadaljnji humanizaciji

- 1) Koreferat na 5. kongresu defektologov Jugoslavije, Sarajevo, 1980

PTIČKI BREZ GNEZDA izhajajo 5-krat letno. Izdaja jih sekcija MVO Ljubljana, Jarška c. 36 (PMD)

IZDAJATELJSKI SVET: Irena Bizjak, Frenk Hočevar, Metka Lokovšek, Franci Ravnikar, Franc Papis, Vinko Skalar, Ivan Škoflek in Janez Vivod.

UREDNIŠKI ODBOR: Irena Bizjak, Metka Lokovšek, Mjuša Sever, Franc Papis, Franci Ravnikar, Ivan Škoflek, Janez Vivod in Franc Zupan.

GLAVNI IN ODGOVORNI UREDNIK: Janez Vivod

TISKALA: Ovitek Tiskarna Ljubljana, razmnoževanje in vezava Pleško, Ljubljana, Rožna dolina C. IV/36

NAKLADA: 500 izvodov.

Po mnenju republiškega komiteja za kulturo je glasilo oproščeno temeljnega davka od prometa proizvodov

naše samoupravne družbe, v kateri še vedno - bodisi zaradi nemoči ali brezbržnosti - pustimo otroka, da se nam takorekoč pred očmi razvije v disocialno osebnost oziroma delinkventa, da bi zaslužil specialno-pedagoški tretman. Prav to pa se v samoupravni socialistični družbi ne bi smelo dogoditi.

Med kadrovskimi šolami za defektološke oziroma specialno-pedagoške kadre in institucijami, ki obravnavajo vedenjsko in osebnostno motene otroke in mladostnike, obstajajo skupni interesi po čim bolj ustrezno in kvalitetno usposobljenih vzgojiteljih. Društvo defektologov Slovenije je bilo že večkrat iniciator sestankov, pogovorov med učitelji specialno-pedagoškega oddelka Pedagoške akademije v Ljubljani in vzgojnimi zavodi o ustreznosti študijskih programov usposabljanja vzgojiteljev za delo z otroki z motnjami vedenja in osebnosti.

Lahko pričakujemo, da bo v vzgojne zavode v prihodnje prihajalo sicer manj otrok, vendar bodo le-ti težje moteni. Ta trend se v SR Sloveniji odraža že kakšni dve leti. Zaradi tega bo delo vzgojiteljev še težje in zahtevnejše, usposabljanje vzgojiteljev za delo z otroki z motnjami vedenja in osebnosti pa še odgovornejše.

Zaradi nadaljnega usklajevanja študijskih programov specialno-pedagoškega oddelka Pedagoške akademije v Ljubljani smo koncem 1979 zbrali iz vzgojnih zavodov v SR Sloveniji razvide del in nalog vzgojiteljev. Čeprav vzgojni zavodi pri izdelavi teh samoupravnih normativnih aktov niso upoštevali enotne metodologije, predstavljajo razvidi vendarle prilično kompletno podobo tega, kar vzgojitelji v resnici delajo. Vsa dela in naloge bomo zaradi boljše preglednosti razvrstili v 7 skupin, in sicer:

1. Dela in naloge vzgojitelja z vzgojno skupino
2. Dela in naloge s posamezniki
3. Dela in naloge vzgojitelja izven vzgojne skupine
4. Naloge sodelovanja z drugimi strokovn. delavci
5. Naloge v zvezi z dokumentacijo in dokumentiranjem
6. Naloge sodelovanja s strokovnimi službami samoupravnih interesnih skupnosti, s sodišči, starši itd.
7. Naloge strokovnega izpopolnjevanja in družbenopolitičnega udejstvovanja

1. Dela in naloge vzgojitelja z vzgojno skupino

- 1.1. Razvija navade vzdrževanja higiene in reda v stanovanju vzgojne skupine
2. Vzpostavlja in razvija interpersonalne odnose v okviru veljavnih socialnih pravil oz. navad
3. Organizira in vodi domače učenje
4. Pripravlja in izvaja oziroma organizira pre-vzgojne dejavnosti v okviru družbeno-moralne, intelektualne oziroma delovno kreativne, zdravstveno-higienske in telesne ter estetske oziroma kulturne vzgoje
5. Organizira in vodi učence v prirodnih socialnih situacijah izven zavoda (organizirani obiski, sprehodi, izleti itd.)
6. Vključuje učence v družbeno-politično življenje in delo v zavodu in izven zavoda
7. Organizira in navaja učence na primerno razvedrilo (koriščenje radia in televizije, mladinske zabavne in poučne periodike, knjig, športa, glasbe, družabnih iger, prireditev itd.)
8. Vzpodbuja, usmerja ali vodi interesno udejstvovanje učencev v okviru vzgojne skupine
9. Organizira in vodi skupinske aktivnosti oziroma dela, s katerimi pridobivajo učenci sredstva

- za zadovoljevanje skupnih potreb, ter vodi ali nadzoruje vodenje teh sredstev
10. Regulira izhode učencev iz zavoda (v neposredno socialno okolje, na obiske, domov, na počitnice itd.)
  11. Preprečuje negativne skupinske pojave (negativni statusni simboli, manije itd.)
  12. Proučuje in usmerja grupno-dinamične procese vzgojne skupine
2. Dela oziroma naloge vzgojitelja s posameznimi učenci
- 2.1. Vključuje novosprejete učence v vzgojno skupino in jim pomaga premostiti težave ali reševati probleme, ki se pojavijo zaradi spremembe ali drugih razlogov
  2. Novosprejete učence seznanja z življenjskim in delovnim redom ter drugimi pomembnimi navadami vzgojne skupine in zavoda
  3. Sodeluje pri vključitvi učenca v ustrezni razred
  4. Razvija in utrjuje osnovne osebno-higienske navade in navade vzdrževanja osebne garderobe in osebni kotičkov (predalov, omare, postelje)
  5. Razbremenjuje za učenčev razvoj neugodne krivdne občutke
  6. Razgrajuje obrambne mehanizme
  7. Dekondicionira socialne bojzani in nesprejemljive navade
  8. Uči in navaja učenca na socialno sprejemljivo verbalizacijo osebnih konfliktov
  9. Razrešuje nesporazume oziroma konflikte, ki jih učenec povzroči ali doživi v dinamičnih skupinskih ali zavodskih situacijah
  10. Učenca uči vrednotenja lastnih problemov, želja, stališč itd.

11. Učenca navaja na uvidevanje objektivnih realitet
12. Postopoma spreminja učenčevo individualno socialno konstrukcijo sveta (objektivnejše predstavljanje sveta, realnejša pričakovanja)
13. Razvija in utrjuje nove vedenjske vzorce oziroma tehnike vedenja, komuniciranja, socialne navade itd.
14. Uči in pomaga pri prevzemanju in izvrševanju nalog
15. Uči in pomaga pri prevzemanju in izvrševanju osnovnih socialnih vlog
16. Učenca motivira za pozitivne spremembe (ojačevanje pozitivnih sprememb)
17. Učence uči in navaja na socialno sprejemljivo izražanje čustev in občutkov
18. Usmerja učenčeve agresivne tendence
19. Spremlja in vzpodbuja učenčev šolski in splošni intelektualni razvoj (motivira za učenje, inštruirajo, organizira pomoč)
20. Razvija in usmerja učenčeve pozitivne interese (skrbi za učenčevo vključevanje v interesne aktivnosti)
21. Spremlja in skrbi za učenčevo zdravje in telesno kondicijo
22. Učenca uči ravnanja oziroma razpolaganja z denarjem oziroma z materialnimi dobrinami
23. Pomaga ali svetuje pri kupovanju osebne garderobe in drugih individualnih življenjskih potrebščin
24. Pozorno spremlja, pomaga zadovoljevati ali zadovoljuje drobne učenčeve čustvene potrebe, želje in pomaga razreševati učenčeve osebne težave
25. Učenca navaja na vzdrževanje oziroma negovanje pozitivnih čustvenih vezi s starši

26. Učencu pomaga izgrajevati pozitivno in realno predstavo o samem sebi (organizira situacije, v katerih učenec doživlja realne uspehe)
27. Učenca poklicno prosvetljuje in ga postopno poklicno usmerja

3. Dela oziroma naloge vzgojitelja izven vzgojne skupine

- 3.1. Vodi interesne dejavnosti (eno)
  2. Sodeluje na sestankih šolskih oddelčnih skupnosti
  3. Sodeluje na sestankih terapevtske skupnosti
  4. Vodi sekcije (eno) pionirske oziroma mladinske organizacije, domsko hranilnico itd.

4. Naloge sodelovanja z drugimi strokovnimi delavci

- 4.1. Sodeluje z razredniki, učitelji
  2. Sodeluje z vzgojitelji drugih vzgojnih skupin, vodi in mentorji interesnih dejavnosti
  3. Sodeluje v strokovni ekipi (timu)
  4. Vršši mentorstvo mlajšim

5. Naloge v zvezi z dokumentacijo in dokumentiranjem

- 5.1. Seznanen se z vsemi anamnestičnimi in diagnostičnimi ugotovitvami diagnostično-triažnega centra ali strokovnih služb samoupravnih interesnih skupnosti socialnega skrbstva
  2. Izdela predlog individualnega vzgojnega plana in ga posreduje strokovni ekipi
  3. Preverja in vrednoti realizacijo individualnih vzgojnih planov in strokovni ekipi predlaga spremembe ali dopolnitve
  4. Izdela predlog okvirnega letnega vzgojnega plana vzgojne skupine
  5. Izdela mesečne operativne načrte vzgojnega dela v vzgojni skupini

6. Izdeluje (piše) dnevne priprave vzgojnega dela in beleži realizacijo
7. Piše observacije in poročila o razvoju učencev vzgojne skupine (izpolnjuje osebne liste)
8. Sestavi letno poročilo o realizaciji vzgojnega dela v vzgojni skupini

6. Naloge sodelovanja s strokovnimi službami samoupravnih interesnih skupnosti, s sodišči, starši

- 6.1. Sodeluje na sestankih, obiskih ali drugih oblikah kontaktiranja strokovnih služb samoupravnih interesnih skupnosti in sodnikov
  2. Sodeluje pri obiskih staršev v zavodu ali na roditeljskih sestankih

7. Vzgojiteljeve naloge v zvezi z njegovim strokovnim izpopolnjevanjem in družbeno-političnim udejstvovanjem

- 7.1. Sodeluje na sestankih strokovnih delavcev zavoda
  2. Se udeležuje strokovnih, metodičnih in idejno-političnih seminarjev
  3. Se vključuje v družbeno-politično in kulturno življenje kraja
  4. Sodeluje v strokovnih organizacijah ali združenjih
  5. Z individualnim študijem sledi strokovne oziroma znanstvene dosežke na področju obravnavanja vedenjskih in osebnostnih motenj doma in v svetu
  6. Skrbi za lastno duševno zdravje in telesno kondicijo.

To je opis del in nalog skupinskega vzgojitelja v vzgojnem zavodu. V razvidu del in nalog so morali vzgojni zavodi predvideti oziroma določiti še splošne in specifične zahteve, delovne pogoje ter vrste in stopnje odgovornosti.

Splošne in specifične zahteve skupinskega vzgojitelja so:

1. Višja ali visoka ustrezna izobrazba
2. Dve leti specialno-pedagoških izkušenj
3. Posebne sposobnosti (npr. iniciativnost, prilagodljivost, senzibilnost, sposobnosti analiziranja, sklepanja, sintetiziranja itd.)
4. Posebna znanja (npr. praktikumi ali tečaji iz AV sredstev, športnih in razvedrilnih aktivnosti, filmske, likovne, glasbene, literarne, tehnične vzgoje, sensitivity trening itd.)

Delovni pogoji (vplivi narave dela na osebnost oziroma duševno zdravje vzgojitelja):

1. Umske obremenitve (težka prepoznavnost namena vedenja, impulzov, informacij, odgovorno in hitro odločanje, neprogramiranost dogajanja, težka vodljivost in usmerjanje itd.)
2. Značajske obremenitve (minimalna možnost doživljanja uspehov dela, emocionalni pritiski, pojavi negativnega transfera in kontratransferu, obrambni mehanizmi itd.)

Vrste odgovornosti (osveščenost posledic, ki bi nastopile, če vzgojitelj svojih del in nalog ne bi opravil kvalitetno ali če bi jih opuščal, če bi zanemarjal ukrepe za splošno in individualno varnost, zanemarjal ali opuščal dela in naloge sodelovanja z drugimi):

1. Neposredna odgovornost za strokovno in kvalitetno izvrševanje del in nalog
2. Odgovornost za varnost učencev
3. Odgovornost za delo s sodelavci

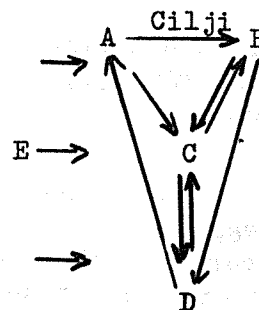
Razvoj teorije in prakse in razvoj materialne osnove vzgojnih zavodov prinašata diferenciacijo vzgojnega dela znotraj vzgojnih zavodov. Tako najdemo v razvidih del in nalog skupinskega vzgojitelja

še druge vrste vzgojiteljev, kot so: vzgojitelj interesnih aktivnosti, vzgojitelj kulturnih aktivnosti, vzgojitelj tehničnih aktivnosti, vzgojitelj športnih in rekreativnih aktivnosti, eksterni vzgojitelj, vzgojitelj v diagnostično-triažnem centru itd.

Osnovna izhodišča pri usklajevanju študijskih programov za usposabljanje vzgojiteljev

Pri snovanju študijskih programov kadrovske šol in pri njihovem usklajevanju s potrebami združenega dela (prakse) upoštevamo družbene interese, prav tako pa se zavedamo (včasih premalo), da pogojujejo končno konsekvenco usposabljanja vzgojiteljev - njihovo dejansko kvaliteto oziroma uspešno delo - številni faktorji.

Osnovna izhodišča k usklajevanju nekaterih faktorjev, ki pogojujejo dejansko ustrezno in kvalitetno usposobljenost vzgojiteljev, je mogoče ponazoriti z naslednjo shemo ^{2/}

- A - Specifičnost populacije MVO, izhodišče tretm. potreb
- B - Teorija MVO (etiolo., patogeneza, simptomatol./
- C - Oblike in metode, vsebina
- D - Strokovno usposobljeni, osebno ustrezni vzgojitelji
- E - Združeno delo

^{2/} Podobna shema avtorja Janeza Bečaja je služila za interno strokovno izpopolnjevanje vzgojiteljev v VZ v Logatcu

Interpretacija izhodišč

A/ Razvoj teorije MVO, razvoj diagnostike in humanizacija družbenih odnosov (splošne družbene težnje k čimbolj uspešnemu reševanju človeških problemov) pogojujejo interno diferenciacijo populacije z MVO. Nastajajo torej čedalje bolj diferencirane in vse manjše skupine z vse bolj diferenciranimi tretmanskimi potrebami.

B/ Teoretične interpretacije nastajanja, razvoja in pojavljanja MVO služijo družbeno-političnim in strokovnim prizadevanjem preprečevanja nastajanja MVO (primarna preventiva), so osnova za ustrezno vsebinsko in metodično usposabljanje vzgojiteljev (za sekundarno in terciarno preventivno dejavnost) in izhodišče za znanstveno-proučevalno dejavnost družbenega fenomena MVO. Vse te dejavnosti so namenjene konkretni samoupravni socialistični družbi, zato je več kot evidentno, kako pomembno je lastno znanstveno-proučevalno delo, obenem pa je prav tako evidentna odgovornost koriščenja tujih teorij oziroma zatekanja v eklekticism.

C/ Oblike ali organizacijske zamisli dela z otroki z MVO pogojujejo specialno didaktični principi, le-te pa obči družbeni principi (stopnja družbene zavesti oziroma družbenega razvoja).

Ustrezne metode dela z otroki z MVO omogočajo načrtnost in sistematičnost neposrednega vzgojiteljevega dela. Pomemben je pester izbor in praktična preskušeniost oziroma uporabnost. Nevarno je vztrajati na rabi metod kot modelov dela, nadvsem je pomembna vzgojiteljeva metodična kreativnost.

Vsebine vzgojnega dela morajo biti aktualne, čimbolj realne itd.

D/ Nobenega dvoma ni, da lahko od strokovno ustrezno usposobljenega vzgojitelja pričakujemo več kot od strokovno pomanjkljivo usposobljenega ali celo od strokovno neusposobljenega vzgojitelja. Od strokovne usposobljenosti je odvisna tudi stopnja individualne odgovornosti. (Kako pa naj bo odgovoren vzgojitelj, ki ne ve, kaj dela, kaj se dogaja, in ne zna realno predvidevati niti negativnih niti pozitivnih posledic svojega delovanja?)

Prav tako ni dvomov, da je visoka strokovna usposobljenost edina alternativa za prihodnost. Vendar bomo morali upoštevati dosedanje izkušnje, ki kažejo na to, da bolj ko je vzgojitelj strokovno razgledan, manjša je njegova pripravljenost za enostavnejša dela oziroma neposredno delo z otroki z MVO.

Osebnostna ustreznost je najtrši oreh v kadrovanju vzgojiteljev. Redkokdo se je doslej loteval tega problema, ker je zelo tvegano. Glede na specifične zahteve, ki jih vzgojni zavodi SR Slovenije navajajo v svojih normativnih aktih, pa bi osebnostna selekcija morala biti, vendar že pred začetkom študija.

E/ Združeno delo (vzgojni zavodi) je v nizu teh faktorjev zelo pomembno.

Pomembna je njihova notranja organiziranost, splošna naravnost do fenomena MVO, socialna atmosfera itd., od česar je v zadnji konsekvenci najbolj odvisno, ali bo strokovno usposobljen in osebnostno ustrezen vzgojitelj lahko uspešno izvajal tisto, za kar se je usposabljal oziroma pripravljaj.

Ivan Škoflek,
Pedagoška akademija Ljubljana,
Oddelek za specialno pedagogiko

Viri:

1. Razvidi del in nalog vzgojiteljev, 1979,
  - Prehodnega mladinskega doma, Ljubljana
  - Vzgojnega zavoda Logatec
  - Vzgojnega zavoda Planina
  - Vzgojnega zavoda Preddvor
  - Vzgojnega zavoda "Frana Milčinskega" Smlednik
  - Vzgojnega zavoda Slivnica
  - Vzgojnoizobraževalnega zavoda Veržej
2. Predlog koncepta vzgojnega dela v VZ Logatec, 1974

POLOŽAJ OTROK IN MLADOSTNIKOV Z MOTNJAMI VEDENJA IN OSEBNOSTI V PROCESU VZGOJNO-IZO- BRAŽEVALNE INTEGRACIJE

Zadnjih nekaj let je v našem družbenem prostoru vse bolj glasna ideja o integrirani šoli. To pomeni, povedano nekoliko poenostavljeno: da si prizadevamo, da otrok in mladostnikov z različnimi motnjami in defekti ne bi več obravnavali posebej - v posebnih zavodih, v posebnih šolah ali v posebnih oddelkih - pač pa skupaj in istočasno z vsemi drugimi otroki in mladostniki. Z otroki in mladostniki, ki niso zaznamovani, v procesu rednega šolanja. Smo kritično naravnani do segregacije invalidnih, slepih in slabovidnih, naglušnih in gluhonemih pa tudi umsko prizadetih otrok in mladostnikov. To pomeni, da bi ne smeli v prihodnje razvijati posebnega šolstva v doslej načrtani smeri, pač pa razmišljati in iskati možnosti, kako obravnavati motene in defektne v normalnih življenjskih pogojih, skupaj z neprizadetimi otroki

in mladostniki, ki se šolajo in usposabljujejo v normalnih šolah.

Ideja o integrirani šoli je okvirno utemeljena v Ustavi SFRJ iz leta 1974, pa tudi v sprejetih dokumentih X. in XI. kongresa ZKJ, še posebej v Resoluciji o nalogah komunistov v samoupravni socialistični preobrazbi vzgoje in izobraževanja.

V SR Srbiji je integrirano obravnavanje motenih in prizadetih otrok regulirano v Zakonu o osnovni šoli (l. 1977) in v "Orientacijskem programu izvajanja reforme vzgoje in izobraževanja". V SR Hrvatski pa je integrirano šolanje regulirano v "predlogu koncepta vzgoje in izobraževanja, ki ga je sprejel "Prosvjetni savjet SR Hrvatske".

Ideja o integrirani šoli pri nas se je začela uveljavljati vzporedno s podobnimi trendi v svetu. Posebej velja omeniti Resolucijo Združenih narodov iz l. 1975, kjer je v točki 9 napisano sledeče: "Ako je res nujno, da hendikepirana oseba prebiva v specialni ustanovi, morajo biti okolje in življenjski pogoji čimbolj podobni življenju zdravih oseb enake starosti."

Na 13. Svetovnem kongresu "O rehabilitaciji hendikepiranih oseb" v Tel Avivu l. 1976 so posebej poudarjene tri zahteve, ki se nanašajo na integracijo:

1. Da sama združenja prizadetih v večji meri kot doslej pospešujejo in dajajo iniciativo za bolj strokovno obravnavanje in da pri svojem delu združujejo najboljše strokovnjake, ne pa, da bi se zapirali in odtujevali
2. Da se osebe, ki so motene ali prizadete, kolikor mogoče vključujejo v normalne tokove družbenega življenja.
3. Da se moteni in prizadeti otroci, čimbolj je mogoče, vključujejo v normalne šole.

Taka in podobna stališča v svetu so bila pogojena in so se krepila z idejnimi tokovi interakcionizma, antipsihiatrije, antipsihologije in antikriminologije, ki so bili popularni predvsem v prvi polovici sedemdesetih let. V praksi so često prerasla v boj proti stigmatizaciji, proti segregaciji in totalnim institucijam in proti ideologiji tretmana.

Kje so izvori teh stališč, trendov in prizadevanj?

Da bi odgovorili na to vprašanje, bomo poskušali analitično podati nekatere temeljne dejavnike, ne da bi se posebej trudili podati jih na etiološko razvojnem kontinuumu. Pri tem je tudi težko ločevati med prvotnimi vzroki, sekundarnimi posledicami in pospeševalnimi dejavniki.

a.) Spoznanje, da zavzema specialno pedagoško obravnavanje vse širše dimenzije, da se vse bolj širi in razrašča. Razen klasičnih kategorij defektnosti odkriva znanost nove, kot je npr. MCD in pa kategorijo otrok s specifičnimi učnimi težavami (SUT), ki bi zahtevale tudi specialno obravnavanje. Ti sistemi specialnega obravnavanja predstavljajo veliko materialno breme za vsako, tudi za bogato, visoko razvito družbo, razen tega pa postajajo sami po sebi nesmiselni, saj se ne nanašajo več le na izjemne posameznike, pač pa tvorijo skoro že tipično, najbolj številno kategorijo otrok oziroma mladostnikov.

b.) Spoznanje, da specialno pedagoško obravnavanje v institucijah ne daje in ne more dajati pričakovanih rezultatov. To nam kažejo številne analize in znanstvene raziskave, pa tudi vsakodnevna praksa. Največkrat so omenjeni sledeči vzroki neuspehov:

- da postajajo institucije za specialno obravnavanje otrok in mladostnikov vse bolj zaprti

sistemi, ki obravnavanim otežkočajo ali celo onemogočajo stike s socialnim okoljem, zaradi česar pospešujejo proces prilagajanja instituciji, ovirajo pa širšo socializacijo v socialnem okolju. Obravnavani prevzemajo institucionalno subkulturo, odtujujejo pa se globalni kulturi,

- da je v institucijah za specialno obravnavanje zaradi shematiziranega življenja oviran normalen osebni razvoj in proces zorenja otrok in mladostnikov,

- da poteka v institucijah za specialno obravnavanje korekcija motenj in defektov, zaradi katerih je bila potrebna oddaja, počasneje kot v normalnem, neinstitucionalnem okolju. Učinkovitejši proces korekcije ovirajo mehanizmi imitacije, identifikacije, infekcije in pa nestimulativno, nemotivirajoče okolje oziroma klima. Pri tem je treba še posebej opozoriti na posameznikovo samopodobo (selfimage), ki nastaja in se utrjuje ob skupni usodi z drugimi, katerih aspiracije so v povprečju znižane in največkrat ne segajo do nivoja ohranjenih potencialov. V taki klimi je motivacija za kaj več oddaljena, razen pri izjemnih posameznikih, večinoma pa sprejme mladostnik postopoma podobo v skladu z vzori in klimo v instituciji,

- da ustvarjajo institucije za specialno obravnavanje ob koncentraciji mladine v institucionalni subkulturi nove vrste motečega vedenja, nekatere vrste vedenja, ki jih normalno življenjsko okolje večinoma tolerira, pa dobijo negativen predznak šele v instituciji (npr. nekatere motnje navad),

- da so otroci in mladostniki, ki prihajajo iz institucij za specialno obravnavanje, socialno stigmatizirani, zaradi česar jih sprejema okolje z distanco in se s težavo vključijo v normalno socialno življenje.

c.) V zadnjih 20 letih je pri prizadetih in hendikepiranih vse več njihovih lastnih iniciativ, da bi si izboljšali položaj. Niso več pripravljene kot prej pasivno sprejemati in se podrežati navodilom, pač pa se vsebolj aktivno vključujejo v oblikovanje življenjskega prostora in usode v prihodnosti. Postajajo subjektivna sila, ki je ni mogoče spregledati. Za primer bi lahko navedli vlogo klubov zdravljenih alkoholikov, ali družbeno politično in mentalno-higiensko aktivnost društva miopatov, ali pa združenje odpuščenih žena iz KPD Ig pri Ljubljani. Taka gibanja so začela deklarirane ideje o enakih pogojih in enakih možnostih za prizadete resnično oživljati.

Razlogov za integrirano obravnavanje in šolanje motenih in prizadetih je torej mnogo. Pri tem ne moremo mimo dejstva, da se je ideja porodila in se uveljavila najprej na področju obravnavanja obsojenih oseb in delinkventov in da je v zadnjih 15 letih zbrano največ dokazov o škodljivosti institucionalnega obravnavanja prav na tem področju. "Community treatment", trend pri obravnavanju delinkventov, ki je postal popularen pred približno 15 leti, se je uveljavil kot odpor proti obravnavanju v institucionalnih okvirih oziroma kot možno nadomestilo za institucionalno obravnavanje.

Vendar pa se je prav pri obravnavanju oseb z motnjami v ponašanju in osebnosti ideja o integraciji najmanj uveljavila in uresničila. Zgodilo se je nekaj podobnega kot doslej že večkrat, namreč, da so se pri delu z delinkventnimi osebami porodile številne napredne pedagoške zamisli in praktične rešitve, ki so vplivale na pedagoško teorijo in prakso, niso se pa uveljavile na področju, iz katerega so zrasle. (Capul, 1968). Ni slučaj, da na sedanjem 5. kongresu mladostniki z motnjami vedenja in osebnosti v referatih niso omenjeni v

zvezi s prizadevanji za integrirano šolo.

Preden bi v tej zvezi poskušal nakazati nekatere možne rešitve in stališča, bom na kratko analiziral trende v svetu, kot jih odraža kriminološka literatura.

Značilno za sedANJI odnos do delinkventne, odnosno do vedenjsko in osebnostno motene populacije mladostnikov je:

1. Ambivalenten odnos do kaznovanja
2. Ambivalenten (bolj odklonilen kot odobravaljoč) odnos do tretmanskih prizadevanj
3. Kritičen odnos do kazni odvzema prostosti in do oddaje mladostnikov v prevzgojne zavode
4. Zelo raznolike predstave o možnostih za prihodnje.

Ad 1. Klasično kaznovanje in kaznovalna politika je ocenjena kot neučinkovita in neustrezna, po drugi strani pa se kriminologi (zlasti še nasprotniki ideologije tretmana) zavzemajo za kaznovanje vseh tistih, ki so kršili družbene norme. Menijo, da se kaznovanju danes niti v prihodnje ne bo mogoče izogniti in da na protidružbeno vedenje ni mogoče reagirati s tretmanom. Tretman dopušča-jo kvečjemu kot dodaten ukrep ob predhodno izrečeni kazni.

Taka je bila tudi dejanska praksa, tudi tam, kjer je bila v kazensko pravni terminologiji kazen zamenjana z vzgojnimi ukrepi. Kaznivo dejanje je moralni prekršek, pravijo zagovorniki kaznovanja, in nanj ni mogoče reagirati le kot na simptom nekega bolezenskega stanja, z izjemo duševno bolnih, umsko defektnih in huje osebnostno motenih posameznikov. Kazen je po njihovem mnenju tudi bolj ustrezna, jasnejša in bolj pričakovana reakcija, bolj determinirana, manj manipulativna in manj farizejska od nejasno definirane tretmana.

V kriminološki literaturi se imenuje ta smer neoklasicizem ali model pravice (justice model). Ima vse več pristašev, predvsem zaradi razraščanja mednarodnega kriminala, terorizma in drugih tegob, ki tarejo današnji svet. Pristaši neoklasicizma vidijo rešitev v ostrejšem in doslednejšem kaznovanju vseh kršilcev družbenih norm.

Ad 2. Med mlajšimi kriminologi prevladuje prepričanje, da je tretmanska ideologija propadla, ker ni dala pričakovanih rezultatov. Če bi se lahko strinjali s tem stališčem, potem bi morali dodati, da je propadla, ne da bi se uspela pred tem v praksi uveljaviti, ne da bi mogli preveriti, kaj vsebuje pozitivnega in kaj negativnega. Poudariti je treba tudi, da je kritično izpostavljen pojem, ki ni bil nikoli jasno definiran, ki se je nanašal na vsemogoče modele in metode. Leta 1973 je na mednarodnem kriminološkem kongresu v Beogradu Lopez - Rey duhovito dejal, da se imenujejo nekatere institucije tretmanske samo zato, ker so zaposlile socialnega delavca in psihologa.

Kriminologi, kot npr. Nils Christie (ki je bil na začetku sedemdesetih let razen Antille Inkeri eden najbolj neizprosni kritikov tretmanske ideologije), se danes zavzema za tretman, ki bi temeljil, v okviru izrečene kazenske sankcije, na povsem prostovoljni odločitvi posameznika in ki bi naj bil usmerjen k parcialnim in ne k globalnim ciljem. S pomočjo tretmana naj bi po njegovem mnenju pomagali zaporniku k učinkovitejši osebni integraciji in k ustvarjanju potencialov za kasnejše življenje. Podobnega mnenja so še mnogi drugi, mlajši kriminologi, med njimi D. Vogel in P. Törnudd (1979).

Tretman torej kljub kritiki ni zavržen, pač pa mu poskušajo kriminologi začrtati nove aplikativne in metodološke okvire.

Ad 3. Odpor proti institucijam za obravnavanje delinkventov, takim, kakršne so, je med kriminologi in penologi izjemno velik.

Terrence Morris, znani ameriški kriminolog pravi v tej zvezi: "Zapor (vzgojni zavod), naj bi opravljal vlogo zastraševanja in rehabilitacije. Vendar ne opravlja ne enega ne drugega, pač pa ustvarja in povečuje socialno diferenciacijo, ustvarja socialne invalide in nasprotnike družbe."

Podobno meni Preben Wolf, da zapori in zavodi danes ne opravljajo ne specialno preventivnega, pa tudi ne generalno preventivnega poslanstva, ustvarjajo pa probleme, ki so poleg strokovnosti vprašljivi po človeški in po etični plati.

Kriminologi zbirajo vedno znova dokaze o škodljivih posledicah zaporov in vzgojnih zavodov, s čemer poskušajo vzbuditi vest javnosti in odgovornih, da bi vendarle razmišljali o ustrežnejših alternativah reagiranja na kršenje družbenih norm.

V seznamu predlogov in možnih rešitev pogosto omenjajo:

- dekriminilizacijo oblik deviantnega vedenja, ki so glede na prostor in čas neupravičeno kriminalizirane in povečujejo število obravnavanih in kaznovanih,
- izrekatih kratke kazni odvzema prostosti; in če je le mogoče determinirane institucionalne ukrepe zoper mladostnike. Institucionalne ukrepe čimprej nadomestiti z neinstitucionalnimi,
- ne graditi velikih, pač pa majhne institucije za prestajanje kazni in vzgojnih ukrepov, če že pride do novogradenj.

V institucijah pa bi bilo potrebno:

- ustvariti kulturna in humana medčloveška razmerja,
- ustvariti prijetno, stimulatívno klimo, s tem

da se odstopa od izrazitih hierarhičnih - avtoritativnih modelov in da se uvaja demokratične odnose, - pogoje v instituciji je treba čimbolj približati pogojem življenja izven institucij, - institucijo koliko mogoče integrirati v sosesko in ustvariti z različnimi dejavniki v soseski čimbolj vzajemne in sodelujoče odnose, - pretežno varovalno vlogo osebja v institucijah nadomestiti s profili, ki bodo kos diferenciranim potrebam obravnavanih in pedagoškim smotrom institucije.

To so dileme in nekateri predlogi, da bi probleme odpravili. Tako o njih razmišljajo teoretiki in praktiki v večini razvitih držav Evrope in Amerike. Take in podobne dileme imamo tudi pri nas. Pri iskanju rešitev in poti za prihodnje moramo izbirati take, ki bodo ustrezale družbenim razmeram in gibanjem, sredi katerih smo, pa tudi dosežkom znanosti in znanstvene misli doma in po svetu.

V sedanjem času se nam zastavljata zlasti dve vprašanji:

1. kako in v koliki meri bi kazalo kategorijo otrok in mladostnikov z motnjami v vedenju in osebnosti vključiti v integracijska prizadevanja?
2. Kako bomo načrtali strokovne okvire in v skladu z njimi prakso v institucijah, kjer delujemo glede na trende v svetu in glede na idejne in strokovne tokove, kot tudi glede na materialne možnosti pri nas?

Poskušal bom odgovoriti na obe vprašanji hkrati, ker sta med seboj toliko prepleteni, da ju ni mogoče ločeno obravnavati.

Integracijska gibanja ne izključujejo kategorije otrok in mladostnikov z motnjami vedenja in osebnosti, zato nas obvezujejo, vendar ne na povsem enak način kot druga področja defektološke prakse.

Družba je do delinkventov vedno konzervativnejša kot do drugih kategorij motenih in prizadetih. V zavode oddajajo sodišča in skrbstveni organi otroke in mladostnike ne le zaradi vzgoje in prevzgoje, pač pa tudi zaradi začasne sanacije problema na terenu. To je vidik eliminacije, kakor po eni strani vprašljiv, pa je po drugi strani dejstvo, s katerim moramo računati. Ne glede na to pa nam kaže praksa, da institucionalne ukrepe v vse večji meri nadomeščajo neinstitucionalni in da vzgojni zavodi kljub skromnim kapacitetam, ki se zadnjih 20 let niso spremenile, niso polni. Ni potrebe po novih zavodih, kar pa seveda ne pomeni, da sedanjih ne bi kazalo zamenjati z novimi. (Podatek je veljaven za SR Slovenijo, medtem ko za druge republike nimam evidence). Domnevamo, da bomo zavode potrebovali tudi v prihodnje, morda v enaki meri, morda celo manj, vsekakor pa kaže, da ne v večji meri kot doslej.

V zvezi z obravnavanjem otrok in mladostnikov z motnjami vedenja in osebnosti je pri nas zaznati v zadnjih letih spontan proces, ki je skladen z integracijskimi prizadevanji. Kazalo bi ga pospeševati in sicer iz več razlogov:

- ker so taka gibanja skladna z našimi družbenimi intencijami. Ne vidimo nobenega razloga, da bi pri sedanjih reformnih prizadevanjih prezrli prav kategorijo otrok in mladostnikov z motnjami vedenja in osebnosti,
- ker so taka gibanja podprta s številnimi strokovnimi, znanstveno preverjenimi argumenti s pedagoškega, psihoterapevtskega, socialno psihološkega in mentalno-higienskega vidika, so pa tudi ekonomičnejša,
- ker je pri mladini z motnjami vedenja in osebnosti v primerjavi z drugimi kategorijami motenih

in prizadetih največ razlogov, da ne zanemarimo socializacije,

- ker je segregacija in stigmatizacija prav pri mladini z motnjami vedenja in osebnosti najhujša, pa tudi posledice segregacije v tem primeru najdalekosežnejše,
- ker lahko prispeva integracija tudi h kvalitetnejšemu delu šole, h njeni večji vzgojni funkciji in k uresničevanju načela individualizacije.

Spoznanja in izkušnje iz specialnih pedagoških področij se lahko prenašajo hitreje in učinkovitejše na "normalno šolo", ki je dejansko pretežno storilnostno orientirana in preveč kategorično razlikuje med normalnimi (ki so v "normalni šoli" in deležni predvsem pouka) in motenimi (ki so v posebnih ustanovah in so poleg pouka deležni še vzgoje in posebnega obravnavanja). Pri tem je treba poudariti, da izhaja iz področja obravnavanja otrok in mladostnikov z motnjami vedenja in osebnosti največ izkušenj o vzgoji in prevzgoji, češar vsekakor ne gre prezreti.

Integracija otrok in mladostnikov z motnjami vedenja in osebnosti v normalen proces šolanja bi lahko koristila tako posebnemu področju kot tudi tzv. normalni šoli.

Menim, da bi morali v prihodnje v zvezi z obravnavanjem otrok in mladostnikov z motnjami vedenja in osebnosti upoštevati predvsem sledeče:

1. Nesmotrna bi bila prizadevanja po razširitvi zavodskih kapacitet, pač pa bi si kazalo prizadevati, da bi se sedanje institucije arhitektonsko posodobile, bodisi z novogradnjami, bodisi s temeljitimi adaptacijami.

2. Prizadevati bi se kazalo, da bi izrekala sodišča še bolj kot doslej neinstitucionalne vzgojne ukrepe in pa da bi se tudi skrbstveni

organi čimmanj odločali za oddajo otrok in mladostnikov v vzgojne zavode. Istočasno bi si kazalo prizadevati za kvalitetnejše pogoje izvrševanja neinstitucionalnih vzgojnih ukrepov, v šoli in v krajevni skupnosti pa ustvarjati subjektivne in objektivne pogoje za obravnavanje otrok in mladostnikov z motnjami vedenja in osebnosti v normalnih življenjskih pogojih in v normalnem socialnem okolju.

3. Umestno bi bilo razmišljati, kako nadomestiti sedanje nedeterminirane vzgojne ukrepe z determiniranimi. V primerih, ko pa pomeni oddaja v zavod družbeno skrb za socialno ali vzgojno ogroženega otroka ali mladostnika, pa bi kazalo težiti, da se zavodski ukrep kakor hitro mogoče nadomesti z nezavodskim. S tem bi bivanje gojencev v zavodih zreducirali na minimum, ne bi pa kazalo iz kakršnih koli razlogov bivanje gojencev v zavodu podaljševati.

4. Življenje v zavodih bi bilo treba čimbolj normalizirati. To pomeni, da bi bilo treba ustvariti ugodno, stimulatívno klimo, neobremenjeno z avtoritarnimi in strogo hierarhično urejenimi odnosi, ki preprečujejo normalno komunikacijo med vzgojitelji in gojenci in ustvarjajo in pospešujejo zavodsko subkulturo. Ustvariti bi bilo treba klimo, ki bi dajala normalne socializacijske vzorce in ustvarjala pogoje za resocializacijska prizadevanja. Prizadevati bi se morali torej za klimo, ki bo vzpodbujala in ne ovirala progresiven razvoj posameznika. To bi lahko uresničili, če bi organizirali življenje v zavodih na principih demokratičnosti in samoupravljanja in pa z uresničevanjem načela, da naj bo gojenec subjekt in ne objekt vzgoje. Zavode bi bilo treba tudi čimbolj odpreti in jih integrirati v soseski. Vezni člen med zavodom in sosesko so lahko šola,

športne organizacije, mladinski klubi, pa tudi družbeno politične organizacije, v katerih naj bi gojenci aktivno delovali.

5. V vzgojnih zavodih bi morali ustvariti vzgojne in prevzgojne programe, ki bi bili postavljeni v naš čas in prostor in ki bi temeljili na najnovjših spoznanjih in znanstvenih dosežkih pedagogike, defektologije, psihoterapije, socialne in klinične psihologije. Glede na različno etiologijo vedenjskih in osebnostnih motenj bi ne kazalo v konceptu izhajati iz kateregakoli konkretnega korekcijskega modela, pač pa bi bilo treba povzeti pozitivna spoznanja različnih modelov in pristopov, četudi izhajajo iz različnih teoretskih osnov. Spričo zelo heterogene populacije glede na izvor, kvaliteto in kvantiteto motenosti je umesten pri izbiri korekcijskih programov ekspertizem.

6. V zvezi s prevzgojnimi programi bi bilo treba definirati pojem tretmana. Izbiramo lahko med tremi možnimi variantami

- a. Tretman je sistem postopkov za preprečevanje disocialnosti,
- b. Tretman je sistem postopkov, ki vodi k resocializaciji,
- c. Tretman je pomoč posamezniku v stiski.

Iz metodoloških in etičnih razlogov se zavzemam za pojmovanje tretmana v skladu s tretjo varianto.

7. Večji poudarek bi bilo treba dati oblikovanju in usposabljanju kadrov za delo z vedenjsko in osebnostno moteno mladino. Profil pedagogov za to vejo specialne pedagogike bi moral biti zastavljen širše, torej ne le za delo v vzgojnih zavodih, pač pa tudi v mladinskem klubu, v športnih organizacijah, v krajevni skupnosti, v šoli ipd.

Smernice programa za delo z vedenjsko in osebnostno moteno mladino skupaj z integracijskimi

procesu so podane le okvirno. Zahtevale bi podrobnejšo obrazložitev, podpreti pa bi jih bilo treba tudi z rezultati raziskav.

(Referat na 5. defektološkem kongresu v Sarajevu januarja 1980, v sekciji strokovnih delavcev za delo z otroki in mladostniki z motnjami vedenja in osebnosti.)

Doc.dr. Vinko Skalar

SKUPINSKO TERAPEVTSKO DELO Z VEDENJSKO IN ČUSTVENO MOTENIMI OTROKI V VZGOJNEM ZAVODU "FRANA MILČINSKEGA" V SMLEDNIKU

Otroci v zavodu, ki obiskujejo interno osnovno šolo višje stopnje (od 5. do 8. razreda), so pretežno vedenjsko in čustveno moteni, nekateri tudi že z utrjenimi disocialnimi tendencami, moteni v socialnih stikih.

Mnogo otrok ima specifične učne težave, hude odpore do šolskega dela in aktivne dejavnosti nasploh. Pri večini je diagnosticirana tudi minimalna cerebralna disfunkcija, ki včasih prehaja že v hujšo organsko prizadetost.

Motenost se prepleta tudi z neugodnimi socialnimi in pogosto tudi materialnimi razmerami (alkoholizem, razbite družine, menjavanje rejniških družin, otroci zdomcev, pogoste menjave okolja ...).

Skoraj vsak izmed otrok, ki so se znašli v zavodu, doslej ni našel dovolj možnosti za bolj zdrav osebnostni razvoj, niti za pozitivno potrjevanje med vrstniki in pred odraslimi. Zato so zašli v začarani krog negativnega potrjevanja,

odklanjanja dela in bežanja iz šolske situacije, domačih razmer ali rejniških družin.

Psiholog je v zavodu deloval pretežno z individualnim delom in je bil s skupinskim dogajanjem povezan le posredno, preko sodelovanja z vzgojitelji.

Čutili smo potrebo po bolj poglobljenem in bolj terapevtsko usmerjenem delu. V ta namen smo 1976. leta prvič poskusili s terapevtsko skupino osmošolcev, ki je bila pretežno tematsko usmerjena (odhod iz zavoda in vključitev v zunanje okolje s poklicno usmeritvijo vred), ki sta jo vodila psiholog in psihiater. Na osnovi pozitivnih izkušenj s to terapevtsko skupino ter želje, da bi to dejavnost razširili tudi na mlajše, smo naslednje leto (1977) delali že z dvema skupinama.

Skupina mlajših je bila skoraj izključno igralno in dejavno usmerjena. Pri individualnem diagnostičnem in terapevtskem delu smo namreč ugotovili potrebo otrok po igri in da otroci, ki so prišli v zavod, niso imeli priložnosti za izživitve te potrebe. Zato smo želeli s skupinsko igralno dejavnostjo otrokom dati to priložnost, obenem pa je bila igra tudi sredstvo za učenje ob socialni interakciji. Skupina osmošolcev je delovala po podobni usmeritvi kakor leto poprej. Obenem smo ugotavljali, da bi tudi v to skupino veljalo vključevati nekaj dejavnih prvin.

V tem obdobju smo uredili tudi poseben prostor - igralnico, kjer potekajo te dejavnosti in kjer imajo otroci možnost, da se v prostem času igrajo tudi brez posebnega programa.

V sedanjem obdobju delujejo skupine po načelu skupinskega dela in kombinacije igralne in besedne terapije. Osnovni temelji terapevtskega sku-

pinskega dogajanja so:

- načrtovano, a vendar spontano učenje v skupini;
- opazovanje svojega vpliva na ostale člane skupine in povratne informacije od skupine in terapevtov o vedenju posameznika;
- dokaj sproščene dejavnosti (igralne, doživljajske, glasbene, likovne, dramske) kot vsebina skupinskega dela, v katerem se zrcali storilnostno, predvsem pa emocionalno dogajanje v posamezniku in skupini.

V terapevtskih skupinah kombiniramo dejavno - interpretativno igro s sodelovanimi pa vse do družabnih iger. V vse oblike vpletamo doživljanje, zrcaljenje oziroma poskuse socialnega učenja. Uporaba igralne dejavnosti je osnovna pri skupini mlajših (večinoma so to otroci iz 5. in 6. razreda), medtem ko dobiva pri skupini srednjih (večji del so to učenci 7. razreda), poleg omenjene, večjo veljavo tudi besedna interakcija, za uporabo katere govore predvsem naslednji razlogi:

- verbalizacija zahteva uporabo simbolov, kar je zrelejše od manipulacije z igralnim gradivom;
- zorenje je gibanje od konkretnega k abstraktnemu, zato pri starejših načrtno vpletamo v skupino tudi zahtevnejše interakcije.

Avtorji so mnenja, da se omenjeni obliki terapevtskega vplivanja ne izključujeta, da sta obe pomembni, v konkretni situaciji pa je potrebno presoditi, kdaj je umestnejša prva in kdaj druga. Ker je pri nas mnogo otrok, ki so izrazito impulzivni, hiperkinetični in motorično razvrsti, jih skušamo postopno usmerjati, da bi bili sposobni svojo energijo kanalizirati.

V literaturi je najti mnenja, da otroci z intenzivnimi nevrotičnimi problemi potrebujejo individualno obravnavo, da pa skupinska oblika dela

daje več otrokom, ki pogrešajo dobrih socialnih izkušenj. Ker sodi večina naših otrok v obe kategoriji hkrati, kombiniramo obe obliki dela, pri tistih, kjer opazimo hujše težave in motenost, pa se poleg skupinskega dela načrtno opredelimo tudi za individualno.

Za terapevtsko delo v zavodu velja posebnost, da se vsi člani dobro poznajo, saj živijo pod isto zavodsko streho, so sošolci ali prijatelji iz iste vzgojne skupine. Zategadelj se konflikti in vsi siceršnji odnosi med njimi v šoli ali vzgojni skupini prenesejo tudi v terapevtsko skupino. To obarva našo dejavnost s posebnimi značilnostmi, med katere spadajo tudi izbruhi agresije, ki niso neposredno povezani s situacijo v terapevtski skupini, obenem pa se dogajanja v naši skupini bolj spontano prelivajo tudi v siceršnje dogajanje v vzgojni skupini. Menimo, da opisanega dejstva, ki je v očeh nekaterih izrazita kontraindikacija za terapevtsko delo v skupini zavodskih otrok, ne gre vnaprej negativno ocenjevati, in sicer tudi zato ne, ker je pretežni del naših otrok vedenjsko motenih s poudarkom na nevrotski simptomatiki, pa tudi dosedanje delo kaže, da se da z naporom tudi mehanizme, ki izvirajo iz tega skupnega življenja, dokaj dobro usmerjati.

Naše skupine so tako rekoč zaključene, vendar z možnostjo, da se lahko pridružijo tudi tisti, ki med letom pridejo v zavod. Sprva smo želeli skupine izbirati po določenih načelih, glede na vrsto in stopnjo motenosti ter težavnosti, kar pa nam je le delno uspelo zaradi obsežnega interesnega programa v zavodu.

Udeležba v skupini temelji na svobodni izbiri posameznika, želimo pa, da bi bila po odločitvi obvezna. Skupine so časovno in prostorsko določene, zato de-

javnost točno začinjamo in tudi končujemo (enkrat na teden ima skupina srečanje, ki traja uro in pol).

V začetku se skupno pogovorimo, kako smo doživeli skupino prejšnji teden, nato pa o programu. Na osnovi dogovora skušamo ustvariti klimo, da bi načrtovana dejavnost stekla. Zadnja tretjina našega srečanja (zlasti pri maljših) je namenjena igri z materiali v igralnici. Dogovor je tudi, da ves prostor tudi skupno pripravimo, vendar včasih to ne gre. V takšnih primerih skušava pomagati s svojim zgledom.

Opažamo razvoj, tako v želji otrok, da bi v skupini sodelovali, kot v pripravljenosti opustiti individualne cilje in želje ter se prilagoditi težnji skupine po tem, da resnično kaj skupno ustvarimo ter da v tem tudi vsak posamezni udeleženec najde nekaj zadovoljstva. Občasno se zgodi, da skupinska dejavnost tudi zvođeni, propade, da je motena s hujšimi agresivnimi izbruhi. Takrat kdo užaljen odide ali pa se na željo skupine proti svoji želji umakne.

Opažamo, da se otroci in tudi starejši (osmošolci) čedalje manj bojijo kazati svoja čustva. V igralnici postanejo skoraj vsi otroci in prebijejo oklep sramu. Redno se dogaja, da iščejo emocionalne in tudi telesne stike (božanje, objem, trepljanje) s terapevtom, čemur se seveda ne izogibamo. Odkrito govore in kažejo svoja čustva, v čemer jih podpiramo in tudi sami izražamo svoje občutke, čustva, razpoloženja.

Vsebinska plat v igralni skupini mlajših in delno tudi v skupini srednjih je nastajala in se širila s samo dejavnostjo skupine ter z izkušnjami, ki smo jih dobivali pri delu.

Igrače same po sebi ne dajejo vsebine, ne skupini sami ne posameznikom v njej, zato delo v obeh skupinah - pri mlajših bolj, pri srednjih pa manj pogo-

sto - kombiniramo z naslednjimi dejavnostmi:

- igre z materiali, ki so dokončani (kupljene igrače: lego, mikado, pikado, tangram, lotto, cocarda, electro, memory, differix in mnogo drugih);
- vnašamo prvine osnovne ritmične glasbe s preprostimi glasbili iz Orfejevega instrumentarija (triangel, tamburin, žvečke, ksilofon ..) z izražanjem ritma, s petjem in gibanjem po ritmu;
- nekaj časa posvetimo izdelovanju lutk (oseb in živali), na osnovi tega se je spontano razvila ekspresivna igra z lutkami, ki so jo sami dopolnili z igranjem na glasbila in ki ima tudi obeležja psihodrame oziroma igranja vlog;
- redno vnašamo igre iz zbirke Schwalbachovih skupinskih iger. Le te vsebujejo od preprostih, dinamičnih, a simbolnih in iger s socialno poanto tudi ekspresivne, pantomimične igre. Nekaj naslovov iz te zbirke: Bik v ringu, Žlični kralj, Šef in tajnica, Zgodbe ob razvijanju klopčiča, Cip-cap, Jastreb in kokoši...;
- pomembna sestavina je tudi slikanje s prsti, ki je v zadnjem obdobju obogateno s slikanjem ob glasbi;
- vnesli smo tudi praktično prvino - vozlanje uporabnih predmetov;
- otroci sami pa skladno z razvojem skupine vnašajo v dejavnost tudi svoje predloge in kreativno posegajo v organiziranost dela.

Na primer: spontano (ob primerni opremi prostora) sestavljajo televizijski zaslon in predvajajo televizijski dnevnik, posnemajo prizore iz televizijskih nadaljevanj in risank, se igrajo trgovino in trgovske potnike, policaje in tatove, v naravi pa kavboje in Indijance (obarvani z barvami za slikanje s prsti).

Avtorji poudarjajo (Moustakas), da je prednost igre v njenih močno razširjenih mejah, zaradi katerih je otrok v igri v polni meri lahko on sam, zato je ta dejavnost obenem terapevtska za otroka in diagnostična za terapevta.

Omenjene sestavine dela so prisotne tudi v skupini srednjih, vendar v manjšem obsegu, saj je večji del naših srečanj že bolj usmerjen na verbalno komunikacijo.

Skupina osmošolcev je bila sprva tematska, vendar sb izkušnje pokazale, da je tudi pri osmošolcih naše populacije potrebnih nekaj igralnih prvin (to sicer niso igre z legom, so pa zahtevnejše družabne igre, na primer memory) ali slikanje ob glasbi ali bolj besedno in socialno usmerjanje igre iz Schwalbachove zbirke. Takšna je igra "Nekdo gre na potovanje", kjer vsak v skupini udeležencu, ki je šel pred vrata - "na pot", želi kaj, o čemer meni, da bi le-ta potreboval. Izrazijo se socialne interakcije, socialni status posameznika, to je skratka povratna informacija skupine za posameznika in tudi za skupino kot celoto.

Nova sestavina dela z osmošolci je tudi vaja v avtogenem treningu, ki je bolj uspešna, kakor smo pričakovali. Večina ga zavzeto in tudi dokaj uspešno vadi. Vaje v avtogenem treningu delamo ob začetku srečanja in opažamo, da skupinska dejavnost po tem hitro in uspešno steče.

Osnova v skupini osmošolcev pa so: tematska srečanja, bodisi pogovori na osnovi glasbe (na primer Ježkovih songov) bodisi teme, ki zadevajo njihovo doživljanje zavoda, sebe v njem in strokovnih delavcev ter njihovih ravnanj, pričakovanja in bojazni v zvezi z povrnitvijo domov in poklicno tematiko, predvsem pa igre, s pomočjo katerih pospešujemo socialno

učenje. Trdimo lahko, da je dogajanje v vseh skupinah prijetno, občutna je želja po sodelovanju in razvijanju skupinske pripadnosti (v času svoje skupine ne pustijo v prostor ostalih).

Dogajanja v skupinah usmerjamo po načelu skupnega dogovarjanja, shematiziranja pravil skupine in upoštevanja le-teh, brez strogih direktiv navzočega terapevta, temveč le z interpretiranjem situacije in spodbujanjem k zelenemu vedenju in želeni dejavnosti.

Uspešnejša postajajo skupna vrednotenja dogajanja v skupini ter iskanje razlogov za tak način poteka dela v skupini. V četrtem letu skupinskega dela opazamo dokajšen razvoj tako interesa za skupine kot dejavnosti v njih.

Od začetnega divjanja, ko je igralnica v prvem obdobju otrokom pomenila prostor za nekontrolirano izživljanje, smo prišli do tega, da sami čutijo potrebo po bolj organizirani in sodelovalni obliki dogajanja. Terapevta sva začela delo v skupinah z določenimi pričakovanji, ki so se občasno izkazala za nerealna in pretirana. Ugotavljamo, da je tu in tam potrebno stvari prepustiti situaciji ter da so skupine v tem obdobju razvoja že same sposobne v določenih situacijah ponovno oživeti porušeno dejavnost, ki jo je, na primer, zmotil hujši konflikt ali izbruh agresije, občasno pa je treba v dogajanje tudi poseči. Žal so skupine prevelike, saj štejejo celo od 10 do 14 članov. Vendar je v zavodu 48 otrok in si skoraj vsi želijo in so tudi potrebni take oblike dela. Tudi zato je potrebno, da sodelujeta dva terapevta. Posrečeno je tudi, da sva to predstavnik oba spolov, kajti s tem so olajšani identifikacija in transferni mehanizmi.

Po skupinskem delu skupno analizirava dejavno in emocionalno dogajanje ter vedenje posameznikov, pa

tudi svoje delovanje v skupini. Na ta način ob koncu leta dokaj realno ugotavljamo delovanje skupin in razvoj vedenja pri posameznikih.

Ne domišljava si, da smo s tem skupinskim delom ustvarili kaj povsem novega in velikega, menimo pa, da je to resen poskus obogatiti delo v zavodu z novimi, nekoliko drugačnimi prvinami, kakor pa jih vsebuje življenje otrok v vzgojni skupini. Delo psihologa v zavodu je s tem poleg individualnega načina, ki ostaja pomemben in nujen, dobilo tudi novo kvaliteto. Le-ta je pri otrocih zelo odmevna, lahko bi rekli celo to, da čutimo pri vseh otrocih potrebo po možnosti, da tudi v prihodnje sodelujejo pri taki obliki dejavnosti.

Alenka Kobolt,
Vzgojni zavod Smlednik
Peter Umek,
PZE za psihol., FF v Ljubljani

Literatura:

1. Clark E. Moustakas: Psychotherapy with Children Harper and Row, New York, Evanston, London
2. B. Pregelj, M. Kramar: Psihoterapija otroka zavod SRS za zdravstveno varstvo, Ljubljana
3. B. Šali: Indikacije za igralno in besedno terapijo študijski prispevek za vzgojno posvetovalnico
4. Gard Bierman in sodelavci: Handbuch der Kinderpsychotherapie Ernst Reinhardt Verlag München - Basel

OBČNI ZBOR SEKCIJE

Občnega zbora Sekcije MVO, ki je bil dne 13.10.79 ob 9. uri v Poštarskem domu na mariborskem Pohorju, se je udeležilo 51 delegatov.

Dnevni red: 1. Izvolitev delovnega predsedstva
2. Poročilo o delu sekcije
3. Poročilo o delu študijske skupine
4. Blagajniško poročilo
5. Poročilo nadzornega odbora
6. Razprava na poročila
7. Poročilo verifikacijske in kandidacijske komisije

Ad 1.

Tov. Škoflek Ivan, predsednik Sekcije MVO je pozdravil navzoče in predlagal delovno predsedstvo v naslednjem sestavu: Vaupotič Ferdo, predsednik, Kemperle Milan in Škoflek Ivan, člana. Za zapisnikarja je bila določena tov. Komotar Jožica in za overovatelja tov. Martinovič Helena in tov. Pustovrh.

Ad 2.

Tov. predsednik je o delu Sekcije za preteklo mandatno obdobje, to je od 15.1.1977 do 13.10.1979, podal naslednje poročilo:

Dejavnost sekcije, njenih organov, skupin, predstavnikov oziroma delegatov v preteklem mandatnem obdobju je potekala na naslednjih področjih:

1. Delo ožjega oziroma upravnega odbora
2. Delo študijske skupine
3. Založniška dejavnost
4. Predavanja za člane sekcije
5. Seminarsko izpopolnjevanje članstva, dopolnilni študij in študij ob delu

6. Sodelovanje z drugimi republikami
7. Delo v republiškem odboru DDS in v zveznih organih
8. Sodelovanje z drugimi organizacijami
9. Sodelovanje s tujino (Hamburgom)

Delo upravnega odbora

Člani:

1. Knafelc Franjo, Veržej, podpredsednik, zadolžen za seminarsko dejavnost
2. Fabjan Anica, Preddvor, zadolžena za idejno politično delo
3. Modic Mojca, PMD, tajnica
4. Velikić Mirjana, MDMB, blagajnik
5. Makragić Živorad, Slivnica, povezovanje dela ŠS z upravnim odborom
6. Gutnik Janez, Planina, rekreacijska dejavnost
7. Vilčnik M. (Zakonjšek Stane), PD Radeče, štud. izobraževalna dejavnost
8. Pupis Franc, (Hvalec Borut), Logatec, kulturna dejavnost
9. Kranjc Bogo, Sprej. Maribor, založniška dej.
10. Petrovič Sveto (Rotar Miha), Smlednik
11. Hočevar Lado, Višnja gora
12. Kranjc Majda, MD Tone Kozelj, Fram
13. Ivan Škoflek, PA, predsednik

Upravni odbor je imel 6 sej (3 v letu 1977, 2 lani in 1 letos). Osnovne vsebinske značilnosti posameznih sej:

Prva (feb. 1977)

Konstituiranje, organizacijske zadeve, program dela v 1977.

Druga (15.4.1977)

Verifikacija in sprejem podrobnejšega delovnega programa sekcije, kadrovske dopolnitve.

Tretja seja (nov. 1977)

je bila posvečena pripravam na seminar o kazni, ki ga je vsebinsko pripravila ŠS.

Četrta seja (17.3.1978)

Prisotnih je bilo le polovica članov upravnega odbora. Seja je bila posvečena pregledu realiziranega programa in programa za leto 1978.

Peta seja (20.12.1978)

Posvečena je bila pripravam občnega zbora, ki smo ga planirali za januar, a ga nismo izvedli, ker se je odložil 5. kongres defektologov Jugoslavije, pa se nam ni več mudilo.

Šesta seja (14.9.1979)

Priprava občnega zbora, ki se ga ni dalo več preložiti. Rezultati te seje se kažejo tukaj (na Poštarskem domu) včeraj in danes.

Študijska skupina

O delu študijske skupine bo podrobneje poročala kolegica Alenka Kobolt. Na splošno pa velja omeniti, da se je ta ideja, ki se je porodila že pred štirimi leti, obnesla, pokazala koristna.

Založniška dejavnost

V okviru Sekcije izdajamo glasilo Ptički brez gnezda, od leta 1975 dalje je izšlo že 14 številok ali približno 1000 strani strokovnih tekstov, poročil, analiz, referatov, celo leposlovnih prispevkov - vse izpod peres nas samih, kar je prav za prav tudi največja vrednost tega glasila.

V preteklem obdobju je izšlo 5 številok (10 do 14) z naslednjo okvirno tematiko:

10. in 11. številka (junij 1977)

O permisivnosti (doc.dr. Skalar)

Predavanja gostov iz Nemčije in Izraela (Myschker, Fusova) itd.

12. številka (marec 1978)

je prinesla daljšo razpravo o Milčinskem, avtorju mld. povesti PBG, po kateri smo poimenovali tudi naše glasilo. Decembra 1977 je namreč minilo 60 let od izida povesti, pa se je prof. Podjavoršek spomnil tega dogodka.

Posebej pa velja omeniti Lojkov prispevek iz te številke, ki nas seznanja z osebnostnim vprašalnikom EPQ, ki so ga za slovenske razmere priredili psihologi iz DV VG.

13. številka (junij 1978)

je v celoti posvečena prispevkom s seminarja o kazni v vzgoji, posebej pa velja omeniti dva prispevka kolege Ferda Vaupotiča, s katerimi nas seznanja z začetki reformnega procesa v Jugoslaviji (na področju posebnega šolstva).

14. številka (julij 1979)

vsebuje referate in poročila o seminarju Pogovor v vzgoji, prispevke ŠS na temo domače učenje, poročilo o obisku v Hamburgu.

Zanimivo je morda še to, da postajajo številke čedalje obsežnejše (zadnja ima že 116 strani), tudi kvalitetnejše in da nekako ni tako težko, kot je to bilo spočetka, "iztržiti" prispevke.

Ostane pa vprašanje, koliko po ptičkih brskamo in tudi, kaj nam pomenijo.

Predavanja

V preteklem obdobju smo imeli dve seriji predavanj dr. N. Myschkerja, doc. hamburške univerze, oddelka za specialno pedagogiko. Prva serija so bila predavanja o Wac lawikovi interakcionistični teoriji komuniciranja in tema iz metodike dela z vedenjsko motenimi mladostniki (okrog 150 udeležencev), druga serija predavanj pa je bila o transcendentni

meditaciji, za katero je bilo značilen slabši odziv. (G. Mišker je predaval za skupine zavodov). Ta izkušnja je rahlo vplivala na to, da letos g. Miškerja nismo povabili.

Način financiranja (kotizacija)

Seminarji

Seminarji predstavljajo osrednjo strokovno dejavnost naše sekcije.

I. V mandatnem obdobju so bili tile seminarji:

1	senzitivni trening I. stopnje
3	" " II. stopnje
0	" " III. stopnje
2	" " IV. stopnje

Skupaj torej 6 senzitivnih treningov z okrog 200 udeleženci (žal, med njimi čedalje manj iz naših zavodov).

II. Prav tako smo v tem mandatnem obdobju sami pripravili in izvedli 2 sekcijška seminarja, vsakega v dveh izmenah.

Prvi je bil "Kazen v vzgoji" (dec. 1977 in marca 1978), ki ga je pripravila ŠS in se ga je udeležilo okrog 160 delavcev zavodov in gostov, celo iz Hrvatske in Makedonije.

Drugi seminar je bil metodični in sicer "Pogovor v vzgoji", ki se ga je udeležilo okrog 160 udeležencev, žal, iz naših vzgojnih zavodov, ki jim je bil seminar namenjen, le polovica.

Sekcijski seminarji zahtevajo mnogo strokovnih in organizacijskih priprav, kajti ta oblika strokovnega izpopolnjevanja je relativno dognana, pa še za vsak naslednji seminar želimo, da bi bil boljši od prejšnjega. V tem pade glavno breme na ožji štab, ponavadi iz Ljubljane in okolice.

Ocene seminarjev so bile ugodne, zlasti še, ker Zavod za šolstvo zaradi kadrovskih zadreg za naše strokovno izpopolnjevanje ne skrbi sistematično. (Zdaj je nastavljena svetovalka.)

Godrnjanja okrog seminarjev so v zvezi z denarjem, financiranjem, saj padejo v celoti vsi stroški na zavode, pa je to tudi čisto razumljivo.

Kako zgledajo finančni konstrukti seminarjev, bomo izvedeli iz blagajniškega poročila. (Pred petimi leti smo jih organizirali za 3.000 din, danes stane seminar okrog 70.000 do 80.000 din).

Dopolnilni študij za kolege, ki imajo višjo izobrazbo, ne pa tudi specialno - pedagoško usmeritev, je letos na naše pritiske in z našim sodelovanjem organizirala in izvedla PA. Z našega področja je bilo prijavljenih 15 kandidatov, mislim pa, da jih je tečaj absolviralo 11.

Sodelovanje naše sekcije z drugimi republikami

Na splošno so MVO sekcije v drugih republikah prilično pasivne. (To ve najbolj tov. Vaupotič, predsednik vseh sekcij). Nekako še najbolj aktivni sta sekciji na Hrvaškem in v Makedoniji.

Na osnovi vzpostavljenih stikov že iz prejšnjega mandata smo nadaljevali stike s Hrvati, s katerimi smo imeli zelo koristno in prijetno srečanje v Veržeju, in sicer dec. 1977. Dogovorili smo se za program sodelovanja, ki vsebuje naslednje oblike:

- Neposredno obiskovanje zavodov Slovenije in Hrvatske
- Izmenjava seminarjev
- Sodelovanje s FD, FF in PA.

Program je realiziran le delno, Hrvatje so se udeleževali naših sekcijških seminarjev, ekipa sloven-

skih moderatorjev jim vodi senzitivne treninge, sodelovanja na nivoju zavodov in kadrovskih šol pa nismo imeli. V tem času je bil planiran med-republiški sestanek v Osijeku, ki je bil kasneje, v izredno neugodnem času, sklican v Splitu (druga polovica maja 1978), ki pa se ga Slovenci nismo mogli udeležiti.

Zdajle enkrat bodo Hrvatje izvedli seminar o kaznovanju, za katerega smo jim z veseljem odstopili vse avtorske pravice (prevzeli bodo naše nosilne referate in uporabili seminarsko metodologijo). Potem, ko so se Makedonci udeležili seminarja o kazni in se seznanili z našo dejavnostjo, so nas v jeseni 1978 vabili v Makedonijo na njihovo republiško posvetovanje o diagnosticiranju in triažiranju otrok in mladine z MVO, vendar se vabilu nismo mogli odzvati (pomanjkanje časa, denarja itd.).

Preko tov. Vaupotiča smo lansirali v druge republike idejo in pripravljenost sodelovanja zlasti na osnovi naših izkušenj pri demokratizaciji in humanizaciji prevzgoje (permisivizaciji), pa za to ni bilo interesa.

V republiškem odboru DDS je položajni predstavnik predsednik sekcije, ta naloga ni bila preveč naporena.

Več angažiranosti, predvsem pa precej časa je terjalo delo v Znanstvenem svetu SDDJ (člana iz Slovenije tov. Škoflek in tov. Karič). Svet je prvo leto opredeljeval vsebino svojega dela. Slovenci vodimo pri tem svetu komisijo za rehabilitacijo. V zadnjem obdobju pa se je Svet posvetil strokovnim pripravam na 5. kongres, na katerem bomo sodelovali tudi Slovenci (doc.dr. Skalar in tov. Škoflek).

Konkretna dejavnost v tem pogledu je bilo pet se-

stankov, pretežno v Beogradu, nekaj pa v Zagrebu in pripravljanje materialov (sodelovanje pri izdelavi tez za plenarni referat na kongresu).

Sodelovanje z drugimi organizacijami je bilo strokovno, gre le za našo udeležbo na občnem zboru Zveze pedagoških društev Slovenije poleti 1978 v Ljubljani in udeležbo na občnem zboru Slovenskega društva za kazensko pravo in kriminologijo. Na seminarje smo vabili pedagoško društvo in društvo socialnih delavcev, ki sta se v precejšnjem številu odzvala našim vabilom.

Sodelovanje z inozemstvom

V preteklem mandatnem obdobju smo organizirali dve srečanja s kolegi iz Hamburga.

Od 19. do 26.3.1977 smo imeli v gosteh skupino specialnih pedagogov, socialnih delavcev in policijskih strokovnjakov iz Hamburga. Obiskali so DV Višnja gora, PD Radeče in VZ Fr.M. Smlednik. V programu, ki smo ga v celoti pripravili mi, so bili še obiski ustanov za usposabljanje duševno prizadetih v Celju in Kranju. Nadvse prisrčno je bilo srečanje skupin pri Cirmanu. Poleg strokovnega programa smo jim pripravili tudi turistični program (Begunje, Bled, Vogel, Vipava, Portorož).

Od 9. do 16.10.1978 smo Hamburgčanom vrnili obisk. Žal pa smo spet morali mesta v avtobusu izpopolnjevati s kolegi iz drugih spec. pedagoških področij, čeprav je bil obisk organiziran pod izredno ugodnimi pogoji.

V četrtek, 18.10.1979 prihajajo iz Hamburga skupina 13 specialnih pedagogov, za katere smo že pripravili bogat program.

Tov. Škoflek predlaga bodočemu UO in predsedniku naj nujno vključijo v svoj program dela tudi sode-

lovanje z zamejskimi Slovenci oziroma dijaškimi domovi v Trstu, Gorici in Celovcu, kjer je za strokovno sodelovanje velik interes. Izbrati bo potrebno teme, ki bodo za njih zanimive. So še precej na začetku, ker so deležni premajhnega upoštevanja s strani oblasti. Predlaga ekskurzijo v Celovec.

Tov. Vaupotič, delovni predsednik, se tov. Škofleku zahvali za izčrpno poročilo.

Ad 3.

Tov. Kobolt Alenka, članica Študijske skupine, poda o delu ŠS naslednje poročilo:

"Na mestu je, da poda na občnem zboru Društva defektologov - sekcije MVO svoje poročilo o storjenem delu in razgrne nekaj načrtov za prihodnje tudi študijska skupina.

Ta je namreč s samoupravnim sporazumom med vsemi vzgojnimi zavodi v Sloveniji ustanovljen organ, ki izvaja mnogo pobujevalca in organizatorja strokovne rasti na področju specialne vzgoje na Slovenskem.

Obenem pa pričakujemo tudi oceno našega dela, kakor ste ga člani sekcije in zavodski delavci doživljali v tem obdobju. Dobrodošla bo tudi vsaka sugestija za naprej, saj bo le z obojestranskim informiranjem Študijska skupina lahko izpolnjevala svojo nalogo ter resnično pomenila koordinacijski organ, sestavljen iz predstavnikov vseh zavodov, s čimer bo zagotovljena poleg že omenjenega tudi večja povezanost med zavodi.

Poročilo obsega skoraj triletno delovanje študijske skupine, od januarja leta 1977 do letošnjega septembra. V tem obdobju je bilo mnogo storjenega. Trdimo lahko, da je delo v Študijski skupini po u-

stanovitvi leta 1975 posebej oživel predvsem leta 1977, ki je potekalo v znamenju intenzivnih priprav na seminar "Kazen v vzgoji".

Ne bo odveč, da člane Študijske skupine podrobneje predstavimo, kajti predvsem od članstva je odvisno delo. V času priprav na seminar Kazen v vzgoji je Študijska skupina delovala v tem sestavu:

VZ Logatec: Truden Darja, Vončina Marjan
PMDM: Martinovič Brane
VZ Planina: Simšič Ivanka
VZ Preddvor: Nečimer Slavica, Porenta Franc
VZ Slivnica: Makragič Živorad
VZ Smlednik: Kobolt Alenka
VZ Veržej: Knafelc Milica, Sukič Jože
VZ Višnja gora: Kremenšek Marija, Bizjak Irena
VD Radeče: Lošdorfer Stane
ter Bečaj Janez, Škoflek Ivan, predsednik sekcije, (takrat še tudi predstavnik Zavoda za šolstvo) in vodja ŠS dr. Vinko Skalar.

Pri pripravi tega seminarja pa so sodelovali tudi drugi člani sekcije MVO in delavci vzgojnih zavodov: Imperl Franc, Kociper Štefan, Komotar Jožica, Lojk Leon, Knafelc Franjo in tudi drugi.

Od prvotnih zasnov v obliki pogovorov in definiranja teme so se srečanja članov Študijske skupine (ŠS) prevesila v iskanje in prevajanje ustreznih knjig, člankov, revij. V to delo so bili vključeni vsi člani ŠS. Gradiva se je nabralo za celo knjigo. Skrbeli smo, da so bili vsi članki tudi razmnoženi, da so nam bili teoretično izhodišče. Izbira virov je bila obširna. Problem smo osvetlili iz različnih zornih kotov. Upoštevali smo klasike s tega področja ter tudi kasnejši razvoj misli o tej tematiki.

Preko 30 srečanj (v tem so obseženi tudi sestanki ožjega pripravljalnega odbora) je bilo namenjenih vsebinskim in organizacijskim pripravam za ta seminar. Slednji je potekal v dveh terminih - de-

cembra 1977 in februarja 1978. Analiza seminarja (na osnovi ankete dobljenih mnenj udeležencev) je omogočila ugotoviti, da je bil seminar zelo odmeven ne le v ožjem prostoru vzgojnih zavodov, temveč v širšem območju institucionalizirane vzgoje na Slovenskem (s tem mislim na velik odziv dijaških domov, centrov za socialno delo, sodišč ...).

Udeleženci so bili v večini zadovoljni tako z vsebino kot z organizacijskim načinom dela. Mnenje skorajda vseh je bilo, da naj bi bili takšni seminarji redno strokovno izpopolnjevanje.

S tem seminarjem, ki ga je v celoti pripravila ŠS, s pomočjo še nekaterih članov sekcije, je bil povrnjen dolg iz časa seminarja "O novih izhodiščih", obenem pa je bila uspešnost seminarja tudi potrđitev članom ŠS o njihovi primernosti sodelovanja pri takšnem delu. Študijska skupina je poleg navedenega z izvedbo takega seminarja izpolnila enega izmed v ustanovni listini zastavljenih ciljev:

- da se dogovori za temo in izpelje teoretično obravnavo konkretnih strokovnih problemov. Že v tistem obdobju se je pokazala potreba, da bi bila to tema kaznovanje v vzgoji.

Na osnovi 1. seminarja in pobud ter napak smo se v ŠS za drugi seminar še posebej pripravili, korigirali pomanjkljivosti. Zato lahko tudi ponovitev seminarja ocenimo kot uspešno. Prednost tako zastavljene rasti in razvoja seminarsko obdelane tematike pa je v prvi vrsti ta, da vznikna iz naše prakse ter da ravno praksa odločilno pripomore k izpeljavi zastavljenega. Kajti pretežni del sodelujočih so sestavljali soustvarjalci našega vsakdanjika v vzgojnih zavodih. Trdimo lahko, da ŠS ni ločena od prakse, pač pa trdno vtkana vanjo.

V naslednjem obdobju, ki se ujema s šolskim letom

1978/79, pa delo ŠS ni bilo več v znamenju odmevnejših priprav seminarjev, posvetov, pač pa je potekalo v ožjem krogu. Dejstvo je, da kljub manjši odmevnosti navzven ni zamrlo. Srečali smo se na devetih sestankih, od katerih sta bila dva v dveh vzgojnih zavodih.

Čeprav smo si naredili delovni načrt, smo v naprej vedeli, da ga bomo težko izpeljali. Načrt namreč temelji na predlogih in pobudah vzgojnih zavodov in je izpričeval zavzetost slednjih za delo študijske skupine ter dejstvo, da je v naši vzgojni praksi potrebno še marsikatero področje teoretično osvetliti in domisliti iz različnih vidikov. Zavoljo preobsežnega načrta smo bili prisiljeni izbrati samo nekaj nalog, ki smo jih tudi izpeljali.

Seminarja nismo načrtovali, pač pa se je študijsko delo nadaljevalo predvsem v pripravi dveh t.i. okroglih ali boljše rečeno pogovornih miz o strokovnih temah.

Izbira je temeljila na predlogih, ki jih je dalo hkrati več zavodov, kar je govorilo o aktualnosti tematike. Za prvo smo izbrali temo Motivacija za učenje. Teoretično smo jo osvetlili iz različnih vidikov, nato pa dopolnili s spoznanji iz prakse, z izkušnjami, dilemami, izvirajočimi iz specifične vzgojne situacije in populacije v zavodih. Prispevki o tem so objavljeni v zadnjem glasilu Ptički brez gnezda.

Odmev je bil precejšen tako v zavodu, kjer smo gostovali in sicer v Preddvoru, katerega predstavniki so bili navzoči. Študijska skupina je s takim načinom dela resnično aktivno (ne le teoretično, pač pa tudi s praktičnimi učinki) prisotna v naših zavodih in uresničuje tudi metodološki načrt svojega delovanja, saj je v ustanovni listini jasno zapisano, da bo ŠS na skupnih sestankih v

posameznih zavodih obravnavala določene teme, ki se jih bo lotila tako, da se bodo člani pripravili tako iz teoretičnega kot tudi iz aplikativnega vidika, o problemih pa nato skupno razpravljali v obliki plenarnih diskusij, diskusij v malih skupinah itd.

Druga obsežnejša tema, ki je zadobila obliko pogovora v Vzgojnem zavodu v Logatcu junija 1979, pa je bila vzgoja k samostojnosti.

Tudi priprave na to temo so bile obsežne in daljše. Ponovno smo zbrali metodo, ki bi jo lahko imenovali "iz prakse za prakso", saj smo iz zavodskih situacij izhajajoč iskali dileme, omejitve, slabosti in načine premagovanja le-teh pri eni naših osnovnih vzgojnih nalog - vzgoji k samostojnosti. Po tej uvodni pripravi pa smo z delavci Vzgojnega zavoda v Logatcu spregovorili o konkretnih možnostih in poskusih preseči okvire, ki nam jih zavod kot vzgojna institucija postavlja pri vzgoji varovancev k samostojnosti. Vprašanje smo istočasno osvetlili tudi iz razvojnega vidika ter glede na še neizkoriščene možnosti v posameznih zavodih. Prispevki o tej snovi bodo članstvu Društva defektologov - sekcije MVO dostopni v naslednji številki našega glasila.

Za lansko obdobje sta bili pravkar opisani dejavnosti osrednji. Načrtovali smo tudi izdelavo profila vzgojitelja v vzgojnem zavodu, ker pa naloge nismo izpolnili, jo bomo prenesli v naslednje obdobje.

Profil vzgojitelja v dijaških domovih je že izdelan (pri tem je odločilno deloval tov. Skalar), vendar je potrebno, da zavodi pripravijo svoj profil, saj se vzgojni funkciji v zavodu pridruži še pomembna prevzgojna komponenta, ki je za zavodsko vzgojo bistvena.

Tak profil bo lahko izhodišče za načrtovanje izobraževanja, kot za definiranje delovnega kroga vzgojitelja. Profil vzgojitelja v vzgojnem zavodu bi pomenil dokument, ki bo poklic, njegove zahteve in značilnosti predstavil tudi širši javnosti, vsem zavodom pa obenem pomenil tudi osnovno teoretično orientacijo. Kajti že ob pripravah in izdelavi profila bo dovolj priložnosti za izmenjavo mnenj ter postavitev osnovnih konceptualnih izhodišč naših zavodov. Prav to vprašanje pa je znova in znova prisotno na naših srečanjih kot bistveno in aktualno.

Poleg te, na vsak način obsežne in zahtevne naloge, za katero bo potrebno izbrati tudi ustrezno metodologijo dela, pa načrtujemo tudi:

- da Študijska skupina pripravi obsežno bibliografijo domače in tuje literature (revijske in knjižne) s področja, ki ga zajema zavodska vzgoja,
- v mislih (ampak res šele v mislih) imamo tudi nov posvet, morda o temi: Stimulacijska sredstva v vzgoji, metodika dela v vzgoji, vsebine vzgojnega dela.

Kaže, da bo potrebno prav pripravam seminarskih tem dati več poudarka, saj je to afirmacija sposobnosti in prisotnosti zavodov v skupnosti, primeren način zблиževanja med samimi zavodi ter sodobna oblika strokovnega napredovanja.

Nadaljevatni nameravamo z lanskoletno prakso priprave pogovorov v posameznih vzgojnih zavodih, seveda pa to ne bo smela biti izključna domena dela študijske skupine, temveč le priložnostna.

Načrtujemo multidisciplinarno srečanje institucij (zavodi, Centri za socialno delo, sodišča, zdravstvo), ki se iz različnih vidikov ukvarjajo z

isto populacijo. Dogovor o izhodiščih bi bil več kot dobrodošel.

Mnenj in predlogov je obilo in tudi pripravljeno-
sti za njih izvedbo ne manjka, zato se optimi-
stično lotevamo dela.

Omeniti velja, da se je sestav članstva v Štu-
dijski skupini izpred dveh let do danes kar pre-
cej spremenil. Novi predstavniki so:

VZ Planina: Papis Gena

VPD Radeče: Zupančič Radovan

PMD Ljubljana: Lasič Majda

Ne bo pa odveč vnovič opozoriti in pozvati, da
gre za našo stvar in našo prisotnost v širši
družbeni skupnosti, zato bo dobrodošel vsak pri-
spevek iz vrst našega članstva v sekciji pri
delu študijske skupine. To je obenem tudi poziv
po okrepitvi članstva v ŠS. Morda bi kazalo raz-
mišljati tudi o mandatnih obdobjih predstavnikov.

Vedimo, da Študijska skupina ni hermetično zaprt
sistem, pač pa koordinator in pobudnik študijske-
ga dela na področju vzgojnih zavodov na Sloven-
skem."

Tov. predsednik se zahvali in pozove naslednjega
poročevalca.

Ad 4.

Tov. Velikić Mirjana o blagajniškem poslovanju
poroča sledeče:

Poročilo o prihodkih in izdatkih sekcije za leta
1977, 1978, 1979

1. Prihodki :	659.144,45 din
2. Izdatki :	643.458,50 din
3. Saldo :	15.685,45 din

1. Pregled prihodkov:

1.1. Kotizacija od seminarjev	509.946,50
1.2. Kotizacija od predavanj	13.450,00
1.3. Članarina	10.662,00
1.4. Prispevki za glasilo	7.396,00
1.5. Dotacija RO	10.000,00
1.6. Ekskurzija v Hamburg	73.700,00
1.7. Stari saldo	33.989,95
	<hr/>
Skupaj	659.144,45 din

Treba je upoštevati tudi to, da bi ta vsota bila
lahko še večja za skoraj 10.000,00 din, kolikor
imamo neporavnanih dolgov oz. računov.

2. Obrazložitev izdatkov:

2.1. Stroški seminarjev: (razni stroški, nadomestila OD moderatorjem, honorarji, pri- spevki za honorarje)	464.451,80
2.2. Stroški predavanj (potni stroški in honorarji predavateljem, rež. stroški)	20.243,25
2.3. Stroški pri izdaji glasila	60.422,50
2.4. Ekskurzija v Hamburg	56.304,30
2.5. Potni stroški	23.848,60
2.6. Poština	2.180,85
2.7. Pisarniški material	5.980,00
2.8. Razni drugi stroški	10.027,20
	<hr/>
Skupaj din	643.458,50

Zaključek:

Dohodki in izdatki so bili večinoma usklajeni in
je le pri nekaterih seminarjih nastal negativen
saldo. Največji negativen saldo je nastal pri
izdajanju glasila, ker so stroški izdaje precej
narasli. Kljub vsemu je sekcija v obdobju 1977
do 1979, tj. od zadnjega občnega zbora poslovala
kar dobro in to svoje obdobje zaključuje s pozi-
tivnim saldonom."

Ad 5.

Poročilo nadzornega odbora je v pisni obliki podala tov. Milena Žužek, ki pravi:

"Nadzorni odbor je spremljal poslovanje gibanja sredstev sekcije. Blagajniške knjige so vodene v skladu s predpisi. Blagajnik je tesno sodeloval s predsednikom sekcije, tajnikom in glavnim blagajnikom Društva defektologov. Tekom mandatnega obdobja je znašal promet v dobro 659.144,45 din v breme 643.458,50 din. Stanje sredstev 15.685,95 din.

Nadzorni odbor predlaga razrešnico staremu odboru."

Ad 6.

Razprava na poročila.

Tov. Pogačnik, VZ Planina: V svojem prispevku se opira na predavanje tov. Skalarja, da bodo specialni zavodi potrebni še v bodoče in ugotavlja, da so premiki v stroki že storjeni. Je pa še vedno precej nerazrešenih zadev, kot meni. N.pr.: efektivna delovna obveznost vzgojiteljev. O tem vprašanju so bili že dani predlogi za znižanje, vendar ni prišlo do enotnih stališč. Ta problem pri njih doživljajo kot pereč, saj je z njim v zvezi večja fluktuacija vzgojiteljev, ki odhajajo v večjem številu kot učitelji. Odhajajo strokovno usposobljeni ljudje, ki so zavod stali tudi precej denarnih sredstev.

Nadalje navaja, da vzgojitelj v svoji 30 urni delovni obvezi rešuje mnogo več in bolj vsestransko problematiko otrok, kot pa jo mora učitelj. Večina zadev odpade na vzgojno skupino in tako meni, da vzgojitelji in učitelji niso sorazmerno obremenjeni. Poudarja, da ne gre za boj za znižanje delovne obveze, pač pa za prerazporeditev del in nalog, ki jih opravlja vzgojitelj v 12 urah. (?)

Tov. Vaupotič opozori na usmerjeno izobraževanje, s čimer se bo reformiral ves komplet vzgoje in izobraževanja - tudi na področju spec. šolstva.

Tov. Lojk meni, da pri delu z otroki z MVO ni rešitev v znižanju delovne obveze vzgojitelju, meni celo, da se vzgojna obveznost ne bi smela nižati. To bi nujno potegnilo za seboj večje število vzgojiteljev, ki bi se ukvarjali z otrokom - manj uspeha. Stanje z obvezo je res krivično, treba pa je to delo usrezno vrednotiti (višji OD, benificirano delo), možnost, da vzgojitelj za nekaj časa zamenja delo in se nato vrne.

Tov. Gutnik podpira izvajanje tov. Pogačnika in tudi sam poudarja problem fluktuacije vzgojiteljev in OD glede na njihove razmere.

Tov. Pogačnik dvomi, da bi uspeli z zahtevo po benificiranem delu in ugotavlja, da je v sedanjih pogojih dela nemogoče vzdržati.

Tov. Zakonjšek pa trdi, da v benificiranem delu ni rešitev. Za PD Radeče pove, da je v obdobju 10 let odšlo 21 strokovnih delavcev, od njih ni bil nihče učitelj, mojster ali paznik.

Tov. Vaupotič opozarja, da je vprašanje delovnih pogojev vzgojiteljev treba reševati kompleksno v sklopu sanacije zavodov. Treba je napraviti program za obdobje 1980 - 85 za investicije. Obstaja namreč možnost za adaptacije in novogradnje, ni pa organa, ki bi pripravil tak projekt. Meni, da naj bi bila to naloga sekcije oziroma njenih organov, kajti niti Zavod za šolstvo niti Komite za vzgojo in izobraževanje tega ne napravijo ne glede na to, da so neka sredstva za investicije že bila na razpolago. Ugotavljalo se je, da noben zavod ni potreboval le-teh.

Tov. Škoflek pripominja, da imamo sami pravico koncipirati naše delo do konca stoletja, ob tem pa je seveda treba upoštevati vse zavode. Opozarja, naj bi bila to že ena od nalog novega UO, predvsem pa predsednika. Pri sestavljanju smernic za delo naj bi bila to prva naloga.

Tov. Lojk razpravlja o poročilu ŠS. Meni, naj se le uredi vprašanje mandatne dobe v študijski skupini.

Tov. Knafelc seznanja navzoče, da je ŠS v svojem delovanju doživljala določene krize. Ni bilo prav, da so prav v odločilnih trenutkih nekateri sodelavci odpovedali. Prizadevanjem ŠS je treba dati vso oporo, saj je njeno delo velikega strokovnega pomena, posebno še, ker imamo pri ZŠ svetovalca, ki nas ne pozna.

Seminarsko delo: Tudi s tem imajo težje izkušnje, posebno s pripravljanjem interesentov, ki pa svojo udeležbo na seminarjih nato odpovedujejo. Po mnenju tov. Knafelca je temu vzrok v nerazumevanju s strani vodstev zavodov, čeprav so prav ti odgovorni za strokovni dvig kadrov. S takim odnosom se stroški večajo in želi zato več resnosti.

Tov. Vaupotič pojasnjuje, da je treba seminarje pravočasno, dolgoročno planirati in za neudeleževanje le-teh niso kriva vodstva zavodov, pač pa strokovni zbori. Pove, da smo kot rep. sekcija MVO član mednarodne organizacije vzgojiteljev MVO. Ta je v letu 1978 organizirala kongres, ki pa se ga ni nihče udeležil, kar ni prav. V letu 1982 bo spet tak kongres na Danskem, o čemer je treba že sedaj razmišljati. Okvirni program je že znan. Treba se je udeležiti bodočega kongresa mednarodne organizacije vzgojiteljev MVO, sicer izgubljam še kako pomembne kontakte. To naj v svojem programu tudi upošteva novi UO.

Ad 7.

Poročilo verifikacijske komisije in kandidacijske komisije, ki jo sestavljajo: Rotar Miha, Gutnik Janez in Škrlec Betka.

Število navzočih je 51, od tega je 41 delegatov iz posameznih zavodov, zato komisija ugotavlja, da smo sklepčni in dajemo vsem prisotnim glasovalno pravico.

Predlog za novi UO je razviden že iz seznama delegatov, ki so jih zavodi že poslali:

1. Martinovič Helena, PMD Ljubljana
2. Ocepek Majda, Predvor
3. Hvalec Borut, Logatec
4. Rotar Miha, Smlednik
5. Zakonjšek Stane, Radeče
6. Jelšek Marjan, Slivnica
7. Verbič Jelka, Planina
8. Knez Metka, Sprejem. Maribor
9. Kranjc Majda, Fram
10. Velikić Mirjana, MD MB Ljubljana
11. Knafelc Franjo, Veržej
12. Hočevnar Lado, Višnja gora
13. Škoflek Ivan, za kadrovske šole

Predlog za predsednika sekcije:

Franci Ravnikar, ravnatelj Vzgojnega zavoda Frana Milčinskega v Smledniku. Z mladino z MVO dela 13 let, je član ZK in družbeno politično aktiven.

Predlog za nadzorni odbor:

1. Lenaršič Matija
2. Zupančič Anica
3. Porenta Voranc

Kandidate za republ. konferenco društva defektologov naj predlagajo prisotni člani občnega zbora naše sekcije tu.

Za zvezni kongres društva def. Jugoslavije predlagajo novoizvoljenega predsednika sekcije MVO.

O predlogih kandidacijske komisije smo glasovali in le-te sprejeli soglasno.

Za delegata na 5. jugoslovanskem defektološkem kongresu je bil imenovan novi predsednik sekcije, tov. Ravnikar Franc. Ugotavljamo pa, da bi na omenjenem kongresu morala sodelovati še dr. Skalar in tov. Škoflek, pa tudi tov. Vaupotič.

Sklep: Delegat bo predsednik, sredstva za tov. Škofleka in tov. dr. Skalarja (za stroške) pa bo krila sekcija.

Na osnovi predloga kandidacijske komisije smo imenovali tudi pet kandidatov za rep. konferenco DDS in sicer:

1. Ravnikar Franc, po položaju
2. Petrič Anica, Višnja gora
3. Kociper Štefan, Logatec
4. Žužek Milena, MDMB Ljubljana
5. Peklaj Jože, PMD Ljubljana.

Tov. Ravnikar, predsednik sekcije, se zahvali prisotnim za izkazano zaupanje in izraža pripravljenost za opravljanje del in nalog, ki jih od predsednika pričakujemo. Prav tako se zahvali dosedanjemu predsedniku, tov. Škofleku za njegovo delo v sekciji in ga istočasno povabi k nadaljnjemu sodelovanju. Enako izraža željo, da bi pri delu Sekcije MVO sodeloval še tov. Vivod.

Občni zbor je bil zaključen ob 12.30 uri.

Zapisala Jožica Komotar

ZAPISNIK

skupščine Društva defektologov Slovenije, ki je bila dne 8.12.1979 ob 9.30 uri v zbornici Vzgojnega zavoda Janeza Levca v Ljubljani, Levstikov trg 1.

Dnevni red:

1. Otvoritev skupščine
2. Izvolitev 7 članskega delovnega predsedstva
3. Izvolitev organov skupščine:
  - a) verifikacijske komisije
  - b) kandidacijske komisije
  - c) komisije za zaključke
  - d) zapisnikarja in dveh overovateljev zapisnika
4. Uvodni referat predstojnika oddelka za specialne pedagoge na PA prof.dr.A.Kotarja: "Aktualni problemi s področja usposabljanja otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju"
5. Razprava po uvodnem referatu, aktualnih vprašanjih in poročilih sekcij ter republiškega odbora DDS
6. Poročilo blagajnika Društva defektologov Slovenije
7. Poročilo nadzornega odbora
8. Poročilo kandidacijske komisije
9. a) Organizacijska vprašanja društva
b) Predlogi delegatov za zvezno skupščino Društva defektologov
c) Predlogi za častno razsodišče Društva defektologov Slovenije.

Navzoči: 22 delegatov posameznih sekcij DDS; častni člani in gostje, Savez DD Jugoslavije opravičuje izostanek svojih delegatov z brzojavko iz Beograda.

K 1. točki:

Predsednik RO DDS je v pozdravnih besedah zaželel uspešno delo v upanju, da bo ta zbor doprinesel k boljšemu jutri naših otrok, se spomnil sodelav-

cev, ki so odšli v pokoj ali so preminuli, pojasnil vzrok za spreminjanje datumov te skupščine, se zahvalil vsem, ki so kakorkoli doprinesli k boljšemu delu. Predlagal je dopolnilo dnevnega reda s točko 9.a,b,c in nakazal, da poročil sekcij ne bi brali, ker so bila priložena vabilom.

K 2. točki:

Za delovnega predsednika je bil soglasno izvoljen tov. Dušan Parazajda, ZVDU Ljubljana, v delovno predsedstvo pa so bili izvoljeni še naslednji zastopniki posameznih sekcij:

1. Terglec Nada, surdo, CKSG Portorož
2. Travnik Ludvik, fibo, ZUIM Kamnik
3. Žnidaršič Darinka, logo, CKSG Maribor
4. Konc Stane, DP, OŠ H.Puhar, Kranj
5. Ravnikar Franc, MVO, Vzg.zavod Smlednik
6. Šavli Albin, Tiflo, Center slepih, Šk.Loka

K 3. točki:

a) Člani verifikacijske komisije:

Travnik Ludvik
Krebs Stanko
Kociper Štefan

b) Člani kandidacijske komisije:

Glum Jožica
Žužek Milena
Lavrič Silva
Sorčer Irena
Srebonič Milojka

Skupščina je soglasno izglasovala člane obeh komisij.

Soglasno je bil potrjen tudi predlog, da sestavlja jo komisijo za zaključke vsi predsedniki sekcij in predsednik RO DDS.

Za zapisnikarja so potrdili predlagani Komotar Jožico in Mrčelo Marjano, overovatelja zapisnika pa sta Peklaj Jože in Klun.

Prisotni k predlaganemu dnevnemu redu niso imeli pripomb, zato je delovni predsednik povabil dr. Kotarja, da poda skupščini svoj referat.

K 4. točki:

Prof. dr. Kotar je uvodoma pojasnil, da je naslov referata zelo zahteven in obširen in se bo omejil na troje vprašanj:

- uporaba enotne terminologije (defektologija in spec. pedagogika)
- integracija in
- usposabljanje kadrov.

Defektologija je znanost, ki raziskuje vzroke in pogoje nastanka prizadetosti, kako se to odraža na človeku in kako se negativne posledice prizadetosti odpravljajo. Društvo defektologov je pred leti formiralo komisijo, ki bi znanstveno delovala in poenotila terminologijo na področju Jugoslavije.

Tudi logopedija je disciplina specialne pedagogike ne pa neka paramedicinska disciplina.

Integracija - enotna osnovna šola za vse otroke - terja izredno široke spremembe na področju splošnega osnovnega šolstva. Svoje misli o tem vprašanju je izrazil tov. dr. Kotar že v članku, ki je izšel v zadnjem Prosvetnem delavcu. Probleme otrok motenih v razvoju naj skupno rešujejo društvo defektologov, Zavod za šolstvo in Komite za vzgojo.

Specialna pedagogika je dosegla v zadnjih letih opazen napredek, toda razvoj se ne sme zavirati ali celo rušiti. Specialni pedagogi sledimo smeri napredka in koristim prizadetih otrok. Integriranje otrok v normalno šolo ne sme biti izvedeno na škodo prizadetih otrok. V raziskovalnem delu, kako je z otroki, ki so vključeni v normal-

no šolo, je treba moči družiti. Treba pa je ločiti med otroki s specifičnimi učnimi motnjami in otroki motenimi v psiho-fizičnem razvoju.

Problem pri kadrih je predvsem hiperprodukcija kadrov. Vpis študentov je zelo velik, čeprav se ugotavlja, da kandidati nimajo povsem jasne predstave, kaj defektologija sploh je, kaj bodo delali, še posebej na posameznih področjih defektologije.

Na PA razmišljajo o podaljšanem študiju na šest semestrov, tako kot imajo Hrvati in Srbi. Izdelani so načrti za usmerjeno izobraževanje in kažejo na potrebe po podaljšanem študiju.

(Izvajanje tov. dr. Kotarja bo razvidno iz priloge, ki jo bo izdelal, kot je obljubil.)

Delovni predsednik se je predavatelju zahvalil za izčrpne in aktualne misli in povabil navzoče k razpravi.

Tov. Podjavoršek načenna diskusijo v smeri treh vprašanj: znanstveno raziskovalno delo, pisanje in visokošolska izobrazba. Prvo je že nekoliko razširjeno med defektologi iz diplomskih del na Visoki šoli v Zagrebu, ki so zajela našo specialno pedagoško prakso. V Jugoslaviji imamo strokovno revijo Defektološka teorija in praksa, ki bi jo lahko s pridom uporabili pri pisanju. Iz tega bi se lahko razvile razprave, ki bi prišle prav v naši praksi. Apelira v imenu uredniškega odbora za omenjeno revijo. Naši pionirji na defektološkem področju so mnogo pisali in črpali iz tuje literature. Mlajše generacije že lahko pišejo iz domačih literatur. Strokovno znanstvena revija bi bila za Slovenijo dobrodošla.

Opozarja na članek Vladimira Bračiča v Delu o potrebi visokošolsko usposobljenih kadrov za učitelje v osnovni šoli. Meni, da danes že smemo v interesu otrok zahtevati od vseh, ki jih vzgajajo in izobražujejo, da imajo visoko izobrazbo. To naj bi veljalo tudi na področju specialne pedagogike.

Tov. Žerovnikova v svojem prispevku podaja naslednje trditve: V okviru aktualnih problemov specialne pedagogike - pri problemu in poenotenju terminologije bi morali pristopiti k izdelavi specialno pedagoškega leksikona, ki naj bi bil del pedagoškega leksikona.

Gro dela specialne pedagogike je vzgoja in izobraževanje otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, le del našega dela je diagnostičnega in terapevtskega, zato bi v nadaljnjem razvoju specialne pedagogike morali najti večjo povezavo s pedagogiko. V specialni pedagogiki je sorazmerno malo znanstvenega dela. Zakon o raziskovalni dejavnosti opredeljuje raziskovalno delo, ki naj bi bilo v bodoče organizirano preko registrirane raziskovalne institucije, to pa nam omogoča združitev raziskovalnih moči.

Če govorimo o oblikovanju individualnega dela z otrokom z motnjami, moramo imeti v mislih tudi skupino, v katero mora tudi vstopati učenec z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Individualno delo z otrokom naj bi dopolnjevalo skupinsko (razred, posebni razred, mala skupina) delo z otrokom. Govorimo o integraciji, pri tem pa navajamo primer "prostorske" integracije - predstavitev otrok iz šole s prilagojenim programom v osnovno šolo, namesto da bi govorili o vsebinski, socialni ... integraciji.

Pri duševno manj razvitih otrocih zato ne moremo govoriti o integraciji (kvečjemu o segregaciji), lepe primere skrbi za posamezne otroke z čutnimi motnjami pa lahko vidimo na področju motenj govora, sluha, vida. Integracija bi morala pomeniti, da najdemo vsakemu posameznemu otroku maksimalne pogoje za razvoj in otroka v tej smeri tudi usposobimo.

Veliko se govori o tem, kolika smo dosegli v specialni pedagogiki v povojnem času, menim pa, da je ta samozaverovanost nevarna, ker nas uspava v pasivnosti, namesto da bi se aktivno spoprijeli z vsemi problemi.

Tov. Lipužičeva se pridružuje obema sogovornikoma oziroma predgovornikoma. Opozarja na razdvojenost na kadrovske šoli. Iz gradiva ugotavlja, da je integracija odprt problem. Če bi pa unificirano govorili o integraciji, bi napravili škodo. Omenja primerjavo med kategorijami motenih otrok. Pogojevali bi emocionalno negativno stališče, če bi te otroke ne integrirali. Pisati o tem moramo izredno previdno, to berejo tudi starši prizadetih otrok. V normalno osnovno šolo ne spada vsak otrok - individualizirano integrirati otroke. V enotni OŠ je otrok postavljen v neenak boj z ostalimi; izhaja pogosto emocionalno prizadet. Kategorija kombiniranih motenj se širi. Otrok potrebuje najprej razumevanje staršev, nato učitelja in kasneje sošolcev. Teh emocionalnih momentov ne smemo prezreti, biti socialno integriran pomeni socializacijo. Zavzema se tudi za visokošolsko izobrazbo specialnih pedagogov.

Tov. Pavčič (gost): Zanj pomeni integracija to, da se otrok lahko vključi v običajno življenje. Za to skrbi proces usposabljanja, pozabljamo pa na to, da morajo otroci tudi toliko dozoreti, da so sposobni zahteve življenja razumeti, predvsem tiste,

kolikor jim šola daje, ne pa da imajo samo spričevalo. S tem si v delovnem razmerju otrok ne bo mogel pomagati med sodelavci. Biti mora sposoben opravljati življenjske naloge, delovne naloge, socialne naloge, zato meni, da je integracija previsoka beseda za duševno prizadetega otroka. S svojim siljenjem soglašamo z njihovimi starši, pri učiteljih v OŠ pa povzročamo hude strese. Pripominja, da novih študij na področju defektološke znanosti ne pozna, meni pa, da bi bili poskusi, kako se bodo generacije obnesle, preveč nevarni.

Glede študija - podaljšanega - meni, da zakon ne dovoljuje, da bi se le-ta podaljšal na 6 semestrov. Edina pot je visokošolski študij oziroma izobrazba. Meni, da so se na tem področju učitelji na PA zelo potrudili in želeli, da čimprej dosežejo možnost, da bi bil tak študij vpeljan tudi v Sloveniji.

Glede raziskovanja pa pove, da je razočaran. Danes je že toliko ljudi z visokošolsko izobrazbo (defektološko), ki so odlični praktiki, vprašanje pa je, koliko svoje znanje širijo. Trdi, da so preveč "zaprti", nezaupanje v lastne sile, strah pred polemiko, čeprav ravno ta čisti pojme. Tisti v neposrednem delu lahko pomagajo čistim teoretikom in raziskovalcem.

Tov. Tomažin, predsednik društva za pomoč duševno prizadetim osebam, je poudaril, kako pomembna je pravilna pomoč duševno prizadetim otrokom. Posebnega pomena je delo s starši. Individualno delo tudi v celodnevni šoli ne bo uspešno z učenci z motnjami. Napake v našem delu so usodne, ker jih čutijo otroci. Glede kadrov so težave, ker ne vemo, kdo je za delo res poklican. Spregovoril je o reviji Naš zbornik in poudaril potrebo, da se mi vsi skupaj integriramo.

S tem je bil prvi del skupščine zaključen, vendar

se je razprava nadaljevala, ker so se prisotni odločili, da bo prekinitev kasneje.

K razpravi se je javil tov. Domanjko: Je tudi opozoril na težave, ki bi nastale pri vključevanju motenih otrok v normalno šolo. Posebno pomembna je pravilna razmejitev otrok. Zavod za šolstvo o tej problematiki še ni zavzel stališča, tudi Republiški komite za vzgojo in izobraževanje se še ni izjasnil. Ustanovljena je posebna komisija, ki naj prouči možnosti vključevanja otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju v osnovno šolo.

V poročilu za skupščino so nekatere netočnosti. Društvo defektologov in republiški komite za vzgojo ne sodelujeta, pa bi bilo treba najti pot. Tudi do razgovora na SZDL ni prišlo, čeprav bi bila potrebna širša družbena opora.

Tov. Podjavoršek je navzoče seznanil, da je za Dan republike izšla revija Iz sveta tišine. Objavlja zanimivo vsebino iz življenja gluhih in naglušnih oseb. Vsi zavodi naj bi to številko dobili na ogled.

Tov. Žerovnikova se je znova vključila v razpravo o raziskavi pedagoškega inštituta, ki je bila pozitivno ocenjena, ni pa našla odziva v praksi. Pojasnjuje tudi termin enotne osnovne šole. Otrok v stiku z zdravimi pridobi več. Znanje in vključevanje pa ni isto.

Tov. Kovač pojasnjuje, zakaj in kako je prišlo do zapletov glede povezave, kar je navedeno v poročilu. Dodaja še, da je bil v zvezi z integracijo konec šolskega leta dogovoren sestanek pri tov. Poljanškovi, ki pa ni uspel.

Tov. Jeras se je oglasil v imenu Skupnosti za usposabljanje. Pripominja tudi, da bi bilo potrebno, kadar se javno piše, otroke predstaviti,

kaj ti otroci zmorejo. lo % otrok s posebnimi učnimi težavami naj se prilagodi šoli.

Stališče odbora za invalide naj bi bilo izhodišče za obravnavo teh otrok. V zvezi z zakonom o usmerjenem izobraževanju je pojasnil, da bo za otroke, ki ne zmorejo rednega programa osnovne šole, dvoletno delovno izobraževanje. Na splošno pa naj bo otrok izhodišče, kam se bo vključil.

Tov. Opara: čas je dinamičen; vse te relacije, ki so nakazane, morajo usklajeno delovati. V sistemu komunikacije je treba strokovno razčistiti določene dileme. Razmisliti bi bilo treba, da bi imeli svoj strokovni časopis, kjer bi se mnenja posameznikov razčistila. O terminologiji je treba vselej sproti razmisliti, če je ustrezna. Škodljivo je zavajanje javnosti z neutemeljenimi formulacijami in hipotetičnimi trditvami. Raziskave so pokazale, da učitelj v osnovni šoli ne more razmišljati o prizadetem otroku. Osnovna šola s svojim sistemom zanemarja nekatere dejavnike. Meni, da je problem terminologije - poimenovanja. Gre za znanstveni red, da vsak pojav, o katerem želimo razpravljati, najprej definiramo. Zdi se mu, da najbrž iz tega izhaja vrsta problemov. Strokovna defektološka opredelitev (korektnost, strpnost, odnosi med nami). Integracija z redno OŠ v integraciji lahko izzveni zelo različno na raznih relacijah. Pozitivno oziroma negativno utemeljevanje integracije pojasnjuje. Učitelj mora informacije o diagnostiki otroka uporabiti pravilno v raziskavi. Učitelj OŠ ne more razumeti prizadetega otroka, ker je to področje specialnega učitelja. Raziskava je pokazala, da učitelji resnično tega ne razumejo. To so pomisleki ob integraciji. Vplivnih dejavnikov ne prepoznavajo, verjetno jih je več, a jih nismo prepoznali. Obstaja pa bojazen, da ne bodo zapo-

padeni vsi vplivni dejavniki, da ne bodo opaženi. Zato moramo biti previdni. Zapad ima drugačne dejavnike, njihove izsledke jemljemo kot predpostavke, naslanjajo pa se na njihovo socialno sredino.

Parazajda: Čim nižji je nivo, tem hujše so posledice.

Tov. Budič: Zakon je na poti iz Izvršnega sveta v skupščino SRS. Izdelan je koncept osnovne šole. Področje usposabljanja pa bo zajemala druga zakonodaja. Komite za vzgojo ima v programu revizijo našega zakona. Koncept posebnega šolstva v Sloveniji v smernicah lahko uveljavimo. Vprašanje kadrov je v zvezi z zavodi že obdelano.

K 6. točki:

Poročilo blagajnika DDS - podal ga je tov. Kavčič:

"K blagajniškemu poročilu, ki ste ga dobili z gradivom za občni zbor in prikazuje pregled finančnih sredstev po sekcijah s saldovom z dne 20. novembra, bi povedal, da se stanje do danes ni bistveno spremenilo.

Finančna sredstva društva se z letom v leto zmanjšujejo, odkar DD ne prejema več dotacij od dohodkov Jugoslovanske loterije. Edini financer je bila v pretekli mandatni dobi Izobraževalna skupnost Slovenije. Te dotacije pa so bile majhne in smo z njimi lahko pokrivali le najnujnejše izdatke sekcijam in RO. Izjema je tiflološka sekcija, ki dobiva redne subvencije za svojo izdajateljsko dejavnost preko društvene blagajne.

Že predsednik omenja v svojem poročilu, da nismo v stanju poravnati Zvezi defektoloških društev Jugoslavije kotizacij in znaša naš dolg že blizu 100.000 din. Ta obveznost bo izpolnjena le, če se bo finančno stanje društva izboljšalo, če bo DD uspelo poiskati sofinancerja, ki bodo omogočili normalno poslovanje.

Vsaj nekoliko bi napolnili blagajno s povišanjem članarine. Dajem predlog za zvišanje od sedanjih 3 din na 6 dinarjev, o čemer naj delegati danes sklepajo in odločijo.

Res je, da so posamezne sekcije, zlasti sekcija MVO ustvarjale lastne dohodke z uvedbo kotizacij za izvedbo seminarjev, toda ta sredstva so bila tudi namensko za seminarje porabljena.

Sicer bomo oziroma smo varčevali, kolikor smo največ mogli, še posebno pri materialnih izdatkih. K temu sta prispevala tudi tov. ravnatelj France Rožanec in Zdravko Jeras, ki sta nam tovariško pomagala s tem, da sta dajala društvu prostore za seje, sestanke in zborovanja brezplačno in se jima v imenu DDS toplo zahvaljujemo."

Glede članarine je bil podan tudi predlog, da bi znašala le-ta mesečno 10 din, letno 120,-. Ta predlog pa ni bil sprejet, pač pa le prvotni - to je 6 din mesečno. O večjem povišanju članarine naj odločajo sekcije same. Od članarine naj bi pripadali 3 dinarji društvu, ostanek pa se naj steka v blagajne sekcij.

Tov. delovni predsednik: Društvo naj bi poiskalo denarne vire tudi pri SIS: za izobraževanje, za socialno skrbstvo, otroško varstvo, zdravstvo in zaposlovanje. Samoupravne interesne skupnosti bi bile pripravljene sofinansirati, če bi dobile dobre programe dela.

Na predlog delegatov sekcije FIBO naj znaša članarina 10 din, je bilo izvedeno glasovanje. Z 19 glasovi je bil predlog sprejet. Glede delitve članarine med RO DDS in sekcije je glasovanje delegatov pokazalo naslednji rezultat: 12 delegatov je glasovalo, da naj pripada osrednjemu odboru društva 3 din; vsoto 5 din je podprlo le 6 glasovalcev.

Sklep o zvišani članarini bo veljal od 1.1.1980 dalje.

K 7. točki:

Predsednica nadzornega odbora, tov. Marija Lipužičeva, je podala naslednje poročilo:

"Nadzorni odbor je pregledal finančno poslovanje Republiškega odbora DDS in ugotovil:

1. Odbor je varčno posloval ter sredstva razporejal prevdarno in smotrno. Posebej opozarjamo, da ni napravil nobenih nepotrebnih materialnih izdatkov.
2. Finančno poslovanje je ažurno in točno vknjiženo. Blagajniška knjiga se natančno sklada z vsemi računi, bančnimi izpiski in položnicami.
3. Pri pregledu je odbor ugotovil, da članarina pritekla zelo neredno, zato nadzorni odbor predlaga in prosi blagajnike ter vodstva sekcij, naj skušajo urediti sprotnejše plačevanje.

Nadzorni odbor na osnovi ugotovljenega stanja predlaga občnemu zboru, da sprejme razrešnico dosedanjemu republiškem odboru DD, posebno zahvalo in priznanje pa izreka skrbnemu blagajniku tov. Stanetu Kavčiču."

K 8. točki:

Kandidacijska komisija je pripravila naslednjo kandidacijsko listo:

Predlogi za RO DDS:

Predsednik: Darko Opara

Podpredsednik: ga izvolijo člani izmed sebe

Tajnik: Florjančič Stane

Blagajnik: Kavčič Stane in 1 član, ki bi se uvajal v delo blagajnika (Žužek Milena, Veličič Mirjana)

Predsedniki sekcij: FIBO - Travnik Ludvik
DP - Domanjko Milko
MVO - Ravnikar Franc
BURDO- Mavrič Cveta
LOGO - Ostrovska Albina
TIFLO- Florjančič Stane

Ostali člani: DP 2 člana - Zdravko Jeras
Lebar Silva

MVO sekcija 1 član - Žužek Milena
FIBO sekcija 1 član - Lavrič Silva
Zavod SR za šolstvo 1 član -
Mara Šemrl

Nadzorni odbor: FIBO - Jelka Knific
MVO - Ivan Škoflek
DPO - Konc Stane

Vsi podani predlogi kandidacijske komisije so bili soglasno sprejeti.

K 9. točki:

Tov. Budič, dosedanji tajnik društva, obvesti navz-oče o tem, da je razpisana Žagarjeva nagrada. Rok za prijave je 14 dni. Predlagal je naloge, ki naj jih opravi novi odbor:

- pregled statuta z ozirom na kolektivno vodstvo
- članske izkaznice in pridobivanje novih članov
- urejanje članske evidence
- častni člani
- kodeks etike Defektološkega društva Slovenije
- pravilnik o delu organov RO, sekcij in častnega razsodišča,
- poslovnik sekcij.

Izbiro delegatov v zvezni znanstveni svet poveri skupščina novemu republiškem odboru.

b) Delegati za skupščino DD Jugoslavije so: vsi predsedniki sekcij in predsednik RO DDS ter

tov. Budič in tov. Pavčič. Posamezne sekcije pa pošljejo še nekaj svojih zaslužnih članov. Vsi udeleženci zvezne skupščine se bodo zbrali na sestanku, kjer se bodo izoblikovala stališča slovenske delegacije.

b) Častno razsodišče rešuje spore na ravni društva. S poslovníkom naj se opredeli delo te komisije. Predlagani člani: Jeras Zdravko, Sušnik Rudi, Pavčič Marjan, Kovač Ivan, Vaupotič Ferdo.

Tovariša Jeras in Sušnik sta kandidaturo iz opravičenih razlogov odklonila.

Za člane častnega razsodišča so bili izvoljeni soglasno: 1. Pavčič Marjan
2. Kovač Ivan
3. Vaupotič Ferdo

K 10. točki:

Novi republiški odbor so volili delegati javno z dvigom rok. Glasovali so posebej za predsednika, za celotni odbor pa skupno, nato pa še posebej za nadzorni odbor. Tov. Opara Darko je bil soglasno izvoljen za novega predsednika RO Društva defektologov Slovenije. Tudi kandidacijski listi novega odbora in nadzornega odbora so delegati soglasno potrdili.

K 11. točki:

Predsednik skupščine je obvestil navzoče, da bodo zaključki skupščine formulirani na prvi seji RO in da bodo vsi člani preko svojih delovnih organizacij z njimi seznanjeni.

Tov. Škoflek dodaja, da bo te zaključke objavila tudi strokovna revija oziroma glasilo Ptički brez gnezda, ki si jo vsi člani lahko priskrbe.

Novi predsednik republiškega odbora Društva defektologov Slovenije tov. Opara je poudaril zahtevnost dela, ki je pred novim odborom in povabil vse člane k sodelovanju.

Novoizvoljeni republiški odbor društva se je zbral na svoj prvi sestanek, medtem ko je delovni predsednik zaključil delo skupščine ob 14,20 uri.

Zapisali:
Mrčela Marjana in
Komotar Jožica

POROČILO PREDSEDNIKA RO DD SLOVENIJE O DELU MED OBEMA SKUPŠČINAMA

Ob izteku mandatnega obdobja republiškemu odboru želim vam delegatom, ki zastopate nad 1400 delavcev v organizacijah za usposabljanje širom Slovenije, predočiti prizadevanje naše družbe v stroki, v kateri nosimo levji delež specialni pedagogji z drugimi strokovnimi delavci. Otrok je naše največje bogastvo, zanj in zaradi njega naša družba vlaga dokajšnje napore zanj, za njegovo uspešno vključitev v življenje. Družba nam je poverila naloge, ki jih bolj ali manj uspešno opravljamo.

Naša generacija živi v obdobju pomembnih družbenih sprememb v svetu, analogno narodi Jugoslavije, posebno v zadnjih šestdesetih letih korakajo z velikimi napori v boljši jutrišnji dan. Taka prizadevanja kreirajo naši narodi pod vodstvom ZKJ tudi na področju vzgoje in izobraževanja, pa tudi na področju usposabljanja otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.

Družbena skrb za otroke z motnjami:
Z ustavnimi določbami, z 8.čl. Zakona o izobraže-

vanju in usposabljanju otrok z motnjami, so vrsto nalog prevzele in prevzemajo odgovorne samoupravne interesne skupnosti. S to akcijo smo med drugim uveljavili interdisciplinarnost in multidisciplinarnost področja. S samoupravnim sporazumom so SIS določile naloge, katerevsklajujejo v koordinativnem odboru. S tem postopno prehajajo SIS iz razdeljevalcev sredstev v načrtovalce in nosilce politike usposabljanja. Mi pa smo nestrpni, pričakujemo hitrejše reševanje problemov, ki so na dlani, pa jih ne moremo in ne moremo razrešiti.

Diagnosticiranje in razvrščanje:

Pogoji za vključevanje otroka v usposabljanje se v zadnjih dvajsetih letih, žal, niso bistveno menjali. Še vedno razvrščamo otroke ne glede na posladice, ki jih pusti pravni akt na otrokovi osebnosti, ki jih pusti odločba občinske skupnosti socialnega varstva na otroku. Brez odločbe otrokovi starši ne morejo uveljaviti pravic, ki jih ima otrok. Mar ne bi bilo dovolj mnenje strokovne skupine!? Ali res ne bi moglo mnenje in izvid strokovne komisije veljati toliko kot pravni akt!? Iz dosedanje prakse - izkušenj vidimo, da ustrezneje delujejo komisije pri specializiranih strokovnih organizacijah. Potrebno bi bilo čim preje ukiniti "ad hoc" komisije, ki se sestajajo zaradi razvrščanja in kjer večina strokovnih delavcev nima niti časa niti možnosti, da bi se poglobila v svoje delo.

Dovolite kratko utemeljitev v metričnem prikazu. Skupnost socialnega skrbstva Slovenije je poslala koordinativnemu odboru samoupravnih interesnih skupnosti naslednje podatke:

V SR Sloveniji je bilo v zadnjih treh letih razvrščenih:

Vrsta in stopnja motenosti	1976	1977	1978
1. Slepih	15	15	16
2. Slabovidnih	35	30	37
3. Gluhih	30	39	32
4. Naglušnih	63	55	38
5. Otroci z glas.in gov.motnjami	56	25	14
6. Otroci z drugimi tel.motnj.	173	138	111
7. Težko umsko manj razviti	65	57	49
8. Težje umsko manj razviti	118	106	80
9. Zmerno umsko manj razviti	471	435	427
10. Lažje umsko manj razviti	562	624	543
11. Mejni umsko manj razviti	723	713	588
12. Otroci s kombin. motnjami	90	111	90
13. Vedenjsko in osebn.moteni	2077	2209	2610
14. prosta skupina			50

Zadržimo se nekoliko pri zgornjih podatkih. Poglejmo podatke pod tč. 10. in 11. Kmalu bo minilo deset let, ko smo se dogovorili, da se otroci na meji normalnih umskih sposobnosti le izjemno razvrstijo. Iz zgornjih podatkov pa vidimo, da še vedno razvrščamo več mejnih kot lažje duševno prizadetih otrok. Število sicer pada, a ne pomembno. Ko smo ob razpravi na koordinativnem odboru vprašali za mnenje strokovnega delavca, ki že vrsto let deluje v komisijah, nam je pojasnil: Tak način diagnosticiranja nam ne dovoljuje poglobljenega dela, vendar je manjša škoda, če razvrstimo lažje duševno prizadetega otroka za mejni primer, če nimamo možnosti, da bi opravili to delo strokovno neoporečno. Menim, da s preobrazbo - reformo ne bomo uspeli, če ne bomo pričeli pri viru, na začetku, t.j. pri diagnosticiranju in razvrščanju motnje in ne otroka.

Ob bežnem pogledu na podatke še:

1. Terminologija: dogovorili smo se za eno, uporabljamo drugo, zato bi bilo prav, da bi se z našim strokovnim vrhom, tj. strokovnimi delavci oddelka za specialne pedagoge lotili tudi tega oreha.

2. Pod tč. 14 je navedena "prosta skupina". Isto zasledimo v prikazih zavoda SRS za statistiko. Postavimo se v vlogo staršev teh otrok, res jih je le 50, pa vendar.

Dovolj o razvrščanju in diagnosticiranju. Prav bi bilo, da bi sekcije vključile v program dela tudi spremembe in dopolnitve razvrščanja.

Mreža organizacij za usposabljanje.

Glede razvoja mreže organizacij za usposabljanje bi lahko rekli, da je bilo obdobje 60-ih in 70-ih let obdobje ekspanzije. Po osvoboditvi nismo imeli niti kadra, niti ustreznih prostorov, vodila pa nas je ena sama misel, kako omogočiti prizadetemu otroku ustrezne oblike usposabljanja. Zato ker je bila osnovna šola obvezna, pa tudi po zgledu usposabljanja slepih, slabovidnih, slušno prizadetih, so oddelki pri osnovnih šolah postopoma preraščali v samostojne posebne osnovne šole. Za številčni prikaz smo zaprosili tov. Budiča. V organizacijah za slušno prizadete, slepe in telesno invalidne so stopili korak dalje - uspešno so razvili vzgojnovarstveno delo predšolskih otrok. Na iniciativo Zveze društev za pomoč duševno nerazvitim osebam, smo z vso pozornostjo pričeli z ustanavljanjem oddelkov in zavodov za zmerno in težje duševno prizadete otroke. V zadnjem času to akcijo vodijo skupnosti otroškega varstva pri vzgojnovarstvenih organizacijah za predšolske otroke. Vsi skupaj pa zelo težko pričakujemo nadaljni razplet usmerjenega izobraževanja. Absolventi naših posebnih šol se po končani šolski obveznosti še vedno direktno zaposlijo za dela in naloge v organizacijah združenega dela. Včasih je bil problem pravne ureditve za določeno področje.

Že zakon o usposabljanju iz leta 1968, je določal v 21. čl., da se mladostniki z motnjami priučujejo na delovnih mestih v OZD oziroma v posebnih osnovnih šolah. Na podlagi zakona o usmerjenem izobraževanju bo Zavod SRS za šolstvo pripravil za Strokovni svet za vzgojo in izobraževanje osnutek načel za prilagoditev programa vzgoje in izobraževanja za usmerjeno izobraževanje mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju ter osnutek smernic za pripravo programov vzgoje in izobraževanja za mladostnike z motnjami. Zavod SRS za šolstvo bo pripravil tudi osnutek programskih zasnov usmerjenega izobraževanja mladostnikov z motnjami. Podobno bo potrebno izdelati na podlagi zakona o vzgoji in varstvu predšolskih otrok smernice za vzgojo in varstvo predšolskih motenih otrok in na podlagi zakona o osnovni šoli smernice za program vzgoje in izobraževanja v obvezni osnovni šoli.

Vzporedno z naštetimi oblikami vzgoje in izobraževanja se ustanavljajo oddelki za individualizirane oblike usposabljanja (logopedija, individualne slušne vaje, vzgojno svetovanje). Vendar so te službe še vedno brez svetovalne, mentorske in razvojne službe. Odgovorne samoupravne interesne skupnosti (zdravstvene, izobraževalne skupnosti in skupnosti otroškega varstva) bi morale dosledneje usklajevati svoje naloge, da bi se oddelki za individualizirane oblike uveljavili pri vzgojnovarstvenih organizacijah in da bi se te službe bolj približale otroku ob igri in delu. Ne smemo pozabiti, da imajo individualizirane oblike ravno na predšolski stopnji izreden preventivni značaj.

Vpis v posebnih osnovnih šolah upada, najnižji je v osnovnih šolah, ki usposabljuje duševno prizadete otroke, pa tudi v drugih osnovnih šolah ni dosti bolje. Ob prikazu razvrščenih otrok smo ugo-

tovili še enega od vzrokov osipa, ki se tudi naša, vsaj posredno, na otroke na meji normalnih umskih sposobnosti. Na področju usmerjenega izobraževanja se moramo z vso resnostjo lotiti koncepta sistema.

Vsebinska vprašanja:

Strokovni svet za vzgojo in izobraževanje je v juliju sprejel predmetnik in učni načrt za osnovne šole za slušno prizadete. Posebnost so individualne slušne vaje - individualizirana oblika, ki jo finansira zdravstvena skupnost.

Kadrovska vprašanja

V SR Sloveniji se usposablja specialni pedagogi na oddelku za specialne pedagoge pedagoške akademije v Ljubljani. Med učitelji tega oddelka smo v SR Sloveniji dobili v letošnjem letu prvega doktorja, za kar nosilcu tega naslova tov. Antonu Kotarju iskreno čestitamo. Slovenske specialni pedagogi se na drugi stopnji usposablja na fakulteti za defektologijo univerze v Zagrebu. Za nas Slovence predstavljajo učitelji zagrebške šole tudi strokovni vrh s področja defektologije. Postopno si bomo morali tudi Slovenci izboriti lasten strokovni vrh za področje specialne pedagogike. Verjetno smo si edini, da naj bi tak strokovni vrh predstavljali profesorji specialno pedagoškega oddelka s profesorji drugih visokih šol, v mislih imam prof.dr. Skalarja kot našega stalnega in neumornega sodelavca na področju vedenjskih in osebnostnih motenj. Tak strokovni vrh pa bo lahko opravljal svoje poslanstvo le z navezovanjem trajnih stikov na najvišji strokovni ravni z drugimi strokovnimi delavci s področja zdravstva, socialnega skrbstva, otroškega varstva ter s strokovnimi delavci s področja vzgoje in izobraževanja.

Vse pogosteje slišimo, pa tudi beremo v strokov-

nih in drugih člankih, da je specialnih pedagogov že preveč. Ne vem, morda nam bo tov. Budič postregel s konkretnimi podatki. Po drugi strani pa upravičeno ugotavljamo, da nimamo specialnih pedagogov v osnovnih šolah. Zakaj ne? Najbolje bi bilo organizirati razpravo o programu usposabljanja specialnih pedagogov. Te pravice in možnosti društvo defektologov do sedaj še ni imelo.

Že zakon iz 1968. leta določa strokovno skupino kot nepogrešljiv člen pri obravnavi razvojno motenega otroka. Zakon o izobraževanju in usposabljanju iz 1976. leta določa med drugim tudi naloge strokovne skupine, a kljub temu še vrsta posebnih šol nima kompletnega teama, kar se pokaže za veliko pomanjkljivost pri poklicnem usmerjanju in svetovanju ter ugotavljanju napredka, ko otrok zapušča šolo. Neprimerno boljše je stanje v organizacijah za usposabljanje, ki sprejemajo otroke z območja vse SR Slovenije. Je vzrok pri finansiranju, ali v naših zbornicah? V zadnjih desetih letih so bili vloženi veliki materialni naporji za boljše prostorske pogoje naših šol. Od 36 samostojnih osnovnih šol za lažje duševno prizadete otroke jih 12 deluje v novih, ustrezno grajenih prostorih. Hitreje pa bi morali graditi prostore za zavode, ki sprejemajo otroke z območja vse SR Slovenije.

Raziskovalno delo

Po seznamu študijskih del ima najbogatejšo bero področje vedenjsko in osebnostno motenih otrok, za kar se moramo zahvaliti v prvi vrsti Inštitutu za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani. Za področje lažje duševno prizadetih končuje prof.dr. Oto Petrovič prvo fazo študije o lastnostih lažje duševno prizadetih otrok do otrok na meji normalnih umskih sposobnosti. Druga faza, ki

bo sledila, se nanaša na razvrščanje, tretja pa na sposobnosti in znanja, ki jih lažje duševno prizadeti pridobijo v osnovni šoli. Za izsledke druge faze se zanima skupnost socialnega skrbstva, za tretjo pa Izobraževalna skupnost in Skupnost za zaposlovanje Slovenije.

Angelca Žerovnik, mag. Danica Golli in Jože Režonja so končali v preteklem letu študijo "Pomoč osnovne šole učencem s specifičnimi učnimi težavami". Prof. Angelca Žerovnik pripravlja nadalje študijo o integracijskih procesih razvojno motenih otrok v redno okolje. Nosilci študije bodo problem integracije zajeli z drugega zornega kota.

Financiranje

Družbena skrb za našega otroka se med drugim odraža tudi v financiranju. Kaj bi bilo potrebno tu storiti? Je vse v redu, je poslovanje racionalno? Res, nestrpni smo, nujno terjamo že drugo fazo dohodkovnih odnosov, ko se bodo SIS med seboj dogovarjale za posameznega otroka, da ne bo potrebno zavočom za vsakega otroka sklepati pet in še več pogodb, da bo dovolj ena in to pri financerju z najvišjim deležem.

Ob prikazu usposabljanja otrok z motnjami ne moremo mimo Skupnosti organizacij za usposabljanje, ki se postopno razvija v nepogrešljiv člen pri reševanju problematike s področja usposabljanja, prvenstveno z zornega kota organizacije, financiranja, pogojev za delo in podobno. Poleg skupnosti delujejo za področje posameznih vrst motenosti društva in sicer: slepih, slabovidnih, paraplegikov, za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam, gluhih in naglušnih.

Ob kraju prvega dela prispevka misel: Če je bilo dosedanje obdobje obrnjeno k kvantiteti, naj bo prihodnje k vsebini in kvaliteti vseh oblik usposabljanja.

Organiziranost društva

Društvo defektologov Slovenije združuje veliko večino pedagoških in strokovnih delavcev, ki delajo v organizacijah za usposabljanje otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju v SRS. Zaradi svojstvenega pristopa, strokovne obravnave in problemov, ki se ob delu javljajo, se člani društva vključujejo v šest sekcij, od katerih ima ena (DP) svojo podsekcijo.

Sekcije so zaradi lažjega, aktivnejšega, boljšega dela in da bi bolje pokrivalo celoten slovenski prostor, organizirale svoje delo po regijah.

Prav strokovna problematika, pomembna za določeno regijo, vsklajevanje dela, razreševanje določenih problemov in povezovanje problematike specialnega šolstva v enovit program strokovnega dela posamezne sekcije, je vplivalo, da je delegatski sistem začel živeti in se poglobljati tudi v našem društvu. Ni vedno in povsod še tako, kot bi moralo biti, pa vendar - pobude, smeri, predloge že prenaša članstvo po svojih delegatih na regijski in republiški nivo. Aktivnosti po večjem vplivanju na vseh nivojih pa še ni občutiti v taki meri, kot to zasledimo v nekaterih drugih organizacijah in društvih.

Dostikrat si prav tako ne prizadevamo, da bi s svojim delom vplivali na rast članstva. Zgodi se, da niti že včlanjenih ne pritegnemo k društvenemu delu. Prizadevanje je bilo navzoče in tudi marsikaj je bilo storjenega glede organiziranosti članstva v tej mandatni dobi. Uredili smo svoje vrste, na izrednem občnem zboru smo sprejeli Pravila in Kodeks, za nesebično delo smo se številnim našim poklicnim kolegom zahvalili s častnim članstvom, nekaj članov smo predlagali za odlikovanja in nagrade, nekajkrat smo posredovali mnenje društva

raznim DO, ko je bil prizadet status našega člana in pd.

Veliko je bilo odrinjenega, veliko nepravilnosti še tare članstvo, ker smo se kot celota premalo zavzemali za težave in probleme, ki spremljajo naše članstvo. Temu in članstvu v celoti mora biti v naslednji mandatni dobi posvečena večja skrb in pozornost.

Republiški odbor in sekcije

Vloga republiškega odbora na tej relaciji je bila predvsem na koordinaciji dela, ki se je vsklajevalo na sejah republiškega odbora, na izvršnem odboru RO in z dopisi na osnovi priprave ali posredovanja materiala.

Vsebina je bila bogata in se je nanašala na posamezne kategorije prizadetosti oziroma sekcije in na društvo kot celoto. Navedem naj le nekaj naslovov obravnavane problematike: dokument o stanju defektološke teorije v SFRJ in akcijski program, programske zasnove, zakon o usposabljanju, integracija mejnih primerov in duševno prizadetih, problemi usposabljanja in integracije gluhih in naglušnih, teze referata s I. konference v Opatiji, rehabilitacija in zaščita invalidnih oseb, pravilnik o izobrazbi delavcev v organizacijah za usposabljanje, nomenklatura poklicev, korektura in dopolnila adresarja organizacij usposabljanja v SR Sloveniji, teze za kongres v Sarajevu itd.

Za večino navedenih naslovov so organizirali razprave tudi RO sekcij. Škoda je le, da ob vsaki razpravi ne zberemo mnenj-sugestij, jih ne vskladimo za enoten nastop na vseh nivojih, da bi tako resnično postali sotvorci tako pomembnih dokumentov za nadaljnji razvoj specialnega šolstva v SR Sloveniji.

Tako organiziranega dela v bodoče ne smemo ovreči.

Republiški odbor in republiške institucije

V začetku mandatne dobe, dokler so na žiro računu društva še bila na razpolago namenska sredstva za tiskanje učbenikov, smo tesno sodelovali z Zavodom SRS za šolstvo (učbeniki za DP, slušno prizadete, slepe in slabovidne), pozneje pa je to sodelovanje prenehalo.

Neuspešno je bilo naše prizadevanje za izpopolnitev svetovalno-razvojne službe za področje specialnega šolstva.

Uspešna je bila navezava stikov s Fakulteto za defektologijo v Zagrebu. Čeprav se je ta nanašala le na ustanovitev dislociranega oddelka v Ljubljani, za študij na drugi stopnji (DP, pozneje SURDO-LOGO), se je precejšnjemu številu članstva uresničila želja po nadaljnem visokošolskem izobraževanju.

Integracijski procesi in dileme, usmerjeno izobraževanje, specifična problematika po posameznih kategorijah prizadetosti so nam narekovali navezavo stikov z Republiškim komitejem za vzgojo in izobraževanje (predsednico), vendar s prizadevanjem nismo uspeli.

Skoraj popolnoma je zamrlo sodelovanje s kadrovske šolami, predvsem z oddelkom za specialne pedagoge na PA v Ljubljani, s katero bi vezi morale biti permanentne, predvsem glede kadrovske potreb, terminologije, prizadevanja po drugostopenjskem študiju v povezavi z drugimi visokošolskimi zavodi, vsebini programov, upoštevajoč potrebe združenega dela i.pd.

V celoti neaktivni smo bili tudi na odmeve in probleme v strokovnih ali splošnih javnih sredstvih obveščanja, ki so tu in tam priobčevala splošno in strokovno problematiko iz specialno pedagoške prakse. Po naslovu sodeč smo s kadrovske šole v prvi vrsti poklicani, da glede izpostavljenih problemov podamo svoje strokovno stališče in opredelitev.

Večje ali manjše sodelovanje imajo nekateri rep. odb. sekcij z nekaterimi republiškiimi institucijami in sekretariati (MVO, FIBO, TIFLO, DP), kar je posnemanja vredno tudi v bodoče.

Republiški odbor in družbenopolitične ter humanitarne organizacije in društva

Sodelovanje RO z družbeno-političnimi, humanitarnimi organizacijami in društvi se tudi z reorganizacijo financiranja in delovanja društev ni poslabšalo; v prvi polovici mandata je bilo še živahno.

Še vedno smo si prizadevali, da bi še nadalje ostali v vrstah koristnikov loterijskih sredstev. Čeprav so nam v celoti odrekli humanitarni karakter in smo dokončno izpadli kot koristniki sredstev loterije, smo še vedno morali z delegatskim mestom sodelovati v loterijskem svetu.

Dovolj tesno je bilo v tem času sodelovanje tudi z RK SZDL Slovenije, zlasti v pogledu delovanja društev, iskanja rešitve financiranja programov društva in podobno problematiko. Z vskladitvijo delovanja društva z zakonskimi predpisi in "rešitvijo" financiranja, je povezava upadala.

Glede financiranja smo od vseh republiških društev defektologov v najtežjem položaju; kotizacije nismo

mogli poravnati že dve leti, prav nerodno se počuti vsak delegat iz Slovenije v zveznem odboru ne le glede stroškov (potnih), marveč zaradi osebnih dohodkov delavcev, ki so v rednem delovnem razmerju v zveznem odboru. Prav to nas je vodilo, da smo nekajkrat prosili za razgovor na SZDL, enega naj bi se udeležil tudi predsednik zveze društev defektologov Jugoslavije; s prošnjo nismo uspeli.

Redkejši ali pogostejši stiki so bili z nekaterimi organizacijami za usposabljanje, delno s Skupnostjo zavodov, s Skupščino občine Ljubljana-Bežigrad, v zadnjem času pa tudi z nekaterimi SIS.

S posameznimi humanitarnimi organizacijami in društvi, kot so Zveza slepih, Zveza gluhih in naglušnih, Društvo za pomoč duševno nerazvitih in druga, nismo tesneje sodelovali. Stike s posameznimi društvi so navezovali posamezni člani republiškega odbora, ki so člani društev. Ker pa se je tudi na teh društvih poleg društvenih problemov obravnavala tu in tam tudi čisto strokovna problematika, bi bilo prav, da se v bodoče z delegati ali kako drugače povežemo z vsemi, ki kakorkoli pomagajo otrokom, ki jih tudi mi obravnavamo.

Republiški odbor in zvezni odbor ZDDJ

Sodelovanje med RO DDS in ZO ZDDJ se je odvijalo na sejah zveznega odbora, s poštnim materialom in z dvakratnim obiskom člana zveznega odbora v Sloveniji.

Seje zveznega odbora so se odvijale izmenično v posameznih republikah. Udeleževali smo se jih redno; z izjemo dveh, treh. Dogovorjene sklepe smo uresničevali v določenih rokih, razen vprašanj, ki so se nanašala na financiranje oz. kotizacijo.

Glede zadnjega izkoriščam priložnost in se lepo za-

hvaljujem ZO ZDDJ za razumevanje, ki ga je imel do našega težkega finančnega položaja in nezmožnosti poravnave deleža SRS v zadnjih dveh letih. Prepričan sem, da smo financiranje ne bo ovira še za tesnejše sodelovanje med ZO ZDDJ in DDS.

Strokovna srečanja in mednarodno sodelovanje

V tej mandatni dobi RO DDS ni organiziral nobenega strokovnega srečanja. Zaradi slabega finančnega stanja, tudi ni sodeloval na raznih pomembnih srečanjih, ki so bila bodisi doma, bodisi v inozemstvu. Le-teh pa so se udeleževali predsedniki sekcij, ki so kot člani odbora poročali na seji o poteku in delu strokovnega shoda.

Posebni stiki RO DDS z ustreznimi ustanovami in društvi v inozemstvu tudi ni gojil, pač pa so te vzdrževale posamezne sekcije, kar zajema poročilo republiških odborov sekcij.

Zaključek

Poročilo zajema le problematiko in delo RO, ne govori pa o uspešnosti. Lahko pa odkrito priznamo, da posebnih uspehov, napredka tudi v tej mandatni dobi nismo beležili, morda je celo zanimanje za strokovno udejstvovanje padlo še nekoliko nižje. Vzroki so subjektivne in objektivne narave.

Bodočemu vodstvu želimo, da ne bi imelo nobenih težav in da bi društvo specialnih pedagogov zopet postavilo na nivo, ki si ga želimo vsi.

Predsednik RO DDS:
Ivan Kovač

ŠOLSKA GLASILA SLUŠNO IN GOVORNO PRIZADETIH OTROK (ob 10. obletnici "Našega prijatelja")

Lani jeseni je poteklo deseto leto od ustanovitve glasila slušno in govorno prizadetih učencev "Naš prijatelj". Prav je, da ob tej desetletnici pregledamo na kratko prehojeno pot tega glasila, pa tudi drugih šolskih glasil, ki so izhajala na ljubljanski gluhonemnici od leta 1900 do danes.

Že pred II. svetovno vojno (l.1937) je prizadevni strokovni učitelj Vinko Rupnik skupaj z dobrim ilustratorjem, učiteljem risanja, Ivanom Erbežnikom ustanovil prvi šolski časopis v gluhonemnici, ki je nosil naslov "Sonček" in ki je bil vzoren šolski list, izredno lepo grafično oblikovan. Ilustracije so bile sicer v veliki meri delež učitelja Erbežnika, vendar so se tudi učenci ob njih likovno vzgajali. Vsebina lista so bili povečini spisi zavodnih gojencev, ki so vpisovali vsakodnevne dogodke, razne proslave in prireditve, novosti v Ljubljani tisti čas, izlete, reke, križanke, uganke in podobno. List je bil po vsebini in po sodelavcih močno podoben današnjemu "Našemu prijatelju". Glasilo "Sonček" je izhajalo vse do leta 1941, ko je z okupatorjevo zasedbo prenehala glasnejša kulturna dejavnost na tem zavodu, Vinko Rupnik pa se je zelo agilno vključil v delo OF.

Po II. svetovni vojni se je gluhonemnica v Ljubljani še nekaj let borila s kadrovskimi in organizacijskimi problemi tako, da prav do l. 1951 ni bilo otroškega glasila na zavodu. Šele leta 1951 je zavodni surdopedagog Emil Ulaga s sodelavci v dogovoru s tiskarno Učnih delavnic ustvaril novo glasilo "Naš svet" (1951-1961), ki je točno desetletje opravljalo svoje kulturne po-

slanstvo med gluho mladino.

To glasilo pa je bilo nekoliko drugače urejeno od "Sončka". Imelo je širši krog sodelavcev; prevladovali so v njem učiteljski prispevki, ki so imeli navadno posebej določen namen. Po vojni namreč ni bilo ustreznih učbenikov (beril) za gluho mladino. In "Naš svet" je v precejšnji meri tudi pokrival to vrzel, saj so učitelji priredili berila in pesmi za pouk v razredu. Tako je bilo v glasilu dosti novosti z vseh področij družbenega življenja. Omembe vredni so bili zlasti kratki "tečajji" risanja mladih tehnikov in šahistov. Ker je bil list tiskan, ne več ciklostiran in tudi vezan v karton, je bil še posebej dobrodošel s tega vidika za delo v razredu. Še danes so iz tega glasila nekateri sestavki vredni branja in aktualni. Ilustracije in opremo "Našega sveta" je oskrbel akademski slikar prof. France Kunaver. Glasilo je imelo velik vzgojni pomen, saj so bili pogosto med vsebino izbrani vzgojni sestavki, kakor tudi slovar novih besed (ki je zelo priporočljiv za gluhe otroke) s primerno slikovno dokumentacijo.

Do leta 1969 je bila nekaka vrzel, ki je živo klicala po oživitvi glasila za slušno in govorno prizadete otroke. Že v jeseni leta 1969 je bila pripravljena prva številka "Našega prijatelja", ki pa si je zadala za nalogo oživiti vsebinsko stran nekdanjega glasila "Sončka", saj je bilo v dani situaciji edino to mogoče. Res je bil "Naš svet" po svoji strani zelo odlično glasilo; bilo pa je v njem, zlasti proti koncu izhajanja glasila, čutiti prevlado učiteljstva v člankih in ilustracijah, kar pa je nekoliko oživila vsebina "Sončka", časopisa, ki je bil v polni meri last pisoče in likovno ustvarjajoče gluhe mladine. Potreba po glasilu, ki bi bil tako urejevan list

kot "Naš svet", je nekoliko pošla, saj smo imeli v tem času že nekaj zelo dobrih učbenikov za gluho mladino (Pikapolonica, Pogovarjajmo se, E. Ulaga, dobra: I. in II., III., IV. in V. berila za gluhe otroke), ki jih v času popularnosti "Našega sveta" še ni bilo, ali pa so nastajala že v njegovi poslednji fazi. "Naš prijatelj" skuša biti gluhim otrokom v resnici to, kar pove njegov naslov. Sicer še dokaj okorna, težko oblikovana beseda gluhega otroka v prozi, včasih tudi skromna pesmica, rebus, uganka, vse to je našlo svoj prostor v tem glasilu. Več opisov izletov in raznih doživetij teh otrok je bilo v tem glasilu opisanih tako, da bi bili lahko v ponos tudi polnočutnemu otroku. Čeprav je glasilo "Naš prijatelj" le občasen gost, saj izhaja približno enkrat na leto (doslej je izšlo 13 števil), se ga gluhi otroci že vnaprej vesele in že mesece in mesece pred izidom povprašujejo, kdaj bo izšel. Posamezne številke glasila so zdaj lažje, zdaj bolj zajetne, vse pa okusno ilustrirane in pogosto spremljane z likovnimi prilogami. Med naštetimi številkami glasila so nekatera jubilejna glasila ali priložnostna: ob 85-letnici tov. Tita, ob smrti tov. E. Kardelja, ob stoletnici rojstva O. Župančiča in Ivana Cankarja in ob 75-letnici Centra za rehabilitacijo sluha in govora v Ljubljani. Glasilo urejujeta skupaj z uredniškim odborom mentorja Bogo Jakopič (za pisni del) in Metka Picelj (za likovni del).

Ko ocenjujemo živahno dejavnost šolskih glasil, ne moremo mimo globoke resnice, da so glasila na naših šolah zelo lep kulturni prispevek mladih k bogatitvi in kulturi našega jezika in izražanja. Danes izhaja na Slovenskem okoli 200 šolskih glasil, bolje rečeno, na tisoče strani mladinskega in otroškega spisja, kar je silno razveseljivo. Narod, ki tako bogati svojo kulturo, ki že v otroštvu

vceplja svojemu ljudstvu ljubezen do kulturne besede, more računati na lep jezikovni razcvet tudi pri odraslih. Celo prizadeti otroci: tako gluhi in slabovidni, otroci z motnjami vedenja in drugi imajo danes že svoja lepo oblikovana šolska glasila, ki so lahko v ponos v prvi vrsti otrokom samim in potrjujejo resnico, da se je treba za jezikovno lepoto, za bogastvo izražanja nenehno truditi na vseh področjih življenja.

Bogo Jakopič

RABA IN POMEN NEKATERIH IZRAZOV V OBRAVNAVANJU SLUŠNE IN GOVORNE PRIZADETOSTI

Znané je, da je terminologija v zvezi z gluhoto in nemostjo nastajala nekako sočasno z razvojem človeškega govora pri starih kulturnih narodih, ki so spoznali lepoto človekove besede in zasledili napake pri sobesednikih, ki so bili slušno ali govorno prizadeti. Veliko izrazja, ki zadeva skrbstvo za gluhe v preteklosti, sta zbrala med nekaterimi drugimi znanstvenika E. Walther (Geschichte des Taubstummen Bildungwesens, Leipzig 1882) in P. Schumann (Geschichte des Taubstummenwesens, Frankfurt 1940). Tako najdemo izraze za gluhoto pri Egipčanih, Židih, Grkih, Špartancih in Rimljanih.

Rimsko pravo je uvrščalo gluhe med umobolne in idiote ter celo uporabljalo zanje izraza "furiosus et mutusque" (podivjan in nem), kar, seveda ni imelo ugodnih posledic za gluhe v javnem življenju.

Justinianov zakonik (Codex Justiniani) jih sicer ne enači z umobolnimi, vendar jih ne smatra za enakovredne državljanke. Srednjeveška zapisa Sachenspiegel in Schwabenspiegel še vedno primerjata gluhe z duševno bolnimi, saj se tod skriva le srednjeveškim razmeram prilagojeno rimsko pravo.

Ta miselnost je segala še daleč v novi vek in ne moremo mimo resnice, da ima beseda "mutast" še danes v narečnem govoru bolj pejorativen prizvok.

Bolj zanimivo pa je z liturgičnega vidika, kako so se posamezne besede uporabljale. Že v sv. pismu najdemo na nekaterih mestih, ki poročajo o življenju in delu gluhih, značilna tipična strokovna poimenovanja. Beseda gluh je v hebrejščini nastala iz glagola, ki označuje gluhoto in nemost, beseda nem pa je izpeljana iz drugega glagola. V hebrejščini je gluh človek, ki ne sliši, gluhonem pa je tisti, ki ne sliši in zaradi tega tudi ne govori. Znano je, da je to razlago posredoval židovski verski filozof Maimonides. S tem je ugotovil odvisnost govora in sluha, kar so v Evropi spoznali dosti kasneje. Hipokrat (pri Grkih) je sicer poznal gluhorojene, ni pa povezoval gluhotote z nemostjo, ker je smatral nemost za posledico neke napake jezika. Tudi Aristotel je bil podobnega mnenja. Da je nemost posledica gluhotote, je pri Grkih prvi ugotovil Aleksander Afrodizias, ki je s poskusi dokazal, da je govor odvisen od sluha. Podobno kot nekateri Grki tudi Rimljani niso pravilno tolmačili povezave med vzrokom gluhotote in nemosti. Gluhonemost so označevali kot bolezen. Za gluh(oto) so uporabljali izraz surdus, za nem(ost) pa mutus. Prirojeno gluhoto so imenovali še posebej z izrazoma anatura in nativitate. Niso pa bili v tem dosledni. Gluhega odnosno gluhonemega so označevali po karakterističnem znaku, to je, po nemosti, ne pa po gluhoti. Do razčiščenja pojmov in do opredelitve gluhosti in nemosti je pripomoglo šele odkritje novih elementov, kakor slušnih koščic in Evstahijeve cevi, čeprav je bila funkcionalna stran teh organov predmet dolgotrajnih razprav. Pomembno je tudi odkritje nevrologije, da ima človek dve vrsti živcev: čutne in senzorne (smatrali so, da je zanje značilna mehka snov, ti prenašajo vtise) ter

motorične (značilna naj bi bila trda snov, motorični živci vzbujaajo človeku gibe). Če je torej prekinjen senzorni slušni živec, to je, mehki živec, pride do gluhoti; če pa se okvari motorni, to je trdi živec, nastopi nemost. Ob takih spoznanjih pa medicina ni mogla priti do resnice, da je nemost jasna in naravna posledica gluhoti, da je pogojena z gluhoto. Že v 16. stoletju pa je pedagoška znanost dosegla prav lepe uspehe ob vzgoji gluhih ter praktično dokazala vzročno zvezo med nemostjo in gluhoto.

Beseda gluhonem je zloženka, ki je nastala iz dveh samostojnih besed: gluhi in nem. Besedo poznamo iz 18. stoletja; v rabo pa je prišla šele koncem 18. stoletja. Od tedaj naprej je zelo pogosto rabljena (Čaf, Janežič, Cigale, LZ itd.), tako tudi v strokovni surdopedagoški literaturi kakor v lingvistiki: Wolfov slovar¹⁾, Pleteršnik²⁾, Glonar³⁾, SP 1962⁴⁾, SSKJ 1970⁵⁾ - Koprivnik⁶⁾, Rudež⁷⁾, Mazi⁸⁾ (1933, 1937, 1941). Naš preprosti človek označuje človeka s pomanjkanjem sluha ali govora z izrazoma gluhi ali mutasti. Bolj izobraženi ljudje pa pravijo človeku, ki je gluhi ali nem, da je gluhonem. Navadno nihče ne razmišlja, kakšna je okvara oziroma stanje, ki ga označujejo omenjeni izrazi. Videti je, kakor da beseda "gluhtonem" pomeni obenem dve organski, med seboj odvisni hibi. Vendar je gluhost organski defekt, nemost pa njena posledica. Seveda pa nemost ni posledica vsake gluhosti. Nemost kot posledica gluhosti nastopa navadno le v dveh primerih: 1) v primeru prirojene gluhosti in 2) če je gluhost nastopila v zgodnji mladosti, v času govornega razvoja. Pravilno imenujemo navadno gluhtonemega gluhorojenega človeka, ki je popolnoma ali skoro docela oglušel, preden si je osvojil govor, pa je zaradi tega popolnoma ali v veliki meri ostal nem. Precej jasno je opredeljena razlika med gluhtonemcem in glušcem. Gluhtonem je

v bistvu otrok ob vstopu v gluhtonemnico (šola za gluhe otroke), ko pa jo zapušča, je praviloma glušec, ker je vsaj zasilno odpravil nemost in se je usposobil za bodoče delo. Zato bi bilo tu potrebno neko razlikovanje⁹⁾. Učitelj Vilko Mazi, znani logoped, pripoveduje, kako je med obema vojnama, ko se je ustanavljalo v Ljubljani Društvo gluhtonemih, del šolanih glušcev zahteval, naj se to društvo preimenuje v Društvo gluhih, ker je bilo v resnici v njem včlanjenih največ glušcev, ne pa gluhtonemih¹⁰⁾. To društvo je namreč pogosto prirejalo tudi slušne gledališke predstave in tako javno pokazalo, da so v njem včlanjeni ljudje, ki so v bistvu že prešli nemost.

Poleg gluhtonemosti poznamo tudi sluhtonemost. Sluhtonemi so lahko otroci, ki so kljub temu, da slišijo, popolnoma ali v veliki meri nemi. Poznamo dve vrsti sluhtonemosti: motorično ali senzorno sluhtonemost. Pri motorični sluhtonemosti človek sliši in razume govor, ne more pa govoriti; pri senzorni pa je pomanjkljivo razumevanje govora. Sluhtonemost je funkcionalno obolenje brez anatomskih sprememb v govornem območju živčnega sistema. Tudi idiotske nemosti, psihične gluhosti ne moremo šteti v vrsto gluhtonemosti, kakor tudi ne k raznim afazijam, ki pa so, kot kaže, organske poškodbe in anomalije v govornem področju živčnega sistema.

Izraz gluhtonemnica, ki je danes opuščena, je bil večkrat deležen kritike, četudi se je beseda uporabljala od ustanovitve prvih zavodov za gluhe pri nas. Beseda je namreč dosebeden prevod nerodnega nemškega izraza Taubstummenbildungsanstalt. Pri nas bi bilo neprimerno šola za gluhe imenovati glušnica, saj tudi šole za slepe ne imenujemo slepnica, zato smo se odločili za naziv Zavod za gluho mladino. Ta naslov je na predlog učiteljskega kolektiva v letu 1950 tudi obveljal za nekdanjo (pol stoletja staro) ljub-

ljansko gluho nemnico. Toda naslov Zavod za gluho mladino se v Ljubljani ni dolgo obdržal. Že leta 1964 se je preimenoval v Zavod za usposabljanje slušno in govorno prizadetih v Ljubljani, največ zaradi razširjene dejavnosti, ki je prejšnji naslov ni v celoti zajemal. S tem se je ljubljanski zavod izognil izrazu gluhonemnica (po Wolfovem slovarju iz leta 1860 in Pleteršnikovem iz leta 1894 še izraz gluhomutnica, kot je bil v 19. st. še v navadi in ga oba slovarja navajata; gluhomutec za gluho nemega človeka). Zloženci gluho nem in sluhonem sta nekoliko tuji duhu našega jezika, vendar je zaradi točnosti opredelitve ne kaže preganjati. Oba izraza sta že dolgo v rabi. Izraz mutast pa kaže opuščati; je latinskega izvora, zanj imamo boljši izraz nem. Kazalo bi ohraniti le besedo mutec nasproti nemec (Prim.: Aškerc, Mutec Osojski). Tako so se v 19. stol. uporabljali in se še v 20. stoletju uporabljajo: gluho-a, gluho nem-a, gluho nemec-ka (manj v rabi), gluho nemi, gluhost, gluho nemost, gluhot, gluho ba (manj v rabi), glušec, gluho ak (manj), gluhoča (zaničljivo - manj v rabi); medtem pa so ob koncu 19. stoletja že skoro docela izpadli iz rabe gluho mutec in gluho mutnica, ki sta bila v rabi domala vse 19. stoletje (Primer rabe: Cigale, Juridische politische Terminologie für slawischen Sprachen Oesterreich, Wien 1853; A. Wolfov nemško-slovenski slovar l. 1860, Slovensko-nemški slovar A. Wolfa (ur. Pleteršnik Lj. 1894).

Zelo pogosto se rabi samostalniško rabljen pridevnik gluho (gluho človek) ali pa glušec, manj ostale besede, ki opredeljujejo gluhega človeka.

Nasproti gluhemu je slišiči človek. Posamostalnični pridevnik slišiči (v pomenu: slišič človek) je veliko v rabi. V zadnjem času se je precej krepko uveljavila druga beseda, bolj splošen izraz polno-

čutni (polnočuten človek - tisti, ki ima normalno razvita vsa čutila). Seveda se je takoj uveljavil tudi antitetični izraz nepolnočutni (nepolnočuten človek). Tako najdemo v strokovni defektološki literaturi tudi izraze, kot šola za nepolnočutne otroke, nepolnočuten otrok, seveda gledano z vidika določene prizadetosti. Pri delu z gluhi mi pogosto uporabljamo glagola odgledovati, odgledovanje. Glagol je dobeseden prevod (kalk) nemških besed absehen in das Absehen; glagola SP nima. Tudi gluhi razumeva glasovni govor, toda ne s pomočjo sluha, temveč s pomočjo vida, ko opazuje ustne slike glasov, besed, pa tudi stavkov. Te slike družijo v vidne celote ter jih skuša asociirati z drugimi predstavami v določene pojme. Zato pravimo v strokovni terminologiji, da gluhi odgleduje govor z ust. V srbohrvaščini temu pravijo ščitovanje, v slovaščini odeziranje, v poljščini poznavanje govora ter v ruščini ščitanie s gub - torej branje z ustnic.

Dasi je beseda odgledovanje v naši strokovni literaturi še dokaj pogosta, bi jo kazalo vendarle zamenjati z branjem z ustnic, ker zveni bolj domače in v bistvu natančno zadene pomen.

Nanizanih je bilo le nekaj pripomb v zvezi z rabo nekaterih izrazov na območju slušne in govorne prizadetosti. Upamo, da bo čut za pravilno rabo posameznih besed na tem področju znatno prispeval k temu, kaj zavreči in kaj sprejeti.

Viri in pomagala:

- 1) A. Wolfa - Nemško-slovenski slovar, Lj. 1860
- 2) Slovensko-nemški slovar A. Wolfa. Uredil M. Pleteršnik, Lj. 1894
- 3) Dr. Joža Glonar: Slovar slovenskega jezika, Lj. 1940

- 4) Slovenski pravopis, Lj. 1962
- 5) Slovar slov. knjižnega jezika 1970 (I. del)
- 6) J. Koprivnik: Gluhomutec in nja obrazovanje, Maribor 1888
- 7) A. Rudež: Gluhonemi, Gorica 1894
- 8) V. Mazi: Usoda gluhaneme mladine, Lj. 1933
Pomoč gluhanemi mladini, Lj. 1937
Pomoč najbednejšim, Lj. 1941
- 9) V. Mazi: Usoda gluhaneme mladine, Lj. 1933, str. 16
- 10) Vilko Mazi: Pomoč najbednejšim, Lj. 1941, str. 13

B. Jakopič

SEZNAM MONOGRAFIJ IN ČLANKOV S PODROČJA
PEDAGOŠKO - PSIHOLŠKIH PROBLEMOV VZGOJE

1. AČIMOVIĆ L.: Vaspitno zapušteno dete.
Beograd, Radnički univerzitet, 1956,
str. 36 (cir.) sociol.knjiž.
2. ADAM Franko: Skupinsko delo z mladino v kra-
jevnih skupnostih. Ljubljana, Publikacija
ISF, 1976, str.40, sociol.knjiž.
3. BABIĆ Veljko Đ.: Moralni stimulansi u vaspitanju.
Sarajevo, Zavod za izdavanje udžbenika, 1973,
str. 118
4. BAČIĆ N.: Pristupi problematici domske pedago-
gije. Rijeka, Industrijsko pedagoški insti-
tut, 1975, str. 130, ped.knjiž.na FF
5. BENTWICH N.: A Children`s Village in Israel.
Jerusalem, F.I.C.E. 1961. str. 104,
knjiž.na PA
6. BERGANT Milica: Permisivna in represivna vzgoja.
Ljubljana, Zveza pedagoških društev Slove-
nije, 1972, str. 21. (Drugi posvet slov. pe-
dagogov. Zbornik I.) Krim.inšt.na Prav.fak.
7. BERGANT Milica: Teme iz pedagoške sociologije.
Zagreb, Pedagoško književni zbor. 1974,
str. 211
8. BERGANT M., SKALAR V.: Moj otrok na krivi poti.
Ljubljana, Mala knjižnica za starše, 1965,
str. 72, krim.inšt.na Prav.fak.,sociol.knjiž.
9. BERNARD Harold W.: Mental H.,giene for Classroom
Teachers. New York, McGraw-Hill Book Co.,
Inc. 1952, str. 472
10. BOŠNJAK Stanko: Rukovodjenje radnom grupom.
Zgb,Radničko sveučilište "Moša Pijade",
1960, str. 106
11. BOŽOVIĆ Ratko: Iskušnja slobodnog vremena.
Beograd, Predsedništvo Konferencije Saveza
soc.omladine Jugoslavije, Časopis "Ideje",
str. 272

12. BROCHER Tobias: Skupinska dinamika in izobraževanje odraslih. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1972, str. 117, krim.inšt.na Prav.fak.
13. BROWN James A.: Socijalna psihologija u poduzeću. Zagreb, Privreda, 1962, str. 167
14. BRUN - GULDBRANSEN S.: Studijski voditelj. Priročnika za voditelje grupa za samoobrazovanje. Norveška dopisna škola. Zagreb, Redakcija "Obrazovanja odraslih", 1964, str. 83
15. BURAKOVIĆ M. (idr.): Domovi učenika. (Ur.: Mihajlo Juhas), Beograd, Savezni zavod za proučavanje školskih i prosvetnih pitanja, 1961, str. 215. krim.inšt.na Prav.fak.
16. BURLINGHAM D., FREUD A.: Djeca bez porodice. Zagreb, Savjet za narodno zdravlje i socijalnu politiku. Uprava za socijalne staranje, 1955, str. 96, knjiž.na PA
17. CAPUL M.: Metode i tehnike grupnog rada u prevaspitanju. Beograd, Udruženje defektologa Jugoslavije-Centralni odbor 1965, str. 26 krim.inšt.na Prav.fak.
18. CAPUL M.: Odgojne grupe. Beograd, Savez društava defektologa Jugoslavije, 1973, str.190, knjižna PA, krim.inšt. na Prav.fak.
19. CARPENTER K.S., WEBER G.H.: Sprejem mladoletnikov v vzgojne zavode in začetno usmerjanje. Logatec, Vzgojni zavod, 1967, str. 40 (cikl.) knjiž.na PA
20. Čeklić Vaso: Voditelj obrazovne grupe. Beograd, Rad, 1961. str. 45
21. DEKLEVA - MODIC M.: O domski vzgoji. Ljubljana, Drž.založba Slov., 1968, str.90, sociol. knjiž. knjiž.na PA, ped.knjiž.na FF
22. DERVIŠBEGOVIĆ Muhamed: Vaspitno-obrazovni efekti porodičnog i domskog smještaja djece lišene roditeljskog staranja. Sarajevo, IP "Veselin Masleša", 1978, str. 224
23. DREIKURS Rudolf: Dinamika grupe u razredu. Zagreb, Radničko sveučilište "Moša Pijade", 1960, str.24
24. DRILLICH P.A.: Afektivne interferencije mlade neprilagojene ličnosti i njene grupe. Beograd, Udruženje defektologa Jugoslavije - Centralni odbor 1965, str. 23, krim.inšt.na Prav.fak.
25. DJORDJEVIĆ Jovan: Opšta pedagogija. Intelektualno vaspitanje. Beograd, Izdavačko-informativni centar studenata, 1975, str. 130
26. DJUKIĆ S.: Opšte programsko metodsko uputstvo za vaspitni rad u školi. Beograd, Biblioteka zavoda za osnovno obrazovanje i obrazovanje nastavnika SR Srbije, 1968, str. 129 knjiž.na PA
27. ELEMENTI vzgojnega dela v zavodih za usposabljanje otrok in mladoletnikov z motnjami vedenja in osebnosti. (Ur.: Franc Pediček). Ljubljana, Zveza pedagoških društev Slovenije, 1972, str. 622. (Zbornik), krim.inšt.na Prav.fak.
28. FENTON N.: A Handbook on the use of Group Counseling in Correctional Institutions. Sacramento, Institute for the Study of Crime and Delinquency, 1965, str. 157 krim.inšt.na Prav.fak.
29. FENTON N.: Grupno svetovanje. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo b.t. 1968, str.69 (stroj.avto-gr.), krim.inšt.na Prav.fak.
30. FILIPOVIĆ Nikola: Vannastavna aktivnost učenika. Sarajevo, Zavod za izdavanje udžbenika, 1969, str.153
31. FLEMING C.M.: Adolescence. Its Social Psychology: with an Introduction to recent findings from fields of Anthropology, Physiology, Medicine, Psychometrica and Sociometry. London, Routledge and Kegan Paul. 1959, str.262

32. FORSBERG Börje: Einführung in die Praxis der schulischen Gruppenarbeit. Materialien für Lehrer, Schüler und Eltern. Heidelberg, Quelle und Meyer, 1973, str. 180
33. FROMM Erich: Bekstvo od slobode. Beograd, Nolit, 1964, str. 277. (tudi izd. iz 1969, 1978)
34. FROMM Erich: Čovjek za sebe, Beograd, Naprijed, 1966, str. 247
35. FROMM Erich: Umijeće ljubavi. Zagreb, Matica hrvatska, 1965, str. 175
36. FROMM Erich: Zdravo društvo. Beograd, Rad, 1963, str. 342
37. FROMM Erich: Anatomija ljudske destruktivnosti. Beograd, Nolit, 1978,
38. FURLAN Ivan: Pedagogizacija čovjekove okoline. Zagreb, Školska knjiga, 1974, str. 123
39. GILLIN John: For a Science of Social Man. Corvengences in Anthropology, Psychology and Sociology. New York, The McMillan Comp., 1958, str. 289 (tudi izd. iz 1961)
40. GMURMAN Viktor E.: Učebno-vaspitatelñaja rabota v škole - internate. Moskva, Akademija pedagogičeskih nauk, 1962, str. 330
41. GRADIVO s posvetovanja o domovih. (: v novembru 1960). (Ur.: Anica Dolanc). Ljubljana, Zavod za napredek šolstva LR Slovenije, 1960, str. 6, knjiž.na PA
42. GROUP Dynamics. Recearch and Theory. Ed. by Dorwin CartWright, Alvin Zander, 2. izd. New York, Harper and Row, 1960, str. XII + 826
43. GRUPNA PSIHOTERAPIJA (Drugi Jugoslov. psihoterapijski seminar Mokrice 3. - 5.VI.1968). Zagreb in Ljubljana, Izdala Sekcija za psihoterapiju Zbora liječnika Hrvatske i "Lek", 1969, str. 130. krim. inšt.na Prav.fak.
44. HANEGBY Y.: The Eleonora Roosevelt Youth Centre in Beersheba. Jerusalem, F.I.C.E. 1961. str. 144, knjiž.na PA
45. HILLEBRANDT Friedrich: Temelji nove šole in pota do nje. Maribor, Založba obzorja, 1958, str. 267
46. HOROVIC Ivan: Slobodne aktivnosti i umetničko vaspitanje u osnovnoj školi. Beograd, Savremena škola, 1960, str. 40
47. INDIVIDUALISIERUNG und Sozialisierung im Unterricht. Probleme des Einzel- und Gruppenlernens. Stuttgart, Ernst Klett Vlg., 1969, str. 104
48. JAŠOVIĆ Žarko: Kriminologija maloletničke delinkvencije. Bgd, Naučna knjiga, 1978
- 48a. JANKOVIĆ Vladimir: Slobodno vrijeme u savremenoj pedagoškoj teoriji i praksi. Zgb, Pedagoško-književni zbor, 1967, str. 95
49. JOVANOVIĆ N. (idr): Dečji domovi porodičnog i klasičnog tipa. Beograd, Savez društava defektologa Jugoslavije, 1971, str. 80 Ped.inšt.
50. KADRIĆ M.: O produženom boravku učenika u osnovnoj školi. Sarajevo, Zavod za izdavanje udžbenika, 1971, str. 61. Knjiž.na PA
51. KEILHACKER Martin: Erziehungsformen in ihrer Bedeutung für die pädagogische Lage der Gegenwart. Stuttgart, Vlg. von Ernst Klett, 1950, str. 160
52. KNOWLES Malcom S.: Introduction to Group Dynamics. New York, Association Press, 1971, str. VIII+95
53. KOHEN-RAZ: From Chaos to Reality. Abstracts of papers presented at the XII.th International Course in Criminology, Jerusalem, 2. - 20.IX.1962, str. 112 krim.inšt.na Prav.fak., sociol.knjiž.

54. KREATIVNOST mladih. Treći kolokvij o slobodnom vremenu mladih. Zagreb, Centar za vanškolski odgoj Saveza društava "Naša djeca" SR Hrvatske, 1972, str. 322
55. KRECH David: Pojedinac u društvu. Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1972, str. 580
56. KVAŠČEV Radivoj: Podsticanje i sputavanje stvaralačkog ponašanja ličnosti. Sarajevo, IP "Svjetlost", OOUR Zavod za udžbenike, 1975 str. XVI + 377
57. KVAŠČEV Radivoj: Razvijanje kreativnost ponašanja ličnosti. Sarajevo, Svjetlost, 1974, str. 311
58. LEWIN Kurt: Field Theory in Social Science. New York i dr., Harper and Row, 1951, str. XX+346
59. LEWIN Kurt: Psychologie dynamics. Les relations humaines. Paris, Presses universitaires de France, 1959, str. 296
60. LINDGREN Henry C.: Educational Psychology in the Classroom. New York-London, John Wiley and Sons, 1962, str. 574
61. LUSTENBERGER Werner: Le travail Scolaire par groupes. Histoire-Pratique-Theorie. Paris, Delachaux et Niestté, 1953
62. LUSTENBERGER Werner: Školski rad po grupama. Beograd, Nolit, 1959, str. 124 (cir.)
63. MAKARENKO A.S.: Metodika vaspitnog rada. Ogljed metodike rada dečje radne kolonije. Bgd., Savremena škola, 1957, str. 128 (cir.)
64. MAKARENKO A.S.: Pedagoška poema. Zagreb, Kultura, 1947, str. 763 (tudi izd. Mladinska knjiga, 1959)
65. MANDIĆ P.D.: Saradnja porodice i škole. Sarajevo, OOUR Zavod za udžbenike, 1978, str. 137, knjiž.na PA
66. MARKOVIĆ T.: Maloljetnička delinkvencija. (skripta). Zagreb, Visoka škola defektološka, 1965, str. 255. Krim.inšt.na Prav.fak., knjiž.Zavoda za šolstvo
67. MARTINIĆ Tena: Slobodno vrijeme i suvremeno društvo. Zagreb, Informator, 1977, str. 124
68. McQUAIL Denis: Uvod u sociologiju masovnih komunikacija. Bgd., Glas, 1976, str. 136
69. MESNARD Pierre: Education et caractere.. Paris, Presses universitaires de France, 1953, str. 146
70. MEYER Ernst: Grupni oblici rada u nastavi. Zagreb, Pedagoško književni zbor, 1957, str. 250
71. MORENO Jacob L.: Osnovi sociometrije. Beograd, Savremena škola, 1962, str. 432
72. MORTENSEN Donald G.: Pedagoško vodenje u savremenim školama. Sarajevo, Svjetlost, 1973, str. 273
73. MORY Fernard: Enseignement individuel et travail par équipes. Paris, Editions Bourrellier, 1950, str. 126
74. MORY Fernard: Individualizovana nastava i grupni rad. Bgd., Nolit, 1959, str. 95 (cir.)
75. NEDELJKOVIĆ N.: Iz doma u život. Beograd, Savremena administracija, 1975, str. 80. Ped.knjiž.na FF
76. NEILL A.S.: Die grüne Wohle. Reinbek bei Hamburg, Rowohlt, 1971, str. 208
77. NEILL A.S.: Theorie und Praxis der antiautoritären Erziehung. Reinbek bei Hamburg, Rowohlt, 1971, str. 338 krim.inšt.na Prav.fak.
78. NEKATERI rezultati ispitivanja stičenika dječjih domova u samostalni život (idr.) (Poročilo Medjunarodne organizacije dječjih zajednica u Ljubljani od 10.-15.8.1964) Ljb., Generalna skupština F.I.C.E. b.t.1964 (cikl.) krim.inšt.na Prav.fak.

79. NEKI ODGOJNI problemi ped.radnika ustanova za zapuštenu decu i omladinu i odgojno popravnih domova u NRH. (Materiali sa II.seminara u Klinčaselu). Glina, Odgojno popravni dom, 1954, str. 137
knjiž.Zavoda za šolstvo
80. NEKI problemi discipline u školama. (Prevodi) Beograd, Savezni zavod za proučavanje školskih i prosvetnih pitanja, 1963, str. 86
Pedag.inšt.
81. NEKI propisi u radu dečjih domova i internata u SZ. Beograd, Savezni zavod za proučavanje školskih i prosvetnih pitanja (Publikacija 1959), str. 61
krim.inšt.na Prav.fak.
82. NORMATIVI za graditev in opremo domov za učenice srednjih šol v SR Sloveniji. Ljub.,Uradni l.SR Slovenije, 1976, str. 62
knjiž.Zavoda za šolstvo
83. NOVOSEL Marija: Odnosi medju ljudima u proizvodnji. Zagreb, Informator, 1959, str. 153
84. OKVIRNI vzgojni program. Ljubljana, Zavod za šolstvo SR Slovenije, 1973, str.25
ped.knjiž.na FF, knjiž.Zavoda za šolstvo
85. O moralu Tinejdžera. Prev. iz angl. Beograd, Savezni zavod za proučavanje školskih i prosvetnih pitanja, Grupa za vaspitna pitanja, 1963, str. 51
86. OESER Oscar A.: Teacher, Pupil and Task: Elements of Social Psychology applied to Education. A Practical Manual for Teacher. London, Tavistock Publications Lim., 1955, str. 196
87. OMLADINA i društvo. Izvodi iz tekstova koji su bili predmet obrade u okviru projekta "Nauka i naučna publicistika o omladini". Beograd, Komunist, 1972, str. 250
88. PARSONS Talcott: Social Structure and Personality. London, Collier-McMillan Ltd., 1964, str. 376
89. PEŠINOVIĆ Ranka: Pedagoška funkcija nastavnika u moralnom razvoju učenika. Beograd, Prosveta, Institut za pedagoška istraživanja, 1976, str. 215
90. PAVČIĆ M.: Vzgojni zavodi za mladino z motnjami vedenja in osebnosti. Ljubljana, Zavod za napredek šolstva, 1965, str. 75. Knjiž.Zavoda za šolstvo
91. Pavčić M.: Vzgojne in prevzgojne metode v vzgajališnih Slovenije. Ljubljana, Zavod za napredek šolstva, 1964, str. 38. Knjiž.Zavoda za šolstvo
92. PAUNOVIĆ M.: Rad sa maloljetnim prestupnicima. Beograd, Zavod za socialna pitanja SR Srbije, 1965, str. 106 (str.avtogr.)
krim.inšt.na Prav.fak.
93. PLENKOVIĆ J.: Osnove pedagogije resocijalizacije. Rijeka, Savremena administracija, 1975, str. 80. Ped.knjižna FF
94. POPOVIĆ Slobodan: Metode razvijanja estetičke kulture mladih. Sarajevo, zavod za izdavanje udžbenika, 1972, str. 191
95. PREGI T., HOČEVAR F.: Mladost za zidovi. Ljubljana, Zbirka družboslovja za mladino, 1974, str. 130.
knjiž.Zavoda za šolstvo, knjiž.na PA
96. PROBLEMI i organizacija vaspitnog rada u školi. Beograd, Mlado pokolenje, 1968, str. 196
97. PROBLEMI samoobrazovanja odraslih. Medjunarodna konferencija o problemima obrazovanja odraslih. Praga, 14-18.IV.1969. Zgb., Andragoški centar Zajednice narodnih i radničkih sveučilišta SRH, 1971, str. 209 - 352 (P.o. iz časopisa Andragogija št.3-4,1971)

98. PROBLEMI savremenog samoobrazovanja.
Beograd, Institut za pedagoška istraživanja,
Naučna knjiga, 1971, str. 399
99. PRODANOVIĆ Ljubica: Društvo vaspitanje dece.
Prilozi metodici socijalističkog vaspitanja
mladjeg školskog uzrasta, Novi Sad, Radnički
univerzitet "Radivoj Čirpanov", 1975, str.165
100. PRODANOVIĆ Tihomir: Čovjek i samoobrazovanje.
Sarajevo, Zavod za izdavanje udžbenika, 1973,
str. 190
101. PROGRAMSKA struktura vaspitnog rada u domovima
učenika SR Srbije. Bgd, (xerox), 1973, str.255
knjiž.na PA
102. RAD u djačkim domovima. Priručnik za upravi-
telje i odgojitelje u djačkim domovima.
Zgb., Nakladni zavod Hrvatske, 1969, str.161
103. RADOVANOVIĆ Radomir: Sistem efikasnog samo-
obrazovanja. Beograd, Zavod za izdavanje
udžbenika SR Srbije, 1966, str. 172 (cir.)
104. RAKIĆ Branko: Intervju u vaspitanju.
Sarajevo, OOUR Zavod za udžbenike, 1967,
str. 111. Knjiž.na PA
105. RAKIĆ Branko: Procesi i dinamizmi vaspitnog
delovanja. Sarajevo, OOUR Zavod za udžbeni-
ke, 1976, str. 334. Knjiž.na PA
106. RAKIĆ Branko: Vaspitno delovanje u malim gru-
pama. Sarajevo, OOUR Zavod za udžbenike,
1974, str. 134.
knjiž.na PA, krim.inšt.na Prav.fak.
107. RAKIĆ Branko: Vaspitni rad u domovima učenika.
Beograd, Pedagoška akademija Ljubljana - odel-
jenje za vanredni študij Beograd, 1972, str.
40, knjiž.na PA
108. RAMOVŠ J.: Skupinsko socialno delo v praksi.
(dipl.nal.) Ljubljana, b.t. 1975, str.174
krim.inšt.na Prav.fak.
109. RIESMAN David: Usamljena gomila.
Beograd, Nolit, 1965, str. 382
110. ROESSLER Wilhelm: Jugend im Erziehungsfeld.
Düsseldorf. Pädagogische Vlg.Schwanns,
1957, str. 541
111. ROT Nikola: Osnovi socijalne psihologije.
Beograd, Zavod za udžbenike i nastana sred-
stva, Univeritet u Beogradu, 1975, str.147
112. RUHLE: Zapušteno dete
Beograd, Biblioteka "Budučnost", 1933,
str. 21, krim.inšt.na Prav.fak., knjiž.
zavoda za šolstvo.
113. SCHELSEKY Helmut: Die skeptische Generation.
Köln, Eugen Diederisch Vlg., 1958, str.520
114. SANDVEN Johan: Vaspitanje i razvitak. Zbor-
nik eseja. Beograd, Zavod za izdavanje
udžbenika SR Srbije, 1968, str. 179
115. SAVEZNO savetovanje o prevaspitanju osudje-
nih lica u kazneno popravnim domovima.
(Materijal sa seminara od 16.-18.juna,1966
u KPD Sremska Mitrovica).
Sremska Mitrovica, KPD 1968, str. 430 (cikl)
krim.inšt.na Prav.fak.
116. SIBINOVIĆ J.M.: Metode nastavnog i vaspitnog
rada sa vaspitno zapuštenom decom i omladi-
nom. (skripta). Beograd, Viša defektološka
škola, 1968, str. 121
krim.inšt.na Prav.fak., knjiž.na PA
117. SKALA Anton: O vzgoji razvojno prizadetih
otrok. Ljubljana, Državna založba Slovenije,
1962, str. 297, knjiž.na PA, knjiž.Zavoda
za šolstvo, Sociol.knjiž
118. SKALA Anton: O vaspitanju invalidne dece.
Beograd, Nolit, 1949, str. 180
knjiž.Zavoda za šolstvo
119. SKALAR VINKO: Doživljanje vgojitelja.
Logatec, Vzgojni zavod, 1967, str. 19 (cikl.)
knjiž.na PA, krim.inšt.na Prav.fak.

120. SKALAR Vinko: Nekateri specifični učinki permisivnega in tradicionalnega tretmana vedenjsko motene in delinkventne mladine v specialnih zavodih (dokt.dis.) Ljubljana, Publikacija SBK, 1974, str. 398 (str.avtogr.) Sociol.knjiž., krim.inšt. na prav.fak.
121. SKALAR Vinko: Legalna pošta. - Ilegalna pošta. - Pobegi iz zavoda. Logatec, Vzgojni zavod, 1967, str. 18 (cikl.), knjiž.na PA
122. SKALAR Vinko: Nekateri psihološki vidiki pri razumevanju neprilagojene mladine in kriminalitete. Logatec, Vzgojni zavod, 1967, str. 15 (cikl.) knjiž.na PA
123. SKALAR Vinko: Nekateri smernice za grupno opazovanje. Logatec, Vzgojni zavod, 1967, str. 5 (cikl.), knjiž.na PA
124. SMILJANIĆ-ČOLANOVIĆ Vera: Sociometrija i ispitivanje socijalne percepcije. Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Srbije, 1973, str. 101 (cir.)
125. SOCIALNO učenje.: (Socializacija stičenika odgojnih ustanova). Beograd, Savez društava defektologa Jugoslavije, 1969, str. 116 (Priročnik 2.) knjiž.na PA
126. SOCIJALNA psihologija. Dr.Nikola Rot idr. 2.dop. izd., Beograd, Rad, 1972, str. 332
127. SORRE Maximilien: L'adaptation au milieu climatique et biosocial. Paris, Presses universitaires de France, 1955, str. 52
128. SORENSON Herbert: Psychology in Education. 4.Ed. New York i dr., McGraw-Hill Book Co., 1964, str. 555
129. SOZIALPSYCHOLOGIE. Halbad.I. Göttingen, Vlg. für Psychologie Dr.C.J. Hogrefe, 1969, str. 658
130. SPANGENBERG Kurt: Chancen der Gruppenpädagogik. Gruppendynamische Modelle für Erziehung und Unterricht. Weinheim, Vlg.Julius Beltz, 1970, str. 204
131. SUCHODOLSKI Bogdan: Tri pedagogije. Beograd, NIP Duga, 1974, str. 251
132. SUHOMLINSKIJ Vasilij A.: Vaspitanje kolektivizma kod učenika. Iz izkustva seoske škole. Beograd, ZZIU NR Srbije, 1960, str. 277 (cir.)
133. SUMMERHILL: Pro und Contra. (Ur.: Guenther Elkehard Weidle), Reinbek bei Hamburg, Rowohlt, 1971, str. 220. Krim.inšt.na Prav.fak.
134. SUPEK Rudi: Omladina na putu bratstva. Psihosociologija radne akcije. Beograd, Mladost, 1963, str. 347
135. SUPER A.S.: A Youth Village in Israel. Jerusalem, F.I.C.E., 1956, str. 156 Sociol.knjiž., knjiž.na PA
136. ŠVAJČER Vilko: Grupa kao subjekt obrazovanja. Problemi socijalizacije nastave. Zagreb, Matica hrvatska, 1964, str. 329
137. TAGIURI Renato: Person Perception and Interpersonal Behavior. Stanford, University Press, 1962, str. 390
138. TEODOSIĆ Radovan: Uloga nasljedja, društvene sredine i vaspitanja u razvoju ličnosti. (S posebnim osvrtom na društveno i moralno vaspitanje omladine.) Bgd., Narodna knjiga, 1953, str. 81 (cir.)
140. TIETGENS Hans: Lernen mit Erwachsenen. Von den Arbeitsweisen der Erwachsenenbildung. Braunschweig, G.Westermann Vlg., 1967, str. 273
141. TODORVIĆ Aleksander: Sociologija maloletničke bande. Novi Sad, Radnički univerzitet "Radivoj Čirpanov", 1973, str. 215

142. TOMAŠIĆ I.: Vzgojna skrb za zaštitu i spasavanje dece i mladeži od moralnog brodoloma. Zagreb, (Samozaložba), 1921, str. 133
Krim.inšt.na Prav.fak., knjiž.Zavoda za školstvo
143. USPOSABLJANJE telesno in duševno prizadetih ter družbi neprilagojenih otrok v LR Sloveniji. Ljubljana, Društvo defektologov Slovenije, 1960 str. 56, knjiž.na PA
144. VASPITANJE samoupravljanjem. (Radovi, koji su razmatrani na simpoziju "Vrijednosti pionirskog - učeničkog samoupravljanja).
145. VASPITNI rad u dečjim domovima u ustanovama za decu školskog i pretškolskog uzrasta i u dečjim obdaništima. Izbor članaka. Beograd, Prosveta, 1947, str. 219. (cir.)
146. VERRES-MUCKEL Marita: Lernprobleme Erwachsener. Befunde und Konzepte für die praktische Arbeit. Stuttgart-Berlin, Vlg.W.Kohlhammer, 1974, str. 160
147. VODOPIVEC idr.: Eksperiment u Logatcu. Beograd, Savez društava defektologa Jugoslavije, 1974, str. 260
knjiž.na PA, krim.inšt.na Prav.fak.
148. VRABEC Miroslav: Uvodjenje u umjetnost filma i televizije. Novi Sad, Radnički univerzitet "Radivoj Cirpanov", 1977, str. 275
149. VUKASOVIĆ Ante: Intelektualni odgoj. Zagreb, Izdavački zavod Jugoslovske akademije, 1976, str. 354
150. VUKASOVIĆ Ante: Moralne kvalitete naših učenika. Zagreb, Izdavački zavod Jugoslavske akademije, Sveučilište u Zagrebu, 1977, str. 337
151. VUKASOVIĆ Ante: Moralni odgoj. 2. izd. Zagreb, Sveučilišna naklada Liber, 1977, str. 361
152. VZGOJNI zavodi z mladino z motnjami vedenja in osebnosti. (Ur.: Pavčič Marjan) Ljubljana, Zavod za napredek šolstva SRS, 1965, str. 75, knjiž.na PA
153. WARWICK David: Grundlegung und Modelle. Heidelberg, Quelle und Meyer, 1973, str. 148
154. WEIS Carl: Abriss der pädagogischen Soziologie. Bd.1 und 2. Bad Heilbrunn, Vlg. Julius Klinkardt, 1960-1964, str. 152+186
155. WILFERT O.: Odgojni domovi jučer, danas i sutra. Beograd, Savez društava defektologa Jugoslavije, 1971, str. 102
156. WITAK August: Moderan grupni rad. Beograd, ZZIU, 1960, str. 119 (cir.)
157. WITAK August: Osnovni problemi grupnog rada. Beograd, ZZIU, 1960, str. 47
158. ZVONAREVIĆ Mladen: Socijalna psihologija. Zagreb, Školska knjiga, 1976, str. 819
159. ŽIVLJENSKE razmere delinkventne mladine (Ur.: Skaberne Bronislav) Ljubljana, Univerzitetna založba, 1960, str. 195, knjiž.na PA, Krim.inšt.na Prav.fak., Sociol.knjiž., knjiž.Zavoda za školstvo.

1. AČIMOVIĆ Ljubomir: Nagrade i kazne kao vaspitno sredstvo u domovima za vaspitanje mladeži.
V: Specijalna škola, Beograd, 1957/2, str. 90-101
2. ALIĆ Hidajet: Jedinstveno vaspitno djelovanje ostvareno kroz izdavanje i kontrolu radnih zadataka i njihov značaj za resocijalizaciju ličnosti.
V: Penologija, Beograd, III/1975/2, str. 59-65
3. ALIĆ Hidajet: Značaj pravilnog ovadjenja osudjenih lica u radni proces.
V: Penologija, Beograd, V/1977/1, str. 63-69
4. ANTON Oskar: Vzgoja na razpotju.
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXIV/1973/7-8, str. 269-276
5. ANTON Oskar: Teze o vzgojnom smotru.
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXVIII/1977/1-2, str. 30-39
6. ARANDJELOVIĆ Dragomir: Vaspitni rad u domovima učenika. V: Nastava i vaspitanje, VIII/1959/5-6, str. 304-309
7. ARISKIN I.T.: Pedagogičeskaja praktika studentov u školah-internatah.
V: Sovjetska pedagogika, XXVII/1963/6, str. 103-109
8. BAJIĆ Branko: Pedagoški značaj i interpretacija psihomotornih vežbi. V: Specijalna škola, Beograd, XXV/1976/1-2, str. 34-43
9. BAJIĆ Branko: Preventivna uloga škole u odnosu na pojave vaspitne zapaštenosti kod djece i omladine.
V: Pedagoška stvarnost, IV/1958/8, str. 537-
10. BAKIĆ Slobodan: Radna grupa kao ljudska zajednica. (Perspektiva istraživačkog dela Eltona Maya.)
V: Pregled, XVIII/1966/7-8, str. 108-121
11. BAN Baldo: Prihvatališta za djecu i omladinu.
V: Osvrti, Beograd, 1970/3, str. 3-10
12. BAN Baldo; BoŠNJAK Vesna: Oblici i problemi integracije ustanova za djecu i omladinu s poremećajima u ponašanju u društvenoj sredini.
V: Specijalna škola, Beograd, XIX/1970/6, str. 1066-1072
13. BAVCON Ljubo: Socialno patološki pojavi v naši družbi.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XVIII/1967/3-4, str. 95-109
14. BAVCON Ljubo: Kriminaliteta v socialistični družbi.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XIX/1968/3, str. 101-104
15. BAVCON Ljubo: Pojavi socialne dezorganizacije na področju vzgoje in izobraževanja.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo Ljubljana, XXIII/1972/2, str. 60-72
16. BEČIN Aleksandar: Problem doživljavanja rada, omladine i radne akcije.
V: Pedagoška stvarnost, V/1959/2, str. 73-82
17. BERCE Ivan: Posvetovanje o odgovornosti za moralno vzgojo mladih v sedanjih pogojih.
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XVIII/1967/3-4, str. 114-120
18. BERGANT Milica: Permisivna in represivna vzgoja.
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXII/1971/5-6, str. 191-203
19. BERGANT Milica: Lik očeta in matere slov. disocialnega otroka.
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXIV/1973/5-6, str. 204-213
20. BERGANT Milica: Vzgojne naloge družine nekoč in danes.
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXIX/1978/3-4, str. 101-113

21. BERGANT Milica: Vzgojne naloge družine nekoč in danes.
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXIX/1978/5-6, str. 171-177, nadalj. v št. 7-8, str. 263-267
22. BERGANT Milica: Socializacija - proces posameznikovega učlovečenja. (V: Teme iz pedagoške sociologije.)
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXI/1970/5-6, str. 189-196
23. BIZJAK Irena: Razlike med moško in žensko zavodsko populacijo.
V: Ptički brez gnezda, Ljub. I/1975/2, str. 42-43
24. BOGIČEVIĆ Živorad: Planiranje i programiranje vaspitnog rada sa vaspitno zapuštenom decom i omladinom.
V: Specijalna škola, Beograd, XIX/1970/1-2, str. 40-48
25. BOŠNJAK Stanko: Neki uzroci asocijalnog ponašanja maloljetnika.
V: Naše teme, IX/1965/1, str. 76-90
26. BREGANT Leopold: Psihijatrijski pogledi na vaspitno zapuštenost.
V: Osvrti, Beograd, 1968/1, str. 3-10
27. BREGANT Leopold: Prilog problematici zavoda za tretman omladine s poremećajima ponašanja i ličnosti.
V: Specijalna škola, Beograd, 1967/1, str. 1-25
28. BREGANT Leopold: Psihološke osnove tretiranja smetnji ponašanja i ličnosti.
V: Specijalna škola, Beograd, 1970/6, str. 1017-1022
29. BREJC Tone: Mladoletnikovo vrednotenje kazenskega postopka in izvrševanje kazenskih sankcij. V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljub. XXIII/1972/4, str. 247-255
30. BREZOVEC Marija: O značaju školovanja u privratilištima.
V: Osvrti, Beograd, 1970/3, str. 48-59
31. BREZOVEC Ciril: Pedagoški aspekti rehabilitacije. V: Specijalna škola, Beograd, XIX/1970/6, str. 1022-1031
32. BRINC Franci: Socialno delo v vzgojnih zavodih.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXII/1971/4, str. 289-294
33. BRINC Franci: Vloga strokovnih delavcev v KPZ.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXVI/1975/3, str. 240-243
34. BRINC Franci: Odperti in polodprti KPD.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXVIII/1977/2, str. 152-157
35. BRINC Franci: "Zapor za koga? Zapor kako?".
Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXVIII/1977/3, str. -220
36. BROČIĆ Manojlo: Omladina i kultura.
V: Gledišta, VII/1966/6-7, str. 961-965
37. BRUNER Jerome S.: Social Psychology and Group Processes.
V: Annual Review of Psychology, Vol. 15, str. 119-150
38. BUDIČ Mile: Metode prevaspitanja u radionicama.
V: Osvrti, Beograd, 1969/2, str. 145-156
39. BUGARSKI Komenko: Socijalno poreklo i ponašanje učenika.
V: Gledišta, VI/1965/3, str. 395-409
40. BUKELIĆ Jovan: Disocijalno ponašanje mladih.
V: Sociologija, XX/1978/1, str. 63-70
41. CARTWRIGHT Dorwin: Social Psychology and Group Processes.
V: Annual Review of Psychology, Vol. 8, 1957, str. 211-236
42. CIGVIŠEVIĆ Mara: Program rada Doma učenica srednjih škola "Jelica Milovanović".
V: Ekonomika škola, IX/1977/4, str. 26-40

43. CRNIČKI Marija: Uloga školskog pedagoga u rješavanju odgojnih problema.
V: Pedagoški rad, XXIII/1968/1-2, str.19-24
44. CRUTSCHFIELD Richard S.: Social Psychology and Group Processes.
V: Annual Review of Psychology, Vol.5, 1954, str. 171-202
45. CYPURSKIJ V.G.: Obrazovatel`noja rabota v priškol`nyh internatah.
V: Sovetskaja pedagogika,1976/10, str.26-33
46. ČEJOVIĆ Bora: Osnovni oblici i dinamika kriminaliteta maloletnika.
V: Specijalna škola, Bgd,XXI/1972/1, str. 27-40
47. ČEJOVIĆ Bora: Uloga ustanova za izvršenje krivičnih sankcija prema maloletnicima u prevenciji maloletničke delinkvencije.
V: Specijalna škola, Beograd, XIX/1970/6, str. 1090-1121
48. ČERIN Miha: Pet let odprtega KPD Maribor.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana XX/1969/2, str. 127-130
49. ČOLOVIĆ Vladimir T.: O potrebi posebne pedagoške i društvene pažnje prema neadaptiranim učenicima.
V: Nastava i vaspitanje, XIV/1965/9-10, str. 532-537
50. ČONČ Marija: Seminar o aktualnih vprašanjih obravnavanja mladoletniškega prestopništva.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXIX/1978/2, str. 152-156
51. ČOSIĆ Dobrica: Jedan pristup mladoj generaciji.
V: Gledište, VIII/1967/12, str. 1647-1655
52. DANILOVIĆ Rajko: Što obeležava mladu generaciju danas.
V: Gledište, IX/1968/11, str. 1575-1581
53. DAVIDOVIĆ Dragomir: Povratništvo mladoletnikov in otrok. V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljb.XX/1969/3, str.165-171
54. DEKLEVA Marica: Oblike dejavnosti v domskem življenju. V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XVIII/1967/1-2, str. 34-44
55. DEKLEVA Marica: Vedno novi moralno vzgojni problemi. V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXV/1974/7-8, str. 260-264
56. DEKLEVA Marica: Načrt vzgojnega dela v domovih. V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XVII/1966/7-8, str. 199-220
57. DEKLEVA Marica: O sodobnih vzgojnih problemih. V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XIV/1963/1-2, str. 15-
58. DEKLEVA Marica: Odnosi v domskem vzgojnem delu. V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XVII/1976/9-10, str. 288-298
59. DEKLEVA MARICA: Uloga obrazovanja i vaspitanja u formiranju ličnosti.
V: Nastava i vaspitanje, XXIV/1975/1, str. 49-61
60. DERBIŠBEGOVIĆ Muhamed: Vaspitno-obrazovni efekti porodičnog i domskog smještaja djece lišene roditeljskog staranja.
V: Pedagogija, XIII/1975/1-2, str. 33-54
61. DOBRENIĆ Terezija: Odgajatelj djece i omladine s poremećajima u ponašanju.
V: Specijalna škola, Beograd, XIX/1970/6, str. 973-983
62. DJORDJEVIĆ Bosiljka: Briga o vaspitno zapuštenoj deci u Holandiji.
V: Specijalna škola, Beograd, 1955/1, str. 23-31
63. DJORDJEVIĆ Bosiljka: Državni centri za posmatranje vaspitno zapuštene dece u Holandiji.
V: Specijalna škola, Beograd, 1954/3-4, str. 208-211

64. DJORDJEVIĆ Milan: Odnosi vaspitanja i obrazovanja i socijalne diferencijacije.
V: Pedagoška stvarnost, XVIII/1974/5, str. 357-368
65. DOWNES-ROCK: Družbena reakcija na devijantnost in njen vpliv na kriminal in delinkventovo prihodnost.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXIII/1972/4, str. 278-284
66. DRUŠTVENI položaj i problemi omladine, Split, 15.-17.II.1968.
V: Sociologija, X/1968/1, str. 5-294
67. DRUŠTVENO angažovanje i organizovanje omladine (diskusija).
V: Gledišta, VII/1966/5, str. 661-709
68. DURBEŠIĆ Zlatko: Pedagoška obrada slučaja maloljetne osebe sa smetnjama u ponašanju.
V: Osvrti, Beograd, 1970/3, str. 59-68
69. ENGLER Lajoš: Vrednovanje ličnog i društvenog prilagodjavanja učenika.
V: Problemi stručnog obrazovanja, VII/1968/1-2, str. 33-44
70. FRENCH Robert L.: Social Psychology and Group Processes. V: Annual Review of Psychology, Vol.7,1956, str. 63-94
71. FESTINGER Leon: Social Psychology and Group Processes. V: Annual Review of Psychology, Vol.6, 1955, str. 187-216
72. GAZVODA Alojz: Problemi zaposlovanja oseb, ki so odpuščene iz KPZ in VPD.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXI/1970/3, str. 181-198
73. GEORGIEVSKI Peter T.: Socijalno poreklo učenika i njihovo druženje.
V: Gledišta, XIII/1972/1, str. 137-153
74. GLAVIĆ Vali: Kako je s kaznovanjem pri permisivnem tretmanu otrok in mladostnikov z MVO.
V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, I/1975/3-4, str. 42-45
75. GOGALA Stanko: Navikavanje i vaspitanje.
V: Pedagogija, II/1964/3, str. 253-261
76. HAISTOR Ana: Odgojni zavod za žensku mladež u Bedekovćini. V: Specijalna škola, Beograd, 1953/1, str. 22-26
77. HOČEVAR Lado: Kazen in kriteriji za njeno uspešnost. V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, IV/1978/13-14, str. 29-32
78. IGNJATOVIĆ Rodoljub: Metodologija anketiranja i obrada anketnih i evidentnih podataka. (Primena ankete u faktorskoj analizi vaspitno-obrazovnih uticaja.)
V: Naša škola, XIX/1968/3-4, str. 121-131
79. ILIĆ Stojan: Nešto o položaju vaspitača u zavodima za slepe učenike.
V: Specijalna škola, Beograd, X/1961/4, str. 367-371
80. IMPERL Franc: Kriteriji uspešnega kaznovanja.
V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, IV/1978/13-14, str. 61-68
81. JAKOVLJEVIĆ Vladimir: Hipi-pokret savremene omladine.
V: Naše teme, XII/1968/3, str. 446-468
82. JAN Rado: Mladi v sedanjih družbenih protislovjih.
V: Teorija in praksa, III/1966/4, str.628-640
83. JANKOVIĆ Vladimir: osposabljanje pedagoških kadrova u području slobodnog vremena.
V: Pedagoški rad, XXVI/1971/1-2, str.5-11
84. JANKOVIĆ Vladimir: Utjecaj savremene društvene sredine na razvoj omladine.
V: Pedagoški rad, XVI/1961/3-4, str. 85
85. JANKOVIĆ Vladimir: Značenje i mjesto slobodnog vremena u cjelokupnom odgoju i obrazovanju mladih generacija. V: Pedagoški rad, XXIV/1969/5-6, str. 215-224

86. JAŠOVIĆ Žarko: Osnovni društveni uzroci i uslovi prestupničkog ponašanja mladih.
V: Osvrti, Beograd, 1971/4, str. 87-103
87. JAŠOVIĆ Žarko: Porodnična atmosfera i kriminalitet maloletnika
V: Osvrti, Beograd, 1971/4, str. 142-154
88. JAŠOVIĆ Žarko: Film i maloletni prestupnici.
V: Osvrti, Beograd, 1971/4, str. 154-175
89. JAŠOVIĆ Žarko: Uloga slobodnog vremena u rešeci socijalizaciji maloletnih prestupnika.
V: Penologija, Beograd, II/1974/1, str. 35-44
90. JAŠOVIĆ Žarko: Prevaspitanje - osnovni proces u izvršenju krivičnih sankcija prema maloletnicima i njegovi principi.
V: Specijalna škola, Beograd, XIX/1970/6, str. 1031-1044
91. JELENC Zoran: Sodobnemu človeku - sodoben koncept vzgoje.
V: Teorija in praksa, V/1968/4, str. 632-641
92. JERBIĆ Velibor: Struktura slobodnog vremena djece i omladine.
V: Pedagoški rad, XXIV/1969/5-6, str. 225-236
93. JEZERKIĆ Svetozar: Rad sa vaspitno zapuštenim detetom u prihvatnoj stanici.
V: Specijalna škola, Beograd, 1964/5, str. 507-512
94. JOVANOVIĆ Dragiša: Aktuelna pitanja organizacije i radnog vremena u domovima učenika.
V: Ekonomika škola, VI/1972/6, str. 9-11
95. KATZ Daniel: Social Psychology and Group Processes. V: Annual Review of Psychology, Vol. 2, 1951, str. 137-172
96. KAVČIĆ Anton: Skupinsko delo z mladoletnimi prestopniki. V: Revija za kriminologijo in kriminalistiko, Ljubljana, XXVI/1975/3, str. 225-232
97. KLOJČNIK Franjo: Vzgojni program v domovih.
V: Vzgoja in izobraževanje, Ljubljana, IV/1973/3, str. 139-141
98. KOBAL Miloš: Prispevek k etiologiji disocialnih osebnosti.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XX/1969/4, str. 231-236
99. KOBAL Miloš: Načela za obravnavanje disocialnih osebnosti.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXIV/1973/1, str. 3-8
100. KOBOLT Alenka: Sodelovanje učencev-gojencev pri kaznovanju in nagrajevanju.
V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, IV/1978/13-14, str. 39-43
101. KOCIPER Štefan: Praksa kaznovanja v vzgojnem zavodu G. Logatec.
V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, IV/1978/13-14, str. 50-54
102. KOJIĆ Milovan: Procenjivanje i vrednovanje rada u domovima učenika.
V: Nastava i vaspitanje, XXIII/1974/2, str. 270-275
103. KORAC Nada: Deca i pozorište.
V: Gledišta, XIX/1978/10, str. 939-946
104. KORLAET Jelka: Kulturna deprivacija.
V: Specijalna škola, Beograd, XXII/1973/3, str. 202-208
105. KOS-MIKUŠ Anica: Vloga konstitucionalnih dejavnikov pri razvoju negativnih oblik vedenja otrok in mladoletnikov.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXIV/1973/2, str. 115-120
106. KOSEWSKI M.: Psihosocialna analiza zatvorske situacije - problem kriminalizacije osudjenih.
V: Penologija, Beograd, IV/1976/1, str. 21-37
107. KOVAČEVIĆ Ljubomir: Kako sam organizirao rad u mojoj grupi. V: Specijalna škola, Beograd, 1954/3-4, str. 241-246

108. KRAJNC Ana: Vloga in mesto vzgojitelja v procesu samoupravne-socialistične vzgoje in permanentnega izobraževanja.
V: Vzgoja in izobraževanje, VII/1976/2, str. 26-31
109. KRANJČEV Branko: Sociometrija u službi odgoje. Prikaz jednog sociometrijskog istraživanja.
V: Pedagoški rad, XXVI/1971/7-8, str. 301-314
110. KRNETA Ljubomir: Učenik u oblicima grupnog učenja. V: Nastava i vaspitanje, XXI/1972/4, str. 391-397
111. KREMENŠEK Marija: Kazen - teorija in praksa.
V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, IV/1978/13-14, str. 12-22
112. KREMENŠEK Marija: Nekaterne specifičnosti spolne vzgoje pri ženski zavodski populaciji.
V: Specijalna škola, Beograd, XXV/1976/3-4, str. 177-183
113. KUNAVER Dušica: Kaj mi pri družbeno-moralni vzgoji ni všeč. V: Vzgoja in izobraževanje, V/1974/2, str. 111-114
114. LACKOVIĆ-GRGIN Katica: Kako nastavnici procenjaju različite oblike ponašanja učenika.
V: Pedagoški rad, XXVII/1972/9-10, str. 426-430
115. LEŠNIK Rudi: Želje učencev - odsev neke stvarnosti. (Gradivo prispevka s III.kolokvija o ustvarjalnosti mladih v Šibeniku, 1971).
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXIII/1972/3-4, str. 122-134
116. LEŠNIK Rudi: Informativno-oblikovalna dejavnost v prostem času mladih. V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXV/1974/1-2, str. 11-24
117. LEŠNIK Rudi: Informacije o V. jugoslovanskem kolokviju o prostem času mladih.
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXV/1974/1-2, str. 56-60
118. LEŠNIK Rudi: Prek prostega časa k vzgojnemu smotru. V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXIX/1978/5-6, str. 180-189
119. LEŠNIK Rudi: Srednješolci in prosti čas.
V: Teorija in praksa, Ljubljana, XIII/1-2, str. 79-87
120. LOJK Leon: Referat iz dekliškega vzgajališča v Višnji gori. V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, I/1975/3-4, str. 15-36
121. LOJK Leon: Različni modeli razumevanja in obravnavanja odklonskega vedenja.
V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, IV/1978/13-14, str. 2-12
122. LOŠDORFER Stane: Kazen v praksi VPD Radeče.
V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, IV/1978/13-14, str. 67-71
123. LULIK-PETERNEL Marija: Problemi duševno nedovoljno razvijenih maloletnih prestupnika.
V: Specijalna škola, Beograd, XX/1971/6, str. 569-578
124. MAKAROVIĆ Jan: Za ustvarjalno vzgojno srečanje. V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXIII/1971/5-6, str. 217-230
125. MAKRAGIĆ Živorad: Odnos do kazni in vrste kazni v VZ Slivnica. V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, IV/1978/13-14, str. 73-76
126. MALAVRAZIĆ Djordje: Rad i slobodno vreme. (VIII-jugosl.kolokvij o slobodnom vremenu mladih).
V: Gledišta, XVIII/1977/4, str. 333-342
127. MARION Danica: Delo z generacijsko mešanimi skupinami. V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXIII/1972/1-2, str. 6-11
128. MARKOVIĆ Tomislav: Pristup problemima maloljetničke delinkvencije u našem društvu.
V: Osvrti, Beograd, 1972/5, str. 5-29

129. MARTINOVIĆ B.: Miljejska terapija v instituciji. V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, II/1976/5, str. 25-30
130. MARTINOVIĆ Djino: Režim u djačkim domovima. V: Školske novine, XXIV/1973/24, str. 5-
131. MARTINOVIĆ Djino: Neodložni problemi djačkih domova. V: Školske novine, 1974/31-32, str. 7-
132. MAŠULOVIĆ Ljubomir: Neke misli o vaspitanju ponašanja učenika. V: Pedagoška stvarnost, XVI/1970/7, str. 430-435
133. MATIĆ Vojin: Pedagoški značaj domske atmosfere. V: Osvrti, Beograd, 1969/2 str. 123-130
134. MATIJEVIĆ Milan, Vaspitni rad u domovima. V: Specijalna škola, Beograd, XXIV/1975/3-4, str. 343-347
135. MATVEVA K.G.: Iz opyta podgotovki učitelj-vaspitatelj dlja škol-internatov. V: Sovjetskaja pedagogika, XXVII/1963/2, str. 83-91
136. MEANDŽIJA Petar: O uzrocima vaspitne zapaštenosti. V: Specijalna škola, Beograd, 1953/2, str.125-133, nadlj.: 1953/3, str. 201-207, 1954/2, str. 115-129
137. MEDJUNARODNI simpozij o problemima grupnog rada. (21.-27.3.1971). V: Pedagogija, IX/1971/3, str. 339-475
138. MILČINSKI Lev: Osebnosti in raziskovanje social.patologije. V: Revija za kriminalistiko in kriminol.,Ljb. XX/1969/4, str.246-248
139. MILIĆ Andjelka: Omladina kao društvena zagonetka. Teorijski pristupi problemima savremene omladine. V: Gledišta, XV/1974/3, str. 369-388
140. MILUTINOVIĆ Milan: Maloletnička delinkvencija kao društveni problem. V: Osvrti, Beograd, 1971/4, str. 5-17
141. MILUTINOVIĆ Milan: Savremena tendencija u oblasti penološke misli i prakse. V: Penologija, Beograd, I/1973/1, str.6-18
142. MYSCHKER N.: Modifikacije vedenja pri pouku mladoletnih prestopnikov. V: Ptički brez gnezda, Ljb. II/1976/6-7, str. 15-30
143. MITIĆ Svetislav: Uticaj grupnog savetovanja na menjanje stavova osudjenih lica. V: Penologija, Beograd, III/1975/2, str. 40-55
144. MLINARIĆ Franci: Aktualna vprašanja vzgojno-izobraževalnega dela v penitencijarnih zadih. V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXV/1974/2, str.130-139
145. MOGUČNOST angažovanja omladine danas (anketa). V: Gledišta, VIII/1967/12, str.1657-1691
146. MUSEK Janek: Vzroki pobegov pri mladoletnikih v VPD Radeče. V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXI/1970/1, str. 31-38
147. NAUMOVIĆ Milivoje: Aktuelni problemi vaspitnog rada sa omladinom. V: Pedagoška stvarnost, X/1964/2, str.69-76
148. NEWCOMB Theodore M.: Social Psychology and Group Processess. V: Annual Review of Psychology, Vol.4,1953, str. 183-214
149. NOLA Danica: Centar za vanškolski odgoj. Uloga, zadaci i programska orijentacija rada. V: Pedagoški rad, XXIV/1969/5-6, str.257-263
150. NOVAK Hela: Prosti čas učenecv v O.Š. s podaljšanim in celodnevnim bivanjem. V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XX/1969/5-6, str. 158-167
151. NOVAK Hela: Vpliv družinskega okolja na razvoj otrokovih intelektualnih sposobnosti. V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXIII/1972 1-2, str. 1-6

152. NOVOSEL Pavle: Pogledi i orientacija radničke školske omladine.
V: Naše teme, VII/1963/7, str. 1048-1130
153. OBERLINTNER Roman: Razvoj in analiza organizacijskih oblik podaljšanega bivanja učencev. V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XX/1969/3-4, str. 99-110
154. OGRIZOVIĆ Mihajlo: Oblici i metode odgojno-obrazovnog rada u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija prema maloletnicima.
V: Osvrti, Beograd, 1972/5, str. 243-268
155. OMLADINA i društvo.
V: Naše teme, XI/1967/10, str. 1765-1937
156. ORLOVIĆ-POTKONJAK Milena: Ublažavanje delovanja nepovoljne porodične sredine na uspeh i socijalnu diferencijaciju učenika u školama produženog boravka.
V: Pedagogija, XII/1974/1-2, str. 177-185
157. OSNOVNI Problemi pedagogije slobodnog vremena. II. radni sastanak Sekcije za pedagogiju slobodnog vremena SPDJ.
V: Pedagogija, II/1964/3, str. 331-346
158. PÄDAGOGISCHE Probleme des Kinderdorfes. Umriss einer praxisbegleitenden Untersuchung. Zeitschrift für Pädagogik.
XII/1966/1, str. 1-38
159. PAJK Miha: Vzgojni ukrepi - administrativne kazni. V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, IV/1978/13-14, str. 43-46
160. PALOV Vera: Aktualna pitanja organizacije i radnog vremena u domovima učenika.
V: Pedagoška stvarnost, XVIII/1972/6, str. 308-313, in št. 7, str. 369-376
161. PANTAZIJEVIĆ STANOJEVIĆ M.: Maloletnička delinkvencija i estetsko vaspitanje.
V: Specijalna škola, Beograd, XXII/1973/5-6, str. 357-364
162. PARAVINA Emil: Dječije organizacije i slobodno vrijeme djeteta.
V: Pedagoški rad, XXIV/1969/5-6, str. 250-256
163. PAVČIČ Marijan: VI. kongres mednarodnega združenja vzgojiteljev neprilagojene mladine v Freiburgu. V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XV/1964/1-2, str. 46-48
164. PAVČIČ Marijan; KOLAR Zora: Pitanje zapuštene dece u specijalnim vaspitnim zavodima u NR Sloveniji. V: Specijalna škola, Beograd, 1954/2- str. 91-97
165. PEŠINOVIĆ Branka: Interpersonalni odnosi v kolektivu i mogućnosti njihovog eksperimentalnog proučavanja.
V: Savremena škola, XV/1960/3-4, str. 164-
166. PEČAR Janez: XVIII. mednarodni kriminološki tečaj o problemih povratništva.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XIX/1968/4, str. 200-207
167. PEČAR Janez: Preprečevanje kaznivih dejanj kot pretežno strokovno in izvenpravno delovanje.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XX/1968/4, str. 249-257
168. PEČAR Janez: Urbana ekologija in družbeno negativni pojavi. V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXII/1971/2, str. 91-101
169. PEČAR Janez: Nekaj deontoloških vprašanj nadzorovanja in spreminjanja vedenja.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXVI/1975/1, str. 29-39
170. PEČAR Janez: Neformalno (družbeno) nadzorstvo.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXVII/1976/3, str. 189-198
171. PEČAR Janez: Družbeno (formalno) nadzorstvo in raziskovanje. V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXVIII/1977/2, str. 17-27

172. PEDIČEK Franc: Analiza in uspešnost izvajanja nadzorstva skrbstvenega organa.
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXI/1970/3-4, str. 150-152
173. PEDIČEK Franc: Vzgoja kot družbena funkcija.
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXII/1971/5-6, str. 230-239
174. PEDIČEK Franc: Vaspitna zapuštenost.
V: Osvrti, Beograd, 1968/1, str. 10-22
175. PEDIČEK Franc: Glad mladih za vrijednostima.
V: Encyclopedia Moderna, 1967/2, str. 22-28
176. PEDIČEK Franc: K duhovni podobi mladih.
V: Teorija in praksa, III/1966/6-7, str. 929-937
177. PEDIČEK Franc: Nekaterne spremembe v današnjem pojmovanju vzgoje.
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XVII/1966/1-2, str. 1-11
178. PELAN Stane: Stručni tim u vaspitnom zavodu.
V: Specijalna škola, Beograd, 1970/6, str. 1011-1017
179. PERIĆ Obrad: Pogoji za uspešnost tretmana mladoletnih prestopnikov.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XVI/1975/1, str. 22-27
180. PERIĆ Obrad: Karakter krivičnih sankcija namenjenih mladoletnicima.
V: Penologija, Beograd, I/1973/2, str. 57-69
181. PERIŠIĆ Negovan: Makarenkovi pedagoški principi.
V: Pedagoška stvarnost, IX/1963/5, str. 376-387
182. PETRIČEVIĆ Branislav: Šetnja i izlet kao metod rada u organizacijama izvidjača.
V: Pedagoška stvarnost, XXIII/1977/6, str. 720-729
183. PETRIČEVIĆ Branislav: Šumske škole u organizacijama izvidjača.
V: Pedagoška stvarnost, XXIII/1977/6, str. 511-519

184. PETROVIĆ Milan: Djački dom kao odgojna ustanova.
V: Školske novine, XVI/1965/6
185. PETROVIĆ S.: Nekateri vidiki preventivne vzgoje vedenjsko motene mladine.
V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, II/1976/6-7, str. 41-46
186. PIŠTALO Mišo: Vaspitanje mladih i odgovornost društva.
V: Odjek, XVI/1963/8, str. 7-
187. PODJAVORŠEK A.: Ptički brez gnezda.
V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, III/1977/12, str. 1-41
188. POPOVIĆ Brane: Grupni rad u nekim zavodima za društveno neprilagodjenu omladinu u SR Srbiji i SR Bosni i Hercegovini.
V: Specijalna škola, Beograd, 1963/3, str. 231-239
189. POPOVIĆ Brane: Socijalni radnik i neki momenti njegove uloge u domu sa vaspitno zapušteno decu i omladinu.
V: Specijalna škola, Beograd, 1958/1-2, str. 42-47
190. POPOVIĆ Brane: Vaspitne grupe u radu sa vaspitno zapuštenom decom.
V: Specijalna škola, Beograd, 1958/1-2, str. 26-36
191. PORENTA Franc: Kaj se v vzgojnih in prevzgojnih domovih šteje kot kaznen.
V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, IV/1978/13-14, str. 35-39
192. POTKONJAK Nikola: Vaspitanje u jugoslovenskom samoupravnom socialističkom društvu.
V: Pedagogija, XI/1973/2-3, str. 129-186
193. POŽARNIK Hubert: Disocialnost v luči ego-psihologije. V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXV/1974/2, str. 106-109

194. PROBLEMI maloljetničke delinkvencije.
(Redakcijski razgovori).
V: Naše teme, XXII/1978/1, str. 74-150
195. PRODANOVIĆ Tihomir: Metode moralnog samovaspitanja i moralnog prevaspitanja kao neizdvojive komponente savremenog sistema moralnog vaspitanja.
V: Naša škola, XIX/1968/1-2, str. 12-25
196. PRODANOVIĆ Tihomir: Opšti problemi programiranja rada u domovima učenika.
V: Ekonomika škola, XI/1977/4, str. 12-25
197. PULC Vladimir: Mali domovi-tipa obiteljskih kuća. V: Specijalna škola, Beograd, 1956/2, str. 132-134
198. PUPIS Gena: Kaznovanje in pritiski med gojenici in naše reakcije nanje.
V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, IV/1978/13-14, str. 68-73
199. RADJIVOJEVIĆ-KRUŠEVAC R.: Problemi osnovnog obrazovanja maloletnika u vaspitno popravnim domovima.
V: Specijalna škola, Beograd, XX/1971/3, str. 281-287
200. RADOSAVLJEVIĆ Radiša: Formiranje vaspitnih grupa delinkventne mladine.
V: Specijalna škola, Beograd, XXI/1972/6, str. 413-415
201. RADOSAVLJEVIĆ Radiša: Kako vaspitač treba da izgrađuje stil vaspitnog rada sa delinkventnom omladinom.
V: Specijalna škola, Beograd, 1970/3, str. 224-226
202. RADOSAVLJEVIĆ Radiša: O praćenju vaspitanika preko grupnog rokovodstva.
V: Specijalna škola, Beograd, 1970/4, str. 332-334
203. RADOVANOVIĆ Radomir M.: Programiranje i osmeravanje vaspitnih aktivnosti u školi.
V: Ekonomika škola, IV/1970/8-9, str. 58-62
204. RAKIĆ Branko: Istraživanje o prestupničkom ponašanju mladih i teorija prevaspitanja kod nas. V: Specijalna škola, Beograd, XXII/1973/1, str. 21-31
205. RADZINOWICZ Leon: Nekaj sodobnih penoloških problemov. V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljub. XXII/1971/2, str. 76-79
206. REMS Anton: Vloga kliničnega izvedenstva pri izvrševanju ukrepa oddaje v vzgojno poboljševalni dom. V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljub., XXV/1974/3, str. 178-188
207. RISTANOVIĆ Nedeljko: Pokušaj objektivnog praćenja rada i razvoja učenika u srednješkolskim domovima.
V: Nastava i vaspitanje, XXV/1976/1-2, str. 42-46
208. ROSIAK-RUDNIK: Okolje in vzgojni dejavniki v družini in mladinsko prestopništvo.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXIII/1972/3, str. 210-213
209. SABOTINČIĆ Anton: Pobune i otpori u kazenskim ustanovama.
V: Penologija, Beograd, I/1973/2, str. 38-54
210. SABOTINČIĆ Anton: Uloga muzike u tretmanu osuđenih osoba i maloljetnih prestupnika.
V: Penologija, Beograd, IV/1976/1, str. 49-55
211. SAMARDŽIJA N.: Prepubertet i pubertet u odnosu na maloljetničku delinkvenciju.
V: Specijalna škola, Bgd, XI/1962/3, str. 284-297.
212. SAPOŽNIKOVA L.S.: Formirovanie u podrostrkov strmlenija k samovaspitaniju.
V: Sovetskaja pedagogika, XXXI/1967/5, str. 108-116
213. SAVJETOVANJE o slobodnom vremenu.
V: Pedagoški rad, XXIV/1969/5-6, str. 108-116

214. SBIL Marko: Vaspitač društveno neprilagodjene omladine u vaspitnom zavodu.
V: Specijalna škola, Beograd, XI/1962/4, str. 349-354
215. SELOSSE J.: Vzgojno poboljševalni domovi in načini vzgojnega dela.
V: Sodobna pedagogika, Ljb. XIX/1968/7-8
216. SCHMIDT Vlado: Analiza vzgojnega procesa.
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXI/1970/1-2, str. 1-11 in št. 3-4, str. 95-109
217. SCHMIDT Vlado: Predmet in metodologija etati-
stične in samoupravne pedagogike.
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXI/1970/5-6, str. 169-188
218. SCHMIDT Vlado: Korak nazaj k starim zmotam.
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXII/1971/9-10, str. 353-357
219. SEVER Mjuša: Pojav grupe in grupno dogajanje.
V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, III/1977/8-9, str. 17-31
220. SIMIĆ Miroslav: Prikaz rada jedne grupe u do-
mu "Vasa Stojića" Zemun.
V: Specijalna škola, Beograd, 1962/4, str. 423-433
221. SKABERNE Bronislav: Aspekti vaspitne zapušte-
nosti.
V: Osvrti, Beograd, 1968/1, str. 22-34
222. SKABERNE Bronislav: Kriminalna prognoza.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XV/1964/4, str. 191-200
223. SKABERNE Bronislav: Izvrševanje kazenskih sank-
cij za mladoletnike.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XVIII/1967/3-4, str. 65-92
224. SKABERNE Bronislav: Kriminaliteta in obravna-
vanje mlajših polnoletnih oseb v SR Sloveniji.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XIX/1968/1-2, str. 2-20
225. SKABERNE Bronislav: Oris petih vzgojnih za-
vodov v ZRN. V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XX/1969/2, str. 120-227 in št. 3, str. 198-303
226. SKABERNE Bronislav: Pomembnost pravilnega ob-
ravnavanja otrok in mladoletnikov, ki so bili žrtve kaznivih dejanj.
V: Revija za kriminalistiko in kriminolo-
gijo, Ljubljana, XX/1969/4, str. 256-265
227. SKABERNE Bronislav: Pobegi gojencev iz vzgoj-
nih zavodov.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXV/1974/4, str. 285-293
228. SKABERNE Bronislav: Vzgojitelj neprilagojene
mladine in njegova mentalna higijena.
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XI/1960/7-8, str. 227-234
229. SKALA Anton: Frustracija - hostilnost - agre-
sivnost. V: Specijalna škola, Beograd, IX/1960/3, str. 161-171
230. SKALAR Vinko: O pojmu permisivnosti.
V: Vzgoja in izobraževanje, IV/1973/2, str. 88-94
231. SKALAR Vinko: Permisivnost - metoda dela z di-
socialnimi osebnostmi.
V: Vzgoja in izobraževanje, Ljubljana, IV/1973/3, str. 141-143
232. SKALAR Vinko: Prisiljevati ali popuščati?
V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, III/1977/10-11, str. 1-12
233. SKALAR Vinko: Kazen v vzgoji.
V: Ptički brez gnezda, Ljb. IV/1978/13-14, str. 1a-1h
234. SKALAR Vinko: Kaj ovira osebe v KPD pri vzgoj-
nih nalogah.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XIX/1968/3, str. 121-123

235. SKALAR Vinko: Posvetovanje o preprečevanju mladoletniškega prestopništva.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXIV/1973/1, str. 95-99
236. SKALAR Vinko: Kazen ali tretman?
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXVI/1975/4, str. 274-283
237. SMILJANIĆ-ČOLANOVIĆ Vera: Kako nastavnici opažaju inteligenciju i socijalnu prihvaćenost učenika i razrednu grupu kao celinu.
V: Savremena škola, XVII/1962/1-2, str. 27-40
238. SMILJANIĆ-ČOLANOVIĆ Vera: Socijalni odnosi medju učenicima i zavisnost tih odnosa od porodičnih i drugih uslova.
V: Savremena škola, IX/1954/3-4, str. 185-
239. SMITH BREWSTER M.: Social Psychology and Group Processess. V: Annual Review of Psychology, Vol.3, 1952, str. 175-204
240. SREŠ Janez: Sprejem otroka v vzgojno-izobraževalni zavod v Veržeju.
V: Vzgoja in izobraževanje, Ljubljana, IV/1973/6, str. 348-354
241. STRMČNIK Franc: Vaspitno obrazovne aktivnosti učenika - uslov, cilj i sredstvo njegovog razvoja.
V: Pedagogija, X/XXVII/1972/3-4, str. 454-474
242. STRINEK Pero: Kompenzaciona uloga škole u procesu formiranja učenikove ličnosti. (Kompenzaciona funkcija O.Š. Uloga porodice u životu djeteta. Utjecaj vršnjaka i djačkih organizacija na formiranje učenika.)
V: Pogledi i iskustva u reformi školstva, XIII/1968/2, str. 28-34
243. STRINEKA Pero: Neka ispitivanja odnosa medju učenicima.
V: Pedagoški rad, XVIII/1963/7-8 str. 336-341
244. STOJAKOVIĆ Petar: Sposobnost za samokontrolu i samokritičnost učenika devijantnog ponašanja.
V: Specijalna škola, Beograd, XXIV/1975/5-6, str. 395-402
245. STOJANOVIĆ Dušan: Moguće devijacije u vaspitanju dece sa oštećenim sluhom u uslovima internatskog života.
V: Specijalna škola, Beograd, XXII/1973/1, str. 17-27
246. SUCHODOLSKI Bogdan: Psihološke i socijalne karakteristike savremene omladine i pedagoški pravci danas.
V: Pedagogija, III/1965/3, str. 378-395
247. SUKIĆ Jože: Psihološka kazna.
V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, IV/1978/13-14, str. 22-26
248. SUPEK Rudi: Motivacija i evolucija stavova omladinskih radnih grupa.
V: Sociologija, I/1959/1, str. 84-
249. SZABO Andraš: Pojavne oblike in vzroki mladinske delinkvence ter metodološki problemi njihovega raziskovanja.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XV/1964/3, str. 103-108
250. ŠELIH Alenka: Brestiči - polodprti zavod za mladoletnike v Ženevi
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXI/1971/1-2, str. 72-74
251. ŠELIH Alenka: Nekaj problemov mladoletniških združb. V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljb., XIX/1968/3, str. 110-119
252. ŠELIH Alenka: Mladinska delinkvenca v razmerah industrializacije in urbanizacije.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXI/1970/1, str. 10-16

253. ŠELIH Alenka: Dezorganizacija družine in njen vpliv na mladinsko prestopništvo.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXII/1971/4, str.251-257
254. ŠELIH Alenka: Prekrški mladoletnikov in načini njihovega obravnavanja.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXIV/1973/3, str.219-227
255. ŠELIH Alenka: Možnosti za obravnavanje mladinskega prestopništva.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXV/1974/2, str.85-93
256. ŠENJUG Sofija: Uključivanje u život otpuštenih pitomaca odgojnih zavoda.
V: Specijalna škola, Beograd, 1956/2, str. 113-117
257. ŠIREC Jože: Število otrok v družini in njihova učna storilnost z nekaterih subfaktoričnih vidikov.
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXIV/1973/1-2, str. 80-85
258. ŠKOFLEK Ivan: Stanje i problemi u radu sa vaspitno zapuštenom decom i omladinom.
V: Specijalna škola, Beograd, XXIV/1975/1-2, str. 101-109
259. ŠKOFLEK Ivan: Grupni rad u prevaspitanju maloletnika sa smetnjama u ponašanju i ličnosti. V: Specijalna škola, Beograd, XIX/1970/6, str. 1044-1066
260. ŠKOFLEK Ivan: Terapeutska zajednica kao metoda grupnog rada.
V: Specijalna škola, Beograd, XXIV/1975/3-4, str. 312-332
261. ŠTER Jože: Dijaški in vajenski domovi.
V: Teorija in praksa, Ljubljana, II/1965/3, str. 430-437
262. ŠTER Jože: Še o dijaških domovih. (Dom le za revnejše dijake). Materialna selekcija namesto selekcije po sposobnostih. Socializacijska vloga domov..)
V: Teorija in praksa, Ljubljana, III/1976/3, str. 444-460
263. ŠUVAR Stipe: Stvarnost i ideali omladine. V: Naše teme:, VII/1963/7, str. 1029-1036
264. ŠVAJČER Vilko: Grupni i intelektualno doživljanje.
V: Pedagogija, IX/1971/3, str. 416-426
265. TANČIĆ Radoslav: Da li vaspitači dovoljno znaju šta treba znati o svojim vaspitanicima.
V: Nastava i vaspitanje, VI/1957/3, str.136-
266. TODORVIĆ Aleksander: Ekološka struktura i maloletničko prestopništvo.
V: Osvrti, Beograd, 1971/4, str. 129-142
267. TODORVIĆ Aleksander: Primena socioloških i social.-psiholoških metoda u prevaspitanju delinkvenata.
V: Osvrti, Beograd, 1972/5, str. 268-279
268. TOLIČIĆ Ivan: Socialno-ekonomski položaj družine in otrokova uspešnost.
V: Teorija in praksa, Ljubljana, VII/1970/4, str. 566-575
269. TOLIČIĆ Ivan: Utjecaj nekih somatskih i socijalnih faktora na mentalni razvitak djeteta i na njegov uspeh u školi.
V: Pedagogija, III/1965/4, str. 489-491
270. TOMANOVIĆ Velimir: Društveni i politički stavovi omladine. Beleške uz jednu anketu.
V: Naše teme: IX/1965/1, str. 38-50
271. TOMANOVIĆ Velimir: Socijalni položaj i slobodno vreme mladih.
V: Kultura, 1974/27, str. 136-150

272. TRČEK Jože: Mladinsko prestopništvo in drugi interesi.
V: Vzgoja in izobraževanje, Ljubljana, II/1971/1, str. 23-25
273. TRČEK Jože: Problemi prevzgoje naše neprilagojene mladine.
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XVI/1970/7, str. 389-397
274. TOT Lajoš: Vaspitna funkcija škole i društva.
V: Pedagoška stvarnost, XVI/1970/7, str. 389-397
275. TROHA Veljko: Pedagoški vidiki samouprave učencev na srednjih šolah.
V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXIII/1972/1-2, str. 11-23
276. TROHA Veljko: Motivaciona i stimulaciona sredstva u odgojnom radu s odgojno zapuštenom decom i omladinom.
V: Osvrti, Beograd, 1969/2, str. 130-145
277. TROJANOVIĆ Nikola: Poznavanje individualnih osobina vaspitanika popravnih ustanova kao faktor prevaspitanja.
V: Specijalna škola, Beograd, X/1961/2, str. 186-189
278. TRUDEN Darja: Kazen in nadomestila.
V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, IV/1978/13-14, str. 46-50
279. TUČAKOVIĆ Veselin: "B" kategorija kao metod resocijalizacije osuđenih.
V: Penologija, Beograd, I/1973/1, str. 45-56
280. URŠIČ Majda: O.Š. - pomembna točka v preventivnem delovanju proti pojavom negativnega vedenja. V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XXIV/1973/3-4, str. 117-129
281. VEKIĆ Petar: Utjecaj filma na pojavu maloljetničke delinkvencije kod djece i omladine sa somatskim i psihičkim oštećenjima.
V: Specijalna škola, Beograd, XX/1971/5, str. 498-503
282. VESELIN Jovan: Aktuelni problemi generacije mladih.
V: Gledišta, VII/1966/6-7, str. 809-821
283. VIHER Danilo: Kultura i odgoj.
V: Školski vjesnik, XIII/1963/6, str. 1-3
284. VILČNIK M.: Nekaterne metode pri obravnavi begavca.
V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, 5, str. 37-44
285. VILOTIJEVIĆ Mladen: Potrebe učenika kao determinirajući faktor programiranja vaspitnog rada u domovima učenika.
V: Ekonomika škole, XI/1977/4, str. 41-73
286. VIVOD Janez: Pobegi iz vzgojnih zavodov.
V: Vzgoja in izobraževanje, Ljubljana, VI/1975/1, str. 52-53
287. VIVOD Janez: Zavod za usposabljanje vedenjsko in osebno motene mladine.
V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, 2, str. 42-43
288. VODOPIVEC Katja: Podobne sociološke teorije o socialno patoloških pojavih.
V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, XXIII/1972/3, str. 140-150
289. VODOPIVEC Katja: Vaspitni zavodi.
V: Specijalna škola, Beograd, 1966/3, str. 127-137
290. VOJTJEHOVSKI Zagorka: Rezultati istraživanja didaktičko-instruktivne uloge vaspitača u domovima.
V: Pedagoška stvarnost, XXIII/1977/6, str. 483-490
291. VOGRINEC Danica: Uloga socialnog radnika u radu s društveno neprilagodjenom omladinom koja je upućena u vaspitne ustanove.
V: Specijalna škola, Beograd, 1962/3, str. 227-233

292. VONČINA Marjan: Kaj doživlja tisti, ki kaznuje? V: Ptički brez gnezda, Ljub. IV/1978/13-14, str. 26-29
293. VREDNOSTI I vrednostne orientacije mladih. (Tematska diskucija). V: Gledišta, XIX/1978/1-2, str. 3-85
294. VUČENOV Nikola: Stanje, položaj i društvena funkcija učeničkih domova. V: Problemi stručnog obrazovanja, VIII/1969/2, str. 17-29
295. VUČKOVIĆ Vukoslav: Problem psihopatskog ponašanja i tretmana u penalnim uslovima. V: Penologija, Beograd, V/1977/1, str.3-20
296. ZAJEDNICA u školama i domovima. V: Jugoslovanski pregled, IV/1960/6
297. ZDRAVKOV Julka: Delinkvencija kod lako mentalno retardirane dece i omladine. V: Specijalna škola, Beograd, XXI/1972/4, str. 226-232
298. ZJALIĆ Milan: Problemi omladine kao problemi organizacije. V: Naše teme, VII/1963/1-2, str. 33-
299. ZJALIĆ Milan: Radnička omladina i omladinske organizacije. V: Naše teme, VII/1963/7, str. 1025-1028
300. ŽLEBNIK Leon: Moralno zorenje v puberteti. V: Sodobna pedagogika, Ljubljana, XX/1969/7-8, str. 271-275
301. ŽUŽEK Milena: Praksa o kazni in kaznovanju v domu Malči Beličeve. V: Ptički brez gnezda, Ljubljana, IV/1978/13-14, str. 23-25
302. JAŠOVIĆ Žarko: Sredstva masovne komunikacije i sprečavanje prestupničkog ponašanja mladih. V: Osvrti, Beograd, 1972/5, str. 46-63

303. JAŠOVIĆ Žarko: Prevaspitanje - osnovni proces u izvršavanju krivičnih sankcija prema maloletnicima i njegovi principi. V: Osvrti, Beograd, 1972/5, str. 230-242

Zbrala in uredila
Lorbek Mojca